

ГАВРИИЛ ТРОЕПОЛСКИ
БЕЛИЯТ БИМ ЧЕРНОТО УХО

chitanka.info

На Александър Трифонович Твардовски

ПЪРВА ГЛАВА

ДВАМА В ЕДНА СТАЯ

То изведнъж започваше да скимти жално и някак безнадеждно и да се поклаща тромаво — търсеше майка си. Тогава стопанинът му го слагаше на коленете си и пъхаше в устенцата му биберона с мляко.

Какво ли друго можеше да прави едномесечно кутре, което още нищичко не разбира, а майка му все не идва въпреки всичките му жалби. Затова първите два дена то се опитваше да дава от време на време тъжни концерти. Наистина после заспиваше в ръцете на стопанина си, прегърнало шишенцето с мляко.

Но на четвъртия ден мъничкото взе да свиква с топлотата на човешките ръце. Кутретата започват много скоро да реагират на ласката.

Името си още не знаеше, но след една седмица установи с положителност, че той е Бим.

Когато стана на два месеца, откри с учудване предметите: ужасно високото за едно кутре бюро, а на стената — пушката, ловджийската чанта и лицето на човека с дълги коси. Свикна бързо с всичко. Вече не се учудваше, че човекът на стената беше неподвижен: щом не мърда, не е интересен. Наистина по-късно честичко го поглеждаше: какво може да значи това — лицето наднича през рамката като през прозорец?

Втората стена беше по-интересна. Направена беше цялата от някакви калъпчета, които стопанинът можеше да вади едно по едно и да ги слага обратно. На четиримесечна възраст, когато Бим вече можеше да ги стигне, ако се изправи на задните си лапички, той също измъкна едно калъпче и се опита да го изследва. А то, кой знае защо, зашумоля и остави в зъбите на Бим един лист. Беше много забавно да разкъсва този лист на ситни парченца.

— Какво значи това? — навика го стопанинът. — Не бива! — И пъхаше носа на Бим в книгата. — Не бива, Бим. Не бива!

След такова мъмрене даже човек ще се откаже да чете, но Бим — не: той оглеждаше продължително и внимателно книгите, навеждаше глава ту на една, ту на друга страна. Навярно си каза: е хубаво де, като не може тази, ще взема друга. Заби тихичко нокти в корицата и отмъкна това нещо под канапето, там сдъвка най-напред единия тъгл на подвързията, после другия. По едно време се забрави, измъкна нещастната книга наред стаята и почна да я подмята с лапи, заигра се и даже заподскача.

Но тогава разбра за пръв път какво значи „боли“ и какво „не боли“. Стопанинът стана от бюрото и каза строго:

— Не бива! — И му издърпа ухото. — Ами че ти, глупчо, си ми изпокъсал „Библията за вярващи и невярващи“. — И пак: — Не бива! Книгите — не бива! — И още веднъж му издърпа ухото.

Бим изскимтя, вирна и четирите лапички нагоре. Така, легнал по гръб, той гледаше стопанина си и не можеше да разбере какво всъщност става.

— Не бива! Не бива! — повтаряше натъртено стопанинът и пъхаше отново и отново книгата под носа му, но повече не го пипна. После взе кутрето на ръце, почна да го гали и да повтаря все едно и също: — Не бива, момченцето ми, не бива, глупаче. — После седна и го сложи на коленете си.

Така още в ранна възраст на Бим му четеха морал заради „Библията за вярващи и невярващи“. Бим близна ръката на стопанина и го загледа внимателно в лицето.

Той вече обичаше стопанинът да разтоваря с него, но разбираше засега само две думи: „Бим“ и „не бива“. Все пак много, много е интересно да наблюдава как над челото пада кичур бяла коса, как мърдат добрите устни, а топлите, гальовни пръсти докосват козината му. Бим вече можеше да определя безпогрешно — весел ли е сега стопанинът му, или е тъжен, ругае ли го, или го хвали, дали го вика, или го пъди.

А той биваше и тъжен. Тогава си приказваше сам или се обръщаше към Бим:

— Да, такъв е животът, глупаче. Ти защо поглеждаш към нея? — сочеше той портрета. — Тя, братко, умря. Няма я. Няма я... — Галеше Бим и повтаряше напълно убеден: — Какво си ми глупаче, Бимчо. Още нищичко не разбираш.

Но беше прав само отчасти, защото Бим разбираше, че сега няма да си поиграят с него, че думата „глупаче“ се отнася към него, и момченце също. Тъй че, когато неговият голям приятел го наричаше глупаче или момченце, Бим веднага тръгваше към него, както и, щом чуеше името си. А щам на тази възраст различаваше интонацията на гласа, значи обещавахе да стане извънредно умно куче.

Но дали само умът определя положението на едно куче между неговите събратя? За съжаление не. Освен умствените данни при Бим не всичко беше наред.

Наистина Бим беше роден от чистокръвни родители, сетери, с дълго родословие. Всеки от прадедите му притежаваше личен картон, свидетелство. По него стопанинът му можеше да стигне не само до прадедото и прабабата на Бим, но да научи, ако пожелае, дори кои са били прадедото на прадедо му и прабабата на прабаба му. Всичко това, разбира се, е чудесно. Но работата беше там, че въпреки всичките си качества Бим имаше един голям недостатък, който се отрази по-късно много тежко върху неговата съдба: макар да беше от породата на шотландските сетери (сетер-гордон), цветът на косъма му се оказа абсолютно нетипичен — това беше лошото. Според стандартите за ловните кучета сетер-гордонът трябваше непременно да бъде „черен с лъскав синкав оттенък — с цвета на гарваново крило, и непременно с ясно отграничени ярки ръждивочервени петна“; дори белите дамки на места, които не са предвидени в стандарта, се смятат при гордоните за голям порок. А Бим се беше родил такъв: тялото бяло, но с червеникави петна и дори с едва забележими ръждиви капчици, само едното му ухо и единият крак черни наистина като гарваново крило; другото му ухо с мек жълтеникаво-ръждив цвят. Подобно явление е даже за учудване: по всички външни белези — сетер-гордон, а по цвят на косъма — съвсем различен. Някой далечен, много далечен прадедо е изскочил ненадейно тъкмо в Бим: родителите му гордони, той албинос в породата си.

Всъщност с тези разноцветни уши и с петънцата под големите умни тъмнокафяви очи муцунката на Бим ставаше дори по-симпатична, по-особена, може би даже по-умна или, как да кажа, по-философска, по-замислена, отколкото на обикновените кучета. Наистина всичко това не може даже да се нарече муцуна, а по-скоро кучешко лице. Но според законите на кинологията в конкретния

случай белият цвят се смята за признак на израждане. Във всичко останало — красавец, но от гледна точка на стандартите за цвета на косъма той беше явно съмнителен и дори порочен. Да, такава беда беше сполетяла Бим.

Естествено, Бим не изпитваше вина, че се е родил такъв, защото и на кутретата природата не е дала правото, преди да се появят на бял свят, да си изберат родителите, на Бим не му беше дадено и да разсъждава по този въпрос. Той просто си живееше и сега-засега се радваше на живота.

Да, но стопанинът му се тревожеше: ще дадат ли на Бим родословно свидетелство, което да утвърди положението му сред ловните кучета, или ще си остане изгой за цял живот? Това ще се разбере, когато кутрето стане на шест месеца и (пак според законите на кинологията) ще представлява вече нещо близко до онова, което се нарича породисто куче.

Собственикът на майката на Бим почти беше решил да бракува бялото кутре от котилото, тоест да го удави, но се намери един чудак, комуто дожаля за такъв красавец. Този чудак беше именно сегашният стопанин на Бим; беше харесал очите му, умни били, представете си! А сега възниква въпросът: ще му признаят ли родословието, или не?

Междувременно стопанинът му се мъчеше да проумее откъде се е взела у Бим тази аномалия. Прерови всички книги по лов и по развъждане на кучета, та поне малко да се приближи до истината и да докаже след време, че Бим няма вина. С тази цел почна да преписва от разни книги в една голяма тетрадка всичко, което можеше да докаже, че Бим е истински представител на породата на сетерите. Бим беше вече негов приятел, а на приятелите трябва винаги да се помага. Защото, ако не успее, Бим никога няма да стане победител на изложби и на гърдите му никога няма да зазвънтят златните медали: на лов той може да е златно куче, но от породистите ще го изключат.

Колко несправедливост има все пак на този свят!

БЕЛЕЖКИ НА СТОПАНИНА

През последните месеци Бим влезе неусетно в моя живот и зае в него трайно място. С какво ме спечели? С доброта, безкрайно доверие и гальовност — чувства, на които никога не можеш да устоиш, ако не са примесени с подлизурство, което е в състояние да превърне по-

късно всичко в лъжа — и добротата, и доверието, и гальовността. Страшно нещо е подлизурството. Да не ти се случва! Но засега Бим е мило мъничко кученце. Всичко в него ще зависи от мене, неговия стопанин.

Странно, сега и аз наблюдавам в себе си неща, които по-рано ги нямаше. Например, ако видя, картина, на която има куче, преди всичко обръщам внимание на цвета му и гледам дали е породисто. Защото ме тревожи въпросът: ще му дадат ли свидетелство?

Преди няколко дена ходих в музея на художествена изложба и вниманието ми веднага бе привлечено от картината на Д. Басано (XVI век) „Мойсей изсича вода от скалата“. На преден план е нарисувано куче — явно прототип на птичар, но с необичайна окраска: гърдите бели, а муцуната черна с бяла ивица по средата, *ушите, и те черни*, а носът пък бял, на лявата плешка черно петно, задните крака, и те черни. Измъчено, измършавяло, то жадно лочи дългоочакваната вода от човешка паница.

Друго куче, с дълга козина, и *то с черни уши*. Изнурено от жажда, то е сложило глава на коленете на стопанина си и смирено очаква водата.

До тях: питомно зайче, петел, отляво две агънца.

Какво е искал да каже художникът, като е нарисувал кучето на пръв план, между хората? Навярно е искал да каже, че още от дълбока древност хората са обичали кучетата, никога не са ги изоставяли, даже в нещастие, даже когато народът е бил застрашен от гибел, а кучетата са оставали предани и верни, готови да загинат заедно с човека.

Та нали само допреди минути всички са били отчаяни, без капчица надежда. Казвали са право в очите на спасилия ги от робство Мойсей:

„О, да бяхме умрели от ръката господня в египетската земя, когато седяхме край котлите с месо, когато ядохме хляб до насита! Защо ни доведе в тази пустиня, за да умориш всички ни от глад.“

Мойсей е изпитал безкрайна горчивина, когато разбрал колко е вкоренен у хората робският дух: хляб в изобилие и казаните с месо са им по-скъпи от свободата. Но ето, той изсякъл вода от скалата. Тогава всички се почувствували добре и го последвали — това се усеща от картината на Басано.

Или може би художникът е нарисувал кучетата на пръв план като укор към хората за тяхното малодушие в нещастията, като символ на вяръност, надежда и преданост? Всичко е възможно. То е било отдавна.

Картината на Д. Басано е отпреди повече от триста години. Нима черното и бялото у Бим идва от онези времена? Не може да бъде. Впрочем природата си е природа.

Но това едва ли ще помогне да бъде отстранено обвинението срещу Бим за аномалиите в цветовете по тялото и по ушите му. Та нали колкото по-древни са примерите, с толкова по-голямо основание ще го обвинят в атавизъм и непълноценност.

Не, трябва да се намери нещо друго. Ако някой от кинолозите ми напомни за картината на Д. Басано, мога в краен случай да му отговоря чисто и просто: какво общо имат с всичко това черните уши у Басано?

Нека потърсим данни, по-близки по време до Бим.

Бележка на стандартите за ловните кучета:

„Сетер-гордоните са порода, получена в Шотландия... Породата се е оформила някъде в *началото на втората половина* на XIX век... Съвременните шотландски сетери са запазили мощта и масивността на скелета, но са станали по-бързи. *Тези кучета имат спокоен, мек нрав, послушни са и незлобливи*, те по-рано и по-лесно почват да правят стойка и се използват успешно и в блатата, и в горите... Характерна е красивата, сигурна стойка с високо вдигната глава...“

Из двутомника „Кучетата“ на Л. П. Сабанеев, автор и на прекрасните книги: „Ловен календар“ и „Рибите в Русия“.

„Ако вземем предвид, че в основата на сетерите лежи най-древната порода ловни кучета, която в *течение на много столетия* е получавала, тъй да се каже, домашно възпитание, няма да се учудваме, че сетерите са едва ли не най-културната и най-интелигентната порода“.

Така! Следователно Бим е куче от интелигентна порода. Това вече може да послужи.

От същата книга на Л. П. Сабанеев:

През 1847 година Перленд донася в Англия като подарък за великия княз Михаил Павлович два изключително красиви сетера от много рядка порода... Тези кучета не се продавали и били заменени срещу кон, който струвал 2000 рубли...

Виж ти! Уж подарък, а му взел цената на двадесет крепостни селяни. Но виновни ли са кучетата? И какво общо има с това Бим? Не, няма да влезе в работа.

Из писмо до Л. П. Сабанеев на С. В. Пенски, известен на времето си любител на природата и ловец, който развъждал кучета:

През време на Кримската война видях много хубав черен сетер у Сухово-Кобилин, автора на „Сватбата на Кречински“, а в Рязан, у художника Пьотр Соколов, видях жълти, на петна.

Аха, това е вече нещо за нас. Интересно: даже сатирикът е имал тогава сетер. Този на художника бил жълт, на петна. Дали не е дошла оттам и твоята кръв, Бим? Това да можем да докажем! Но тогава откъде... това черно ухо? Не ми е ясно.

Из същото писмо:

Порода червени сетери беше развъдил и московският придворен лекар Бере. Една червена кучка той покри с черния сетер на покойния император Александър Николаевич. *Какви са били кутретата и къде са се дянали — не зная; зная само, че едно от тях отгледа на село граф Лев Николаевич Толстой.*

Стоп! Не е ли тук разгадката? Ако твоят крак и ухото ти са черни от кучето на Лев Николаевич Толстой, ти си щастливо куче, Бим, даже без личен картон за породата, ти си най-щастливото куче на света. Великият писател е обичал кучетата.

Из същото писмо:

Видях *черния пес на императора* в Илинское след обеда, на който негово величество беше поканил членовете на управата на Московското ловно дружество. Беше много едро и доста хубаво стайно куче, с прекрасна глава и козина, но типичното за сетерите беше проявено слабо; освен това краката му бяха прекалено дълги, а единият *съвсем бял*. Казваха, че сетерът бил подарък на покойния император от някакъв полски пан, и се носеше слух, че не било съвсем породисто.

Значи полският пан е измамил императора? Възможно. Такива неща са се случвали навярно и на кучешкия фронт. Ох, този черен императорски пес! Впрочем редом с него върви и кръвта на жълтата кучка на Берс, която притежавала „изключително обоняние и съобразителност“. Следователно, Бим, дори ако кракът ти е от черния пес на императора, ти целият можеш спокойно да си далечен потомък на кучето на великия писател... Но не, Бим, в никакъв случай! За императорския нито думица. Сякаш изобщо не е съществувал. Само той ни липсваше.

Та какво ни остава при вероятен спор в защита на Бим?

Мойсей отпада по понятни причини. Сухово-Кобилин отпада и по време, и по цвят на косъма. Остава Лев Николаевич Толстой: а) по време е най-близък; б) бащата на неговото куче е бил черен, а майката червена. Всичко това може да ни свърши работа. Но бащата, черният, е на императора, това е лошото.

Както и да го усукваме, ще трябва да се откажем да търсим далечните прадеди на Бим. Следователно кинолозите ще съдят, както е прието, само по родословието на бащата и майката на Бим: щом в родословието няма бял — значи край. Толстой изобщо не ги интересува. И те имат право. Иначе всеки може да изведе

родословието на кучето си от кучето на писателя и да се приближи и той до Л. Н. Толстой. Й наистина: колко толстоевци се навъдиха у нас! Ужасно много станаха, ум да ти се замае.

Колкото и да ми е мъчно, но разумът ми е готов да се примири с това, че между чистокръвните кучета Бим ще си остане изгой. Лошо. Остава само едно: Бим е куче от интелигентна порода. Но и това не е доказателство (нали затова съществуват стандартите).

— Лошо, Бим, лошо — въздъхна стопанинът, остави писалката и пъкна тетрадката в чекмеджето.

Като чу името си, Бим се надигна от лежащия стол, седна, наведе глава към лявото ухо, като че слушаше само с жълто-червеното. Това беше много симпатично. С целия си вид казваше: „Ти си добър, мой мили приятелю. Аз те слушам. Кажу ми, какво искаш?“

От този въпрос на Бим стопанинът му веднага стана весел и каза:

— Браво, Бим! Ще си живеем двамата, па макар и без родословие. Ти си добър пес. Добрите кучета всички ги обичат. — Той сложи Бим на коленете си и го загали по козината, като повтаряше: — Хубаво, момчето ми, все пак е хубаво.

На Бим му беше топло и уютно. Сега той разбра за цял живот: „Хубаво“ значи ласка, благодарност и дружба.

Бим заспа. Какво го интересуваше кой е той, неговият стопанин? Важното е, че е добър и му е близък.

— Ех ти, черно ухо, императорски крак — каза тихо стопанинът и пренесе Бим на лежащия стол.

Той стоя дълго до прозореца, като се взираше в тъмнолилавата нощ. После погледна портрета на жената и каза:

— Виждаш ли, малко ми поолекна. Вече не съм сам. — Не беше забелязал как в самотата си свикна постепенно да разговаря на висок глас с „нея“ или даже със себе си, а сега и с Бим. — Вече не съм сам — повтори той на портрета.

А Бим си спеше.

Така заживяха двамата в една стая. Бим растеше якичък. Много скоро той разбра, че стопанинът му се нарича „Иван Иванич“. Умно кутре, съобразително. Разбра постепенно, че не бива да пипа, може, само да гледа предметите и хората. По начало не бива нищо да пипа, ако не му позволи или не му заповяда стопанинът. „Не бива“ стана най-важният закон в живота на Бим. А очите на Иван Иванич,

интонациите, жестовете, отчетливите думи заповеди и гальовните думи го напътствуваха в кучешкия му живот. Нещо повече, самостоятелните решения да направи едно или друго не биваше в никакъв случай да противоречат на желанието на стопанина. Но Бим почна постепенно да отгатва дори някои намерения на своя приятел. Ето, той е застанал до прозореца, загледал се е в далечината и мисли, мисли. Тогава Бим сяда до него и също гледа, и също мисли. Човекът не знае за какво мисли кучето, а кучето с целия си вид казва: „Сега моят добър приятел непременно ще седне до бюрото, сигурен съм, че ще седне. Ще се поразходи от единия ъгъл до другия, а после ще седне и ще шари по белия лист с една пръчица, която тихичко шепне. Ще трае дълго, затова нека поседя и аз до него.“ После ще пъкне нос в топлата му длан. А стопанинът ще каже:

— Е, Бимчо, хайде да поработим. — И наистина ще седне.

Бим ще се свие на кравайче в краката му или, ако са му казали: „Иди си на мястото“, ще седне на стола в ъгъла и ще чака. Ще чака поглед, дума, жест. Впрочем след известно време може и да слезе от мястото си, да поиграе с кръглия кокал, който не може да прегризе, но може да си точи с него зъбите, само да не пречи.

Но ако Иван Иванич закрие лицето си с длани и се облегне на бюрото, Бим отива при него и слага муцунката с разноцветните уши на коленете му. Стои така. Знае, че ще го погалят. Разбира, че приятелят му нещо не е добре. Иван Иванич му благодари:

— Благодаря ти, миличък, благодаря, Бимчо. — После зашепва пак с пръчицата по бялата хартия.

Така беше в къщи.

Но друго беше в ливадите, където и двамата забравяха всичко. Там можеше да тича, да лудува, да гони пеперуди, да се търкаля по тревата, — всичко беше позволено. Но и там, откакто Бим навърши осем месеца, вече всичко ставаше по заповед на стопанина: „Върви, върви!“ — значи можеш да си поиграеш. „Назад“ — много ясно. „Легни!“ — от ясно по-ясно. „Оп!“ — прескачай. „Търси!“ — търси парченцата сирене. „До мен!“ — върви редом, но непременно отляво. „При мене!“ — бързо при стопанина, ще даде бучка захар. И много още думи научи Бим, преди да стане на годинка. Приятелите се разбираха все по-добре, обичаха се и си живееха като равни — човекът и кучето.

Но веднъж се случи нещо, от което животът на Бим се промени и той стана по-възрастен само за няколко дни. Стучи се само защото Бим откри изведнъж у стопанина си голям, поразителен недостатък.

Това стана така. Бим сновеше усърдно и внимателно из ливадата, търсеше тръснатото сирене, но изведнъж сред разнообразните миризми на треви, на цветя, на пръст и на река нахлу струя въздух, необичайна и вълнуваща: миришеше на някаква птица, много различна от онези, които Бим вече познаваше — разните там врабци, веселите синигери, стърчиопашки и друг ситнеж, който нямаше даже смисъл да подгониш (беше опитвал вече). Миришеше на нещо непознато, което вълнуваше кръвта. Бим опря и погледна Иван Иванич. А той сви встрани, без нищо да забележи! Бим беше поразен: приятелят му няма нюх! Та той е инвалид! Тогава Бим взе решението *сам*: запристъпва тихо, без да изпъва ремъка, заприближава се към непознатото, вече без да поглежда Иван Иванич. Стъпките му ставаха все по-бавни, той сякаш избираше точка за всяка лапа, за да не изшумоли, да не закачи някоя тревица. Най-сетне миризмата стана толкова силна, че беше невъзможно да продължи. Без да опре до земята предния си десен крак, Бим замря на място, застина, сякаш се вкамени. Това беше статуя на куче, сякаш създадена от изкусен скулптор. Ето я, първата стойка! Първото пробуждане на ловната страст до пълна самозабрава.

О, не, стопанинът се приближава тихо, гали леко потреперващия от напрежението Бим.

— Напред... Напред...

Но Бим не може — няма сили.

— Напред... Напред... — тегли го Иван Иванич.

Бим тръгна: тихо-тихо. Остава му още мъничко — струва му се, че непознатото е съвсем близо. Изведнъж рязка заповед:

— Напред!!!

Бим се втурна. Шумно изхвъркна пъдпъдък. Бим се понесе след него и-и-и... го погна страстно, с всички сили.

— На-азад! — извика стопанинът.

Но Бим не чуваше нищо, сякаш изобщо нямаше уши.

— Назад! — И изсвирване. — Назад! — И изсвирване.

Бим тича лудо, докато не изгуби от поглед пъдпъдъка, а после се върна весел и радостен. Но какво значи това? Стопанинът е навъсен, гледа строго, не го гали. Всичко е ясно: неговият приятел не може

нищо да надуши! Нещастният му приятел... Бим му близна някак много предпазливо ръката, за да изрази трогателното си съчувствие за такава очебийна наследствена непълноценност у най-близкото нему същество, Стопанинът каза:

— Ти съвсем друго си мислиш, глупаче. — И по-весело: — Е, да започваме, Бим, но истински. Той свали нашийника, сложи му друг (неудобен) и закачи за него дълъг ремък. — Търси!

Сега Бим търсеше *миризмата* на пѣдпѣдка нищо друго. Иван Иванич го насочваше натам, накѣдето се беше преместила птицата. Бим не можеше да разбере, че приятелят му е видял къде горе-долу е кацнал пѣдпѣдкѣт след позорното преследване (да надуши, разбира се, не можеше, но за виждане — виждаше).

Ето, същата миризма! Без да обръща внимание на ремъка, Бим намалява все повече периметъра на търсенето, души, души, вдига глава и души високо във въздуха... Отново стойка. На фона на залязващото слънце той поражва с необичайната си красота, за която имат очи само малцина. Разтреперан от вълнение, Иван Иванич пое края на ремъка, нави го здраво около китката си и заповяда тихо:

— Напред... Напред...

Бим тръгна дебнешком. И пак опря.

— Напред!!!

Бим се втурна отново, както и първия път. Сега пѣдпѣдкѣт изхвърча с рязко изскърцване на крилете. Бим беше готов пак да се втурне безразсъдно да гони птицата, но... силното дръпване на ремъка го накара да отскочи.

— Назад!!! — викна стопанинът. — Не бива!!!

Бим се отърколи и падна. Не можа да разбере какво значи това. Продължи да тегли ремъка към пѣдпѣдка.

— Легни!

Бим легна.

После всичко се повтори още веднѣж, с друг пѣдпѣдк. Но този път Бим усети по-рано подрѣпването на ремъка, а като чу заповедта, легна и се разтрепери от вълнение, от страст, но и от униние и мъка: за това говореше целият му облик от носа до опашката. Толкова го боли! Не само от жестокия, отвратителен ремък, но и от шиповете на нашийника.

— Така, така, Бимчо. Няма как — така трябва. — Иван Иванич галеше нежно Бим.

От този ден стана истинско ловно куче. От този именно ден Бим разбра, че само той, единствено той може да открие къде е птицата, а стопанинът е безпомощен и носът му е само за фасон. Започна истинска служба и в основата и лежаха три думи: не бива, назад, добре.

А после — ех! — После дойде пушката! Изстрел. Пъдпъдъкът падаше като попарен с вряла вода.

Оказа се, че изобщо няма нужда да го настига, трябва; само да го намери, да го вдигне на крило, а останалото ще свърши приятелят му. Игра на равни начала: стопанинът без обоняние, кучето без пушка.

Така топлата дружба и преданост се превръщаха в щастие, защото единият разбираше другия и не изискваше от него повече, отколкото той беше способен да даде. В това е основата, солта на дружбата.

Когато наближи две години, Бим беше вече чудесно ловно куче, доверчиво и честно. Знаеше стотина думи, свързани с лова и дома: кажеше ли Иван Иванич: „Подай“ — заповедта се изпълняваше веднага; каже ли: „Подай ми чехлите“ — ще му ги подаде, „Донеси паничката“ — носи, „На стола!“ — седне на стола. Нещо повече! Разбираше го и по очите: посреща ли стопанинът му някого с благ поглед — този човек става веднага близък познат и на Бим; стрелне ли го недружелюбно — случва се Бим да изръмжи; дори подмилкването (гальовното подмилкване) в гласа на чуждия човек умееше да долови. Но Бим никога никого не беше ухапал, ако ще и по опашката да го настъпят. Ще предупреди нощем с лая си, че към огъня приближава чужд, но за нищо на света няма да ухапе. Такава си му беше породата — интелигентна.

За неговата интелигентност говореше и това: сам беше разбрал, със собствения си ум, че подраска ли по вратата, ще му отворят. Случваше се Иван Иванич да се разболе и да не отиде с него на разходка, а да го пусне сам. Бим се поразтъпче, свърши си там работата, както му е редът, и бърза да се прибере. Подраска по вратата, застанал на задни лапи, поскимти умоляващо и вратата се отвори. Стопанинът му шляпа тежко по коридора, посреща го, гали го и пак си ляга. Така ставаше, когато той, възрастен човек, се разболяваше

(напоследък боледуваше все по-често и Бим не можеше да не го забележи). Бим вече знаеше с положителност: издраскаш ли по вратата, непременно ще ти отворят; та вратите са затова — всеки да може да влезе: помоли, и ще те пуснат. От кучешка гледна точка това беше вече твърдо убеждение.

Но Бим не знаеше, не знаеше и не можеше да знае колко разочарования и беди го очакват заради тази наивна доверчивост, не знаеше и не можеше да знае, че има врати, които не се отварят, колкото и да драскаш по тях.

Какво ще става занапред, не знаем, но засега нека кажем едно: Бим имаше изключително обоняние, но въпреки това си остана съмнителен — не му дадоха свидетелство. Иван Иванич на два пъти го води на изложба: сваляха го от ринга, без да му дадат оценка. Значи — смятаха го за изгой.

Въпреки всичко Бим не беше потомствен бездарник, а чудесно, истинско куче: беше почнал да прави стойка по дивеча още на осем месеца. И то как! Искане се да вярваме, че пред него се открива добро бъдеще.

ВТОРА ГЛАВА

ПРОЛЕТНАТА ГОРА

През втория сезон, тоест когато Бим караше третата си година, Иван Иванич го запозна и с гарата. То беше много интересно и за кучето, и за стопанина.

В ливадите и в полето всичко е ясно: простор, трева, жита, стопанинът винаги се вижда, снови, претърсвай полето нашироко, намери, направи стойка и чакай заповед. Чудесно! А тук, в гората, е съвсем друго.

Беше ранна пролет.

Когато дойдоха за първи път, вечерната заря едва се разгаряше, а между дърветата вече беше паднал здрач, макар да не бяха се разлистили. Долу всичко беше в тъмни тонове: стволовете, миналогодишните тъмноръждиви листа, кафяво-сивите сухи стъбла на тревите, дори плодовете на шипките, тъмнорубинени наесен, сега, след като бяха презимували, приличаха на зърна кафе.

Клоните шумоляха леко от ветреца, изтънели и голи; те сякаш се опипваха и ту докосваха връхчета, ту се допираха леко по средата: жив ли си? Върхарите бавно се олюляваха — дърветата изглеждаха живи, даже без листа. Всичко беше тайнствено — шумолящо, напоено с гъсти миризми: и дърветата, и шумата под краката, мека, с пролетния мирис на горска пръст, и стъпките на Иван Иванич, предпазливи и тихи. Обуцата му също шумоляха, а следите миришеха много по-силно, отколкото в полето. Зад всяко дърво нещо непознато, тайнствено. Затова Бим не се отделяше от Иван Иванич на повече от двадесет крачки; изтича напред — наляво, надясно — и бърза да се върне, гледа го в лицето, пита го: „Защо сме дошли тук?“

— Не можеш да разбереш кос какво е, нали? — досети се Иван Иванич. — Ще разбереш, Бимчо, ще разбереш. Потърпи мъничко.

Продължиха да вървят, като се наблюдаваха един друг.

Спряха на широката поляна, където се пресичаха две просеки: пред тях път и в четирите посоки. Иван Иванич застана до един

лешников храст, с лице към зарята, и се загледа нагоре. И Бим поглеждаше, напрягаше се да проумее защо трябва да се вира натам.

Горе беше светло, а тук, долу, ставаше все по-тъмно и по-тъмно. Някой изшумоля в гората и пак притихна. Изшумоля пак и отново притихна. Бим се долепи към крака на Иван Иванич — по този начин го питаше: „Какво има там? Кой е там? Да идем ли да видим?“

— Заек — отговори едва чуто стопанинът. — Всичко е наред, Бим. Всичко е наред. Заек. Нека си тича.

Е, хубаво, щом всичко е наред, хубаво. „Заек“ — също е ясно: неведнъж, когато Бим откриваше дирята на това зверче, му бяха повтаряли тази дума. Един път видя и самия заек, опита се да го настигне, но си спечели строго мъмрене и беше наказан. Не бива!

И тъй, наблизо изшумоля заек. Какво ще правим?

Изведнъж горе някой невидим и непознат засумтя: „Хор-хор! Хор-хор!... Хор-хор!...“ Бим го чу пръв и потрепери. Стопанинът му, и той. Двата гледаха нагоре, само нагоре... Неочаквано на фона на аленосинкавата заря успоредно с просеката се появи птица. Тя летеше право към тях и от време на време надаваше вик, сякаш не птица, а някакво зверче лети и сумти. Но беше все пак птица. Изглеждаше голяма, а крилата ѝ бяха съвсем безшумни (не като на пъдпъдъка, на яребицата или на дивата патица). С една дума, непознатото летеше горе.

Иван Иванич вдигна пушката. Бим като по команда легна и не изпускаше птицата от очи... В гората изстрелът беше толкова рязък и силен, какъвто Бим никога не бе чувал. Ехото се понесе през гората и замря някъде надалеч.

Птицата падна в храстите, по приятелите бързо я намериха. Иван Иванич я сложи пред Бим и каза:

— Запознай се, братко: *бекас*. — Още веднъж повтори: — Бекас.

Бим я душеше, пипаше я с лапа по дългия клюн, после седна, като потреперваше и гребеше, учуден, с предни лапи. Казваше си навярно: „Такъв клюн не бях виждал. Да-а, това наистина е клюн!“

Гората шумолеше леко, но все по-тихо и по-тихо. После съвсем утихна, някак изведнъж, сякаш някой невидим размаха за последен път крило над дърветата: стига шумолене. Клоните станаха неподвижни, дърветата сякаш заспиваха и само от време на време потреперваха в здрача.

Прелетяха още три бекаса, но Иван Иванич не стреля. Въпреки че последния даже не го видяха в тъмното, а само чуха гласа му, Бим беше озадачен: защо приятелят му не стреля даже по тези, които видяха добре. Това развълнува Бим. А Иван Иванич или гледаше нагоре, или, навел глава, слушаше тишината. И двамата мълчаха.

В такива минути наистина не са нужни думи — нито за човека, нито за кучето!

Едва накрая, преди да си тръгнат, Иван Иванич каза:

— Хубаво е, Бим! Животът започва отново. Пролет е.

По интонацията Бим разбра, че на неговия приятел сега му е хубаво. Докосна го с нос по коляното и размаха опашка; това значеше: да, хубаво е, разбирам!

... За втори път дойдоха на същото място едно късно утро, но вече без пушката.

Ароматните набъбнали пъпки на брезата, могъщите миризми на корените, тъничките струйки от никнещите стебълца на тревите — всичко беше поразително ново и възхитително. Слънцето пронизваше всичко в гората освен скупчените борове, но и те бяха прорязани туктаме от златото на лъчите. Беше тихо. Най-важното — беше тихо. Колко е хубава пролетната утринна тишина в гората!

Този път Бим беше по-смел: виждаше чудесно всичко наоколо си (не като тогава в здрача). Сега препускаше на воля из гората, но все пак не губеше от поглед стопанина. Всичко беше великолепно.

Най-сетне Бим се натъкна на едва доловима миризма на бекас. Тръгна по дирята. Направи класическата стойка. Иван Иванич го изпрати „Напред“, но нямаше с какво да стреля. На всичко отгоре му заповяда да лежи, както е редно при излитането на птицата. Абсолютно неясно: вижда ли я господарят, или не? Бим го поглеждаше изкосо, докато не се убеди: вижда я.

Със следващия бекас всичко се повтори. Сега Бим даде израз на нещо като обида: с втренчения си поглед, с притичванията встрани и дори с опитите да не слуша — с една дума — недоволството назряваше и търсеше изход. Тъкмо затова Бим хукна подир излетелия, вече трети бекас, като да беше най-обикновено, непородисто псе. Но след бекас не можеш дълго да тичаш: мерне се между клоните и изчезне. Бим се върна недоволен и на всичкото отгоре го наказаха. Ех,

нищо, той легна малко встрани и въздъхна дълбоко (кучетата много ги бива да правят така).

Всичко досега можеше някак да се изтърпи, но дойде и втора обида. Този път Бим откри у стопанина си нов недостатък — извратено обоняние: не стига, че нищо не надушва, ами...

Работата беше следната.

Иван Иванич спря, заоглежда се и взе да души (и той ще ми души!). После пристъпи към едно дърво, приклепна и внимателно погали с пръст едно мъничко цветенце. (За Иван Иванич то е почти без мирис, но на Бим му смърди, та не се трае). Какво ли му намери на това цвете? Но стопанинът седеше, усмихваше се. Бим се престори, естествено, че и на него му е хубаво, но само от уважение към личността, защото всъщност беше направо изумен.

— Я погледни, Бим, я виж! — възкликна Иван Иванич и наведе носа на кучето към цветето.

Това вече Бим не можа да го понесе — той се извърна. Веднага се отдалечи, легна на полянката и целият му вид изразяваше едно: „Хайде, мириши си го туй цвете!“ Разногласията изискваха незабавно изясняване на отношенията, но стопанинът се смееше с щастлив смях право в очите на Бим. Това беше обидно. „Виж го ти, умира от смях!“

Стопанинът се обърна пак към цветето:

— Здравей, първичко!

Бим много добре разбра: това „здравей“ не беше за него. В душата на кучето пропълзля ревност — да, това стана, ако можем да се изразим така. В къщи отношенията им се поправиха, но за Бим денят беше лош: имаше дивеч, а не стреляха, погна птицата — наказаха го, и на всичкото отгоре — туй цвете. Не, наистина и животът на кучето може да е кучешки, защото то живее под хипнозата на три основни думи: „Не бива“, „Назад“, „Добре“.

Те не знаеха, нито Бим, нито Иван Иванич, че след време този ден, ако си спомнят за него, би им се сторил безкрайно щастлив.

БЕЛЕЖКИ НА СТОПАНИНА

В уморената от зимното бreme гора, когато още не са се разтворили пробудилите се пъпки, когато горестните пънове от зимната сеч още не са пуснали издънки, но вече плачат, когато мъртвите ръждиви листа лежат на пластове, когато голите клони още

не шумолят, а само леко се докосват — неочаквано долетя ароматът на кокичето! Още е съвсем слаб, но това е ароматът на пробуждащия се живот, затова е трепетно — радостен, макар и едва доловим. Озърнах се и го видях до себе си. Над земята се е подал цветец, капчица синьо небе, толкова простичък и откровен първвестител на радостта и щастието за хората, за които е отредено и достъпно. Но за всеки — и за щастливия, и за нещастния, той е сега красотата на живота.

Така е и между нас, човеците: има скромни хора с чисти сърца, „незабележими“ и „малки“, но с огромна душа. Тъкмо те украсяват живота, въплътили в себе си всичко най-добро, което има човечеството — доброта, простота, доверие. Кокичето, и то е сякаш капчица небе върху земята...

Няколко дни по-късно (вчера) отидохме с Бим на същото място. Небето беше поръсило гората с хиляди сини капки. Търсих, вирах се да видя онова първото, най-смелото. Ах, ето го. То ли е? Не зная. Толкова са много, че вече не мога да го различа, да го намеря, загубило се е сред по-късните, смесило се е с тях. А беше толкова мъничко, но героично, толкова скромничко, но решително, и сякаш тъкмо от него се уплашиха последните студове и се предадоха, вдигнаха една ранна утрин в края на гората бялото знаме на последния скреж. Животът си върви.

... А за Бим всичко това е съвсем неразбираемо. Дори за пръв път ми се обиди, взе да ревнува. Впрочем и когато цветята станаха много, пак не им обърна внимание. При обучението не се държа много добре: не носех пушка и той се разстрои. Ние двамата сме на различни стъпала на развитието, но сме и много, много близки. Природата твори по устойчив закон: единият е необходим на другия; като се почне от най-простото и се стигне до високоразвитите форми на живот, навсякъде — този закон... Бих ли могъл да понеса тази ужасна самота, ако не беше Бим?

... Колко необходима ми беше тя! И тя обичаше кокичетата. Миналото е като сън...

Но може би сън е настоящето? Не е ли сън вчерашната пролетна гора със синевата, пръсната по земята? Защо не: небесносините сънища са божествено — целебно лекарство, макар и временно. Разбира се, временно. Защото даже ако писателите проповядваха само небесносини сънища, ако бягаха от сивия цвят, човечеството би

престанало да се бои за бъдещето, би приело настоящето като вечно и в бъдещето. Участиа на обреченост във времето е тъкмо това, че настоящето може да стане само минало. Човекът няма власт да заповяда: „Слънце, спри!“ Времето не може да се спре, то е неудържимо и неумолимо. Всичко е във времето и в движението. Който търси само неподвижния небесносин покой, е вече изцяло в миналото, независимо от това, дали е млад радетел за себе си, или престарял — възрастта няма значение. Небесносиньото има свой звук, то звучи като спокойствие, забрава, но само временно, само за да поемеш дъх; такива минути не бива да се пропускат.

Ако бях писател, непременно щях да възкликна:

„О, неспокойни Човече! Слава на тебе вовеки, на тебе, мислещия, страдащия в името на бъдещето! Ако искаш душата ти да отдъхне, иди в ранна пролет в гората при кокичетата и там ще видиш прекрасния сън на действителността. Побързай: след няколко дни може би няма да има кокичета и ти не ще запомниш вълшебството на това видение, подарено от природата. Иди, отдъхни си. Народът казва, че кокичетата носят щастие...“

А Бим спи. И сънува: приритва с крака — значи сънува, че тича. На него за кокичетата „хич не му пука“: небесносиньото той вижда само като сиво (такова е зрението на кучето). Природата го е създала, сякаш за да очерня действителността. Върви го убеждавай този мил приятел да погледне с очите на човек. Можеш да му отрежеш главата, той пак ще си вижда посвоему. Напълно самостоятелен лес.

ТРЕТА ГЛАВА

ПЪРВИЯТ НЕПРИЯТЕЛ НА БИМ

Отмина лятото, весело и радостно за Бим, изпълнено с дружбата с Иван Иванович. Разходки из ливадите и блатата (без пушка), слънчеви дни, къпане, тихи вечери на брега на реката — какво повече му трябва на едно куче? Нищо повече не му трябва — вярно е.

При тренировка и обучение срещаха и други ловци. Запознанството с тях ставаше веднага, защото всеки такъв човек водеше куче. Още преди да се срещнат стопаните, двете кучета се затичваха едно към друго и беседваха накратко на кучешкия език с жестове и погледи:

„Ти кой си: той или тя?“ — питаше Бим и душеше съответните места (разбира се, само за форма).

„Нали виждаш, защо питаш?“ — отвръщаше тя.

„Как е?“ — питаше весело Бим.

„Работим!“ — изскимтяваше в отговор събеседницата и подскачаше кокетно и с четирите крака.

После се втурваха към стопаните си и докладваха ту на единия, ту на другия за запознанството. Когато двамата ловци сядаха да си побъбрят в сянката на някой храст или дърво, кучетата така лудуваха, че езикът им не можеше да се побере в устата. После лягаха до стопаните и слушаха тихия им, приятелски разговор.

Другите хора, с изключение на ловците, не бяха особено интересни за Бим: хора и толкоз. Добри са, но нали не са ловци!

А кучетата, виж, те са най-различни.

Веднъж в ливадата той среща рунтаво женско кученце, два пъти по-дребно от него, черничко такова. Поздравиха се сдържано, без кокетство. Какво ти кокетство, когато на всички обичайни при такъв случай въпроси новата позната отговаряше, размахала лениво опашка:

„Гладна съм.“

Устата ѝ миришеше на мишле. Бим помириса устните ѝ, попита учудено:

„Ти си изяла мишка?“

„Да, изядох мишка — отговори тя. — Гладна съм.“ — И загриза бял възлест тръстиков корен.

Бим искаше да опита и той тръстиковия корен, но тя запротестира и пак повтори:

„Гладна съм“.

Бим седна да я почака да изгризе корена и я покани да дойде с него. Тя го последва веднага и заситни подире му, рошава, но чиста (изглежда, обичаше да се къпе, както повечето кучета, затова през лятото те никога не са мръсни, даже бездомните). Бим я заведе при стопанина си, който наблюдаваше отдалече запознанството на своя приятел. Но Рошла не повярва отведнъж на чуждия човек, а седна по-встрани, въпреки че Бим сновеше от стопанина си до нея и обратно, викаше я, увещаваше я. Иван Иванич свали раницата, извади една наденичка, отрязва парченце и го хвърли на Рошла:

— Ела тук, Рошло, ела.

Резенчето падна на около три метра от нея. Тя пристъпи предпазливо, проточи шия, лапна го и веднага седна. За следващото късче се приближи още. После почна да яде в краката на човека и дори му позволи да я погали, въпреки че се озърташе. Бим и Иван Иванич й дадоха цялата наденичка: стопанинът хвърляше резенчетата, а Бим не пречеше на Рошла да яде. Всичко си върви по реда: хвърли парченце — ще се приближи, след второто — още, след третото, четвъртото ще бъде в краката ти и ще ти служи вярно и предано. Така си мислеше Иван Иванич. Той опипа Рошла, погали я по шията и каза:

— Носът ѝ е студен, значи е здрава. Това е добре. — Изкомандува и на двамата: — Търси, търси!

Рошла не разбираше такива думи, но видя, че Бим се стрелна из тревата, и веднага съобрази: трябва да се тича. Двамата, то се знае, така се заиграха по кучешки, че Бим изобщо забрави защо е тук. Иван Иванич не ги спираше, продължаваше да върви и да си свирка.

Рошла ги придружи съвсем естествено чак до града, но щом стигнаха предградията, седна най-неочаквано край пътя и не помръдна. Викаха я, каниха я — не тръгна. Остана да си седи и само ги изпрати с поглед. Иван Иванич сбърка — не всяко куче можеш да го купиш за парче салам.

Бим не знаеше и не можеше да знае, че и Рошла си имаше стопани; те живееха доскоро в малка къщичка, но улицата, където беше къщичката, я събориха цялата, а стопаните на Рошла получиха апартамент на петия етаж с всички удобства.

С една дума, изоставиха Рошла на произвола на съдбата. Ала тя успя да намери и новата къща, и вратата на стопаните, но те я натириха. Оттогава живееше сама. Из града обикаляше само нощем, както повечето бездомни псета. Иван Иванич се досети за всичко, но беше невъзможно да го разкаже на Бим. Бим просто не искаше да я оставя, озърташе се, спираше, вдигаше поглед към Иван Иванич. Но той продължаваше да върви.

Да знаеше само как горчивата съдба ще събере Бим и Рошла, да знаеше кога и къде ще се срещнат те двамата, нямаше да върви сега толкова спокойно. Но бъдещето е неизвестно и за човека.

* * *

... Изтърколи се и трето лято. Хубаво лято за Бим, не лошо и за Иван Иванич. Една нощ стопанинът затвори прозореца и каза:

— Студеничко е, Бимчо, хванал е първият студ.

Бим не разбра. Той стана, допря в тъмното нос в коляното на Иван Иванич, с което му каза: „Не разбирам“.

Иван Иванич разбираше добре езика на кучетата — езика на очите и движенията. Той запали лампата и попита:

— Не разбра ли, глупаче? — После му обясни точно: — Утре отиваме на лов за бекаси. *Бекаси!*

О, Бим знаеше тази дума! Той подскочи и успя да близне приятеля си по брадичката.

— На лов отиваме утре, Бим, на лов!

Олеле? Бим заскача, завъртя се като пумпал подир собствената си опашка, изскимтя, после седна и впи очи в лицето на Иван Иванич, а козината на предните му лапи потреперваше. Бим знаеше, че възхитителната дума „лов“ е сигнал за щастие.

Стопанинът заповяда:

— Сега да спим. — Угаси лампата и си легна.

Останалата част от нощта Бим лежа до кревата на своя приятел. Какъв ти сън! Иван Иванич, и той ту задрямваше, ту се събуждаше в очакване на утрото.

На разсъмване подредиха заедно рапицата, изтриха маслото от цевите на пушката, закусиха леко (когато тръгваш на лов, не бива да преяждаш), провериха патронташа, като местеха патроните от гнездо в гнездо. Много работа трябваше да свършат за този кратък час на приготовления: стопанинът отиде в кухнята — и Бим в кухнята, стопанинът в килера — и Бим в килера, стопанинът вади от раницата консервена кутия (не я е наместил добре) — Бим я взима и я пъха обратно, стопанинът проверява патроните — Бим следи (да не сбърка); на няколко пъти отива да души калъфа на пушката (да не я забравят); на всичкото отгоре в такива напрегнати минути от вълнението те засърбява зад ухото и трябва непрекъснато да вдигаш лапа, да му се не видеше макар, и да се почешеш, когато и без туй се чудиш кое по-напред да свършиш.

Е, най-после всичко е готово. Бим е във възторг. Разбира се! Стопанинът му е облякъл ловджийската си куртка, метнал е на рамо ловната чанта, откачил е пушката.

— На лов, Бим! На лов — повтори той.

„На лов, на лов!“ — казваше с очи възхитеният Бим. Той даже тихичко скимтеше от преизпълнителното го чувство на благодарност и любов към своя единствен на света приятел.

Тъкмо в този миг влезе един човек. Бим го познаваше — беше го срещал на двора, — но смяташе, че не е интересен и не заслужава особено внимание. Късокрак, дебел, широколик, той каза с леко скърцащ бас:

— Здравейте значи! — И седна на стола, като изтриваше лицето си с кърпа. — Таака... На лов значи, а?

— На лов — измърмори недоволно Иван Иванич, — за бекаси. Но, моля, заповядайте.

— Та-ака значи... на лов... Ще трябва да поотложите значи.

Бим местеше поглед от стопанина към Госта учудено и внимателно. Иван Иванич каза почти сърдито:

— Не ви разбирам. Кажете по-ясно.

И тогава Бим, нашият Бим, най-напред лекичко изръмжа, а после изведнъж излая. Това му се случваше за първи път — в къщи, и то

срещу гост. Гостът не се уплаши, изглежда, беше му все едно.

— Стой си на мястото! — заповяда все така сърдито Иван Иванич.

Бим се подчини, легна на стола, сложи глава върху ламите и се загледа в чуждия човек.

— Я го виж ти! Слуша значи. Та-ака... Той значи и подир квартирантите така лае из двора, както подир лисиците, да речем?

— Никога. Никога и срещу никого. Това му е за пръв път. Честна дума — тревожеше се Иван Иванич и се сърдеше. — Освен това той няма нищо общо с лисиците.

— Та-ака — отново проточи Госта. — А сега да минем към целта.

Иван Иванич овали куртката и чантата:

— Да, кажете.

— Вие значи държите куче — почна Госта. — Аз пък получих — той извади от джоба си някакъв лист — оплакване срещу него. Ето. — И подаде листа на стопанина.

Докато го четеше, Иван Иванич се развълнува. Бим забеляза това, слезе самоволно от стола и седна в краката на приятеля си, сякаш за да го защити, но към Госта вече не поглеждаше, въпреки че беше нащрек.

— Глупости — каза Иван Иванич вече по-спокойно. — Празни приказки. Бим е добро куче, никого не е ухапал и няма да ухапе, никого няма да закачи. Той е интелигентно куче.

— Хе-хе-хе! — разтресе шкембе Госта. И кихна съвсем неуместно. — У-у, животно! — обърна се той беззлобно към Бим.

Бим се извърна още повече, но разбра, че става дума за него. Въздъхна.

— Вие така ли разглеждате жалбите? — попита Иван Иванич вече съвсем спокойно и се усмихна. — Срещу когото е жалбата, давате му да я прочете. Щях да ви повярвам и да бяхте ми я преразказали.

Бим забеляза в очите на Госта смях. А той каза:

— Първо на първо, така си му е редът. Второ, жалбата не е срещу вас, а срещу кучето. А на кучето няма да я дадем да я прочете. — И се разсмя.

Стопанинът също се позасмя. Бим дори не се усмихна: знаеше, че говорят за него, но не можеше да разбере какво става — много

неясен беше този човек. Гостът посочи Бим и каза:

— Ще трябва да махнете туй куче. — И направи жест към вратата.

Бим много добре разбра какво искат от него: махай се. Но не се отдалечи от стопанина си нито на сантиметър.

— Защо не повикате жената, която се е оплакала — ще поприказваме, може и да се разберем — помоли Иван Иванич.

Гостът най-неочаквано излезе и скоро се върна с една жена.

— Ето, доведох ти лелката значи.

Бим я познаваше: тантуреста, писклива и тлъста, тя седеше по цели дни на пейката в двора с други жени без работа. Веднъж Бим даже ѝ близна ръката (от прилив на чувство не лично към нея, а към човечеството изобщо), а тя изписка и се разлая колкото ѝ глас държи, като се обръщаше към отворените прозорци. Бим не я разбра какво викаше, но се уплаши, хукна да бяга и задраска по вратата да се прибере. Това му беше цялата вина пред Лелката. И ето че тя влезе. Какво му стана? Притисна се към краката на стопанина, а когато той го погали, подви опашка и отиде да седне на стола си, като я гледаме изпод вежди. Нищо не разбираше от думите на Лелката, а тя грачеше като сврака и току си показваше ръката. От тези жестове, от сърдитите ѝ погледи Бим разбра: дето я е близнал по погрешка. Млад, млад беше Бим, затова не съобразяваше някои неща. Или може би разсъждаваше така: „Виновен съм, разбира се, но какво мога да сторя сега?“ Нещо подобно можеше да се прочете в погледа му.

Едно само не разбра Бим — че го клеветят.

— Искаше да ме ухапе! Да ме уха-апе!!! За малко не ме ухапа!

Иван Иванич прекъсна брътвежа на Лелката и се обърна направо към Бим:

— Бим! Я ми донеси чехлите.

Бим го направи с удоволствие и легна пред стопанина. А той събу ловните обуца и пъхна крака в чехлите.

— Сега отнеси обувките.

Бим свърши и това: занесе ги една по една под закачалката.

Лелката млъкна и облеци очи. Госта го похвали:

— Брааво бе! Я го виж ти, може значи. — После погледна май доста недружелюбно към Лелката. — Друго знае ли да прави?

— Но, моля, поседнете — покани Иван Иванич и Лелката.

Тя седна и скри ръце под престилката. Стопанинът сложи пред Бим стол и изкомандува:

— Бим! На стола!

На Бим няма нужда да му повтаряш. Сега и тримата седяха на столове. Лелката прехапа устна. Гостът поклащаше със задоволство крак и повтаряше:

— Бива си го, а, дип си го бива.

Стопанинът присви хитро очи към Бим:

— Хайде, сега дай лапа. — И протегна длан. Здрависаха се.

— А сега, глупаче, ръкувай се и с Госта — посочи му го с пръст.

Гостът протегна ръка:

— Здравей, братле, здравей значи.

Бим направи всичко много елегантно, както му с ред.

— Няма ли да ме ухапе? — попита предпазливо Лелката.

— Какво говорите! — възкликна Иван Иванич. — Подайте му ръка и кажете: „Дай лапата!“

Тя измъкна наистина длан изпод престилката и я протегна на Бим.

— Само да не ме ухапеш — предупреди го тя.

Но стана нещо просто неопишимо. Бим скочи върху лежащия стол, зае веднага отбранителна позиция, притисна гръб към ъгъла и се втренчи в стопанина си. Иван Иванич се приближи към него, погали го, хвана го за нашийника и го заведе при Лелката:

— Дай лапа, дай...

Не, Бим не подаде лапа. Извърна се и заби очи в пода. За пръв път не послуша. Върна се оклюмал в ъгъла, бавно, виновно и ужасно потиснат.

Боже господи, какво последва! Лелката се раздърдори като засъхнало кречетало.

— Ще ме обиждаш значи! — Кресна тя на Иван Иванич. — Някакво краставо псе ще ме подминава мене, съветска жена! — Закани се с пръст и на Бим. — Ще видиш ти... Ще те наредя аз тебе!

— Стига! — кресна изведнъж Госта. — Ще лъжеш значи. Нито те е хапало, нито през ум му е минавало животното бяга от тебе като дявол от тамян.

— Я не ми кряскай — опита се тя да му възрази.

Но Госта каза кратко:

— Млък — и се обърна към стопанина: — То с такива иначе не може. — И пак на Лелката: — Я-я виж ти! „Съветска жена“, хайде де!... Я марш оттука! — викна ѝ той. — Още веднъж ако ги забъркаш такива, ще видиш дебелия край. Заминавай! — Жалбата той скъса пред очите ѝ.

Бим много добре разбра последните думи на Госта. Лелката си отиде, без да каже нито дума, с гордо вдигната глава и не погледна никого, въпреки че сега Бим не сваляше от нея очи и дори продължи да гледа към вратата, след като тя си отиде, а стъпките ѝ заглъхнаха.

— Вие май попрекалихте с нея... доста груб бяхте — каза Иван Иванич.

— Иначе не може, уверявам ви: целия двор ще подстори, знам си я. Щом го казвам, значи я знам. До гуша са ми дошли тия клюкарки и скандалджийки. — И той прекара ръка по гърлото си. — Нали няма какво да прави, само гледа кого да ухапе. На такава ако не ѝ свиеш сармите, цялата къща ще вдигне на главата си.

Бим наблюдаваше непрекъснато израза на лицата, жестовете, интонацията и чудесно разбра: Госта и стопанинът му съвсем не са врагове и дори, както изглежда, се уважават. Още дълго ги наблюдава как си приказват за нещо. Но след като беше установил най-важното, останалото почти не го интересуваше. Той се приближи към Госта и легна в краката му, сякаш за да каже: „Извинявай“.

БЕЛЕЖКИ НА СТОПАНИНА

Днес дойде при мен председателят на нашия блок, донесе жалбата срещу кучето. Победи Бим. Впрочем моят гост отсъди като Соломон. Самороден талант!

Но защо отначало Бим изръмжа срещу него? А, разбрах! Нали не му подадох ръка, посрещнах влезлия студено (заради него трябваше да отложим лова), а Бим е верен на кучешката си природа: врагът на стопанина е и мой враг. Аз трябва да се засрамя, а не Бим. Просто да се чуди човек колко тънък усет има той за интонациите, израза на лицето, жестовете! Трябва винаги да го имам предвид.

После имах интересен разговор с председателя. Той мина с мене окончателно на „ти“.

— Само си помисли — каза: в блока са сто и петдесет апартамента! А четири-пет айляк жени, кавгаджийки, могат такава

каша да забъркат, че живота да ни отровят. Всички ги знаят, ама се страхуват от тях и само тихичко ги кълнат. Да знаеш: подир калпавия квартирант и клозетната чиния ръмжи. Честно слово!... За мене кой с най-страшният враг? Ами тоя, дето не работи. У нас, братле, можеш хем да не работиш, хем да си лапаш колкото си щеш. Да ти кажа откровено, аз това не го разбирам. Има нещо гнило в тая работа... Може, може да не се работи. Така е! Ето ти например, какво правиш?

— Пиша — отговорих, въпреки че не можах да разбера шегува ли се, или е сериозен (хора с чувство за хумор често правят такива номера.)

— Е де, та това работа ли е! Седиш си, нищо не правиш и си получаваш парички, нали така?

— Получавам — отговорих. — Но аз взимам малко — поостарях, от пенсията живея.

— Преди да се пенсионираш, какъв беше?

— Журналист. Във вестниците работех. Сега пописвам по малко, у дома.

— Пишеш значи? — повтори той снизходително своя въпрос.

— Пиша.

— Е, карай, щом е така... Както те гледам, не си лош човек, ама на... — Сам виждаш... И аз имам пенсия, сто рубли, ама празен не стоя, председател станах — неплатен. Свикнал съм да работя, цял живот на ръководни длъжности съм бил, от номенклатурните никога не са ме задраскали, отникъде не са ме сваляли. Чак към края ме поизтикаха: все по-надолу взеха да ме смъкват. Най-накрая някакво заводче ми набутах. Там ме пенсионираха. Лична пенсия не ми дадоха — имаше една спънчица... — Всеки трябва да работи. Аз така мисля.

— И моята работа не е лесна — опитах се да се оправдая.

— Писането ли? Глупости. Да беше млад, набързо щях да те оправя. Но щом имаш пенсия... Иначе, ако е млад и не работи, направо го натирвам от къщата: или се труди, или ми се махай от главата.

Той наистина беше бич за безделниците в блока. Изглежда, сега главната цел в живота му беше да не оставя на мира лентяите, клюкарите и тунеядците и да възпитава всички наред — вършеше го наистина с удоволствие. Но да го убедиш, че и писането е работа, се оказа невъзможно: или се шегуваше с лукав хумор, или проявяваше

снизходителност (хубаво де, нека си пишат, има къде по-страшни безделници).

Отиде си поомекнал, вече не хитруваше, погали Бим и каза:

— Живей си значи. С Лелката гледай да си нямаш вземане-даване. — На мене каза: — Хайде със здраве. Пиши си, какво да те правя, щом ти е такава работата.

Ръкувахме се. Бим го изпрати до вратата, махаше с опашка и го гледаше в очите. Сега Бим си има нов познат: Павел Титич Ридаев, или както го наричат — „Палтитич“.

Но Бим има вече и неприятел: Лелката, единственият човек измежду всички хора, комуто той не вярва. Кучето разпозна клеветника.

Но ловът ни днес пропадна. Така става: човек очаква добър ден, а му се струпат само неприятности. Случва се.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ЖЪЛТАТА ГОРА

През един от близките дни, рано сутринта, излязоха заедно от къщи. Отначало пътуваха с трамвая, застанали на площадката. Кондукторката се случи позната на Иван Иванич и на Бим. Бим, разбира се, я поздрави, когато тя слезе да нагласи стрелката. Кондукторката го погали по ухото, но Бим не ѝ близна ръка, а само размърда лапи, както си седеше, и тупна няколко пъти с опашка, за да изрази подобаващо за случая приветствие.

После, вече извън града, пътуваха с автобус, в който през това ранно утро имаше пет-шест души. Когато се качваха, шофьорът измърмори нещо, като повтаряше думите „куче“ и „не може“. Бим лесно разбра: шофьорът не иска да ги откара и това е лошо — разбра го по лицата. Един от пътниците се застъпи за тях, но друг, напротив, подкрепи шофьора. Бим наблюдаваше с голям интерес кавгата. Най-сетне шофьорът слезе от автобуса. На вратата господарят му даде една жълта хартийка, качи се по стъпалата заедно с Бим, седна на седалката и въздъхна печално: „Ох-ох ох!“

Бим отдавна беше забелязал, че хората си разменят някакви хартийки, които миришат дявол знае на какво. Веднъж усети, че една, която лежеше на масата, мирише на кръв, пъхна нос, опита се да привлече вниманието на стопанина, но той не се и помръдна — нали няма обоняние! — само знае да повтаря „Не бива“. На всичкото отгоре взе, че заключи хартийките в чекмеджето. Някои, докато са чисти, миришат наистина на хляб, на салам, изобщо на магазин, но повечето — на множество ръце. Хората ги обичат тези хартийки, крият ги в джобовете си или в чекмеджетата, както стопанинът му. Въпреки че не разбираше нищо от тези работи, Бим лесно съобрази: щом стопанинът даде на шофьора хартийка, двамата станаха приятели. Но защо Иван Иванич въздъхна, това Бим не можа да разбере и то личеше по внимателния поглед, който впери в очите на приятеля си. По начало за магическата сила на хартийките той не се и досещаше — недостъпно е

за кучешкия ум; не знаеше, че и в неговия живот те ще изиграят един ден съдбоносна роля.

От шосето до гората вървяха пеш.

Иван Иванич спря в края на гората да почине, а Бим се залови да обследва местността. Такава гора още не бе виждал. Впрочем гората беше същата — бяха идвали тук през пролетта и през лятото (само да се поразтъпчат), но сега всичко наоколо беше жълто и алено и сякаш пламтеше и сияеше заедно със слънцето.

Дърветата току-що бяха почнали да свалят одеждите си и листата капеха, полюшваха се безшумно и плавно във въздуха. Беше прохладно, леко и затова весело. Есенната миризма на гората е особена, неповторима и толкова силна и чиста, че Бим надуваше стопанина си на десетки метра. Една горска мишка „улови“ отдалеч, но не хукна подире ѝ (позната дреболия), ала нещо живо така го удари в носа, че Бим спря. Спря пред едно бодливо кълбо и почна да го лае.

Иван Иванич стана от пънчето, отиде при Бим:

— Не, Бим! Недей, глупаче. Това е таралежче. Назад! — И отведе Бим.

Значи таралежчето е зверче, и то добро, но не бива да се пипа.

Иван Иванич седна отново на пънчето, заповяда и на Бим да седне, а той си свали кепето, сложи го на земята до себе си и се загледа в листата. Заслуша се в тишината на гората. Да, разбира се, той се усмихваше! Беше сега такъв, какъвто ставаше всеки път преди лов.

И Бим се слушваше.

Долетя сврака, заграчи нахално и отлетя. Като прескачаше от клон на клон, приближи една сойка, изкрещя нещо като прегракнала котка и пак заподскача по клоните, отиде си. Едно диво петле се чу съвсем наблизно: „Свит, свит! Свит, свит!“ Виж го ти него! Голямо колкото бръмбар, ама и то: „Свит, свит!“ Като че те поздравяла.

Всичко останало беше тишина.

Но ето, стопанинът стана, извади пушката от калъфа; зареди я. Бим се разтрепери от вълнение. Иван Иванич го потупа галъвно по врата, от което Бим се развълнува още повече.

— Хайде, момченце... търси!

Бим тръгна! Заснова ситно-ситно, лавирайки между дърветата, пружинираше, долепен до земята, почти безшумно. Иван Иванич го последва бавно, като се любуваше на работата на своя приятел. Сега

гората с цялата си красота остана на втори план: най-важното беше Бим, изящен, страстен, лекокрак. Иван Иванич го викаше от време на време, заповядваше му да легне, за да се успокои, да посвикне. Но много скоро крачката на Бим стана равномерна като на опитно куче. Велико изкуство е работата на сетера: ето го, галопира леко, вдигнал глава; той няма нужда да я навежда, да търси ниско долу, той долавя миризмите високо и копринената му козина прилепва към красиво очертаната шия; той затова е толкова красив, защото държи главата си високо, с достойнство, уверено и страстно.

За Иван Иванич такива часове бяха часове на забрава. Той вече не мислеше за войната, за несгодите на изминалия живот и за своята самота. Дори синът му Коля, милото му дете, отнето от жестоката война, сякаш беше сега до него, сякаш той, бащата, му доставяше радост, въпреки че синът беше умрял. Нали и той беше ловец! Мъртвите не си отиват от живота на онези, които са ги обичали, мъртвите само не остаряват и остават в сърцата на живите такива, каквито са си отишли от нас. Така беше и с Иван Иванич: раната в душата му беше зараснала, но не преставаше да го боли. Но на лов всяка душевна болка, макар и малко, се поуталожва. Блазе ма онзи, който се е родил ловец.

Ето, Бим забави крачка, заснова на още по-къси зигзаги, спря за секунда и продължи с бавна, дебнеца стъпка. Нещо котешко имаше в движенията му — меки, предпазливи, плавни. Сега беше източил глава наравно с тялото. Всяка частица от тялото си, дори от изопнатата опашка с настръхнала дълга козина, беше съсредоточил върху струята, върху миризмата. Стъпка... Той вдига само една лапа. Стъпка — другата лапа също замира за частица от секундата и безшумно допира земята. Най-сетне предната дясна, както почти винаги, замира във въздуха, без да докосва земята.

Зад него, вдигнал пушката, тихо се приближи Иван Иванич. Сега статуите станаха две: на човек и на животно.

Гората мълчеше. Само златните листа на брезите трепкаха леко и се къпеха в слънчеви искри. Младите дъбчета бяха притихнали край величавия дъб исполин, техният баща и прародител. Безшумно се поклащаха сребристосивите листенца, останали по трепетликата. Върху окапалата жълта шума стоеше куче — едно от най-съвършените създания на природата и на търпеливия човек. Нито един негов мускул

не потрепва! В такива минути Бим е сякаш полумъртъв, сякаш е в транс от възторг и страст. Ето какво значи класическа стойка в жълтата гора.

— Напред, момче...

Бим вдигна бекаса на крило.

Изстрел!

Гората потрепери, отвърна с недоволно, обидено ехо брезата, израсла чак при дъбовете и трепетликите, сякаш се уплаши, потръпна. Дъбовете изпъшкаха изтежко. Трепетликата до тях зарони припряно листа.

Бекасът падна като камък. Бим го подаде по всички правила. Но стопанинът погали Бим, благодари му за красиво извършената работа, подържа птицата върху дланта си, погледна я и каза замислено:

— Е-ех, не биваше...

Бим не разбра, впери поглед в лицето на Иван Иванич, а той продължи:

— Заради тебе го правя, Бим, само за тебе, глупаче. Иначе няма смисъл.

Бим и този път не разбра — такова нещо не му е дадено да проумее. Но докато ловуваха, на Бим все му се струваше, че ловецът не гледа накъде стреля, като че е сляп. Кучето остана много недоволено, когато господарят му изобщо не стреля по един бекас. Добре че поне последния го свали чудесно.

Прибраха се по тъмно, капнали и добри, мили един към друг. Бим например не пожела да спи върху своя стол, ами смъкна постелката си, довлече я до кревата на Иван Иванич и легна на пода. Знаеше какво прави: сега не можеше да го изпъдят „на мястото“, защото си беше донесъл и „мястото“. Иван Иванич го погали по ухото, по врата. Дружбата им сякаш щеше да е вечна.

През нощта Иван Иванич, който знае защо, тихо пъшкеше, стана, глътна някакви хапчета и пак легна. Отначало Бим се вслушваше напрегнато, вираше се в приятеля си, после стана и близна увисналата от леглото ръка.

— Парчето... Парчето от снаряда. Бимчо... пълзи. Лоша работа, момче — каза Иван Иванич, притиснал с ръка сърцето.

Бим знаеше отлично думата „лошо“, знаеше я отдавна. Вече няколко пъти беше чувал и думата „парче“, не го разбираше, но с

кучешкия си усет се досещаше, че е тревожна дума, лоша, ужасна.

Но всичко се размина; на другата сутрин, след разходката, Иван Иванич седна, както винаги, до бюрото, сложи пред себе си белия лист и зашумоли по него с пръчицата.

БЕЛЕЖКИ НА СТОПАНИНА

Вчерашният ден беше щастлив. Всичко беше чудесно: есента, слънцето, жълтата гора, изящната работа на Бим. И все пак в душата ми остана някаква горчилка. Защо ли?

В автобуса Бим явно забеляза как въздъгнах и явно не ме разбра. Кучето изобщо не може да си представи, че съм дал бакшиш на шофьора. Него това хич не го засяга. А мене? Каква разлика дали съм дал рубла за нещо дребно, или двадесет за нещо по-голямо, или хиляда — за нещо значително? Срамът си е срам. Сякаш разпродаваш съвестта си на дребно. Вярно, Бим е на много по-ниско стъпало от човека, затова не може и да се досети за подобно нещо.

Бим няма да проумее, че тези хартийки и съвестта се намират понякога в пряка зависимост. Но що за чудак съм аз? Може ли да изисквам от кучето повече от това, на което е способно: да се очовечи куче е невъзможно.

И още нещо: вече ми с жал да убивам дивеча. Трябва да е признак на остаряване. Толкова хубаво беше наоколо и изведнъж мъртвата птица... Не съм вегетарианец, нито лицемер, който описва страданията на убитите животни, а после лапа с удоволствие месото им, но до края на дните си поставям условие: един-два бекаса при всеки лов, не повече. Най-добре би било, ако можеше да не убивам нито един, но тогава Бим ще загине като ловно куче, а аз ще купувам дивеч, който е убил вместо мене някой друг. Не, оставете това... Но към кого всъщност се обръщам? Впрочем към себе си: при продължителна самота раздвояването на личността е до известна степен неизбежно. От векове насам кучето е спасявало човека от това.

Но откъде все пак тази горчилка вчера? И дали е само от вчера? Не пропуснах ли някоя мисъл?... И тъй, вчерашният ден: стремеж към щастие — и жълтата рубла; жълтата гора — и убитата птица. Не беше ли сделка със собствената съвест?

Стоп! Ето мисълта, която ми се изплъзна вчера: не сделка, а укор на съвестта и болка заради всички, които убиват безполезно и губят

така своята човечност. От миналото, от спомените за миналото в мен се надига и се засилва все повече жалостта към птиците и животните.

Спомням си.

Имаше решение на ръководството на Ловното дружество за изстребването на свраките като вредни птици; обосновано било върху наблюденията на биолозите! Тогава всички ловци убиваха свраки със спокойна съвест. Така стана и с вълците. Тях изстребихме почти до крак. За един вълк даваха награда триста рубли (стари пари), а за лапичките на сврака или каня, представени в ловното дружество — по пет или петдесет копейки, вече не помня.

Но изведнъж дойде ново решение, канята и свраката бяха обявени за полезни хвъркати, а не врагове на птиците: забраниха да се унищожават. Строгата заповед за изстреблението бе заменена със строга заповед за опазването им.

Остана една-единствена птица, подлежаща на изстребване, обявена извън закона — сивата врана. Тя разтуряла гнездата на птиците (но в това обвиняваха на времето най-безапелационно и свраката). Да, но кой носи отговорност за отравянето с химикали на птиците от степните и лесостепните райони? За да спасим порите и полята от вредители, ние унищожавашме птиците, а като ги изстребвахме, погубвахме... горите. Нима виновна се оказва сивата врана, известният санитар и спътник на човешкото общество?

Пиши всичко за сметката на сивата врана! — това е най-сигурното, най-елементарното оправдание на виновниците за гибелта на птиците.

Продължителни експерименти със смъртта — това е ужасно. Честните учени биолози и честните ловци вече въстават срещу това, борбата за опазване на птиците и на горите се води вече в международен мащаб.

Но аз самият вдигнах ли на времето глас против експериментите със смъртта? Не. Това е укор и към моята съвест. Колко бледо и немошно би прозвучал гласът ми днес, ако кажех със закъснение:

Спасете сивата врана — отличен санитар на човешките селища, спасете я от гибел, защото тя ни помага да очистваме заобикалящата ни среда, както сатирикът очиства обществото от духовни нечистотии, спасете сивата врана по същата причина; нищо, че обича да си пооткрадва птичи яйца, тя, сивата врана, е за това — да се научат

птиците да си вият добре гнездата; опасете тази неспокойна присмехулница, единствената птица, която притежава толкова наглост и наивност, че може да изтърси на човека от някое дърво право в очите: „Ка-ар-а!“ (Махай се бе, глупак!) А щом се махнете, ще литне надолу и ще продължи с присмехулно грачене да нагъва парчето вмирисано месо, което никое куче не би сложило в уста; спасете сивата врана — сатирика на птичия свят! Не се страхувайте от нея. Вижте как малките лястовички задружно я кълват и я пъдят оттам, където и без това си е чисто, а тя отлита и грачи ехидно, отива там, където вони на гнило. Спасете сивата врана!

Наистина би прозвучало безпомощно и необосновано. Затова нека си остане в тетрадката на Бим. Сега ще надпиша и корицата: „Бим“. В тази тетрадка всичко ще: си е само за мене. Нали почнах тези бележки, за да спася честта на Бим, виновен, че се е родил, но те се разрастват все повече и обхващат всичко, свързано не само с Бим, но и с мене. Навярно никой няма да ги издаде — кому ли ще е интересно да чете „за кучето, за мене“? Никому. Много ми се иска да кажа с думите на Колцов:

*Аз пиша не за бърза слава:
за развлечение, за забава,
за мили, искрени другари,
за спомена от дните стари.*

... А Бим лежа и през деня — изморил си се, приятелю, целият си се изпълнил с целебните аромати на жълтия лес.

Ах, жълтият лес, жълтият лес! Ето ви късче щастие, ето ви място за размисъл. В есенната слънчева гора човек се пречиства.

ПЕТА ГЛАВА

ХАЙКА ВЪВ ВЪЛЧИ ДОЛ

Един есенен ден при Иван Иванич дойде човек, който миришеше на пушка и на куче. Въпреки че не носеше ловни доспехи, а беше облечен обикновено, както всички неинтересни хора, Бим усети и тънката миризма на гора, и следи от пушка по дланите, и аромата на есенни листа по обувките. Разбира се, Бим каза всичко това, като душеше госта, хвърляше погледи към стопанина си и въртеше енергично опашка. Виждаше го за пръв път, но вече го беше приел за приятел без никакви съмнения и колебания.

Гостът знаеше езика на кучетата и каза ласкаво:

— Прие ме, прие ме. Браво, браво, добре. — Погали го по главата и каза уверено и ясно: — Седни!

Бим изпълни заповедта — седна и размърда нетърпеливо лапи. Слушаше и гледаше внимателно.

Стопанинът и гостът се ръкуваха и очите им се срещнаха с добър, много добър поглед.

„Чудесно!“ — изскимтя Бим.

— Умен пес — погледна гостът към Бим.

— Бива си го моят Бим, по-добър пес, здраве му кажи! — потвърди Иван Иванич.

Поприказваха си така тримата и гостът ловец извади от джоба един лист, разгърна го, прекара по него пръст и заговори:

— *Ето тук... тук*, в гъсталака на Вълчи дол. Сам ходих и като почнах да вия, петима се обадиха: три са дошли отнякъде, двата са тамошни, стари вълци. Единия го видях. Вълчище!

Бим разбираше думите, които и стопанинът му казваше при търсенето: „Тук-тук, тук — тук“. Наостри уши. Но когато чу „вълк!“, разтвори широко очи: това е онази ужасна миризма на горско куче, миризма, която бе уплашила на времето Бим, за нея стопанинът му бе повторил тогава, заплашително сочейки дирята: „Вълк! Това е вълк, Бим.“ Ето сега и ловецът каза: „Вълк!“

Гостът си отиде, след като се сбогува и с Бим.

Иван Иванич се залови да зарежда патрони с едри сачми, поръсени с нишесте.

Тази нощ Бим спа неспокойно.

Много преди да съмне, те излязоха с пушката на улицата и застанаха на ъгъла. Скоро дойде голям автомобил, пълен с ловци. Бяха насядали о покритата каросерия върху пейки, седяха тихо и тържествено. Иван Иванич качи най-напред Бим, после се настани и той под брезента. Вчерашният ловец каза на Иван Иванич:

— А-а, з-ащо? Не биваше да довеждаш Бим!

— На хайка не се ходи с кучета. Свалете го! — каза някой строго.
— Ще лавне и ще прати цялата хайка по дяволите.

— Бим няма да лае — отговори Иван Иванич, сякаш се оправдаваше. — Той не е гонче.

Възразиха му едновременно няколко души, но в края на краищата вчерашният гост каза:

— Хубаво де. Ще ви сложа, Иван Иванич, на глуха пусия. Има едно място: точно там един вълк се опита веднъж да избяга през флагчетата, по дерето.

Бим се досети, че не искат да го взимат. Почна и той да увещава съседите си, но в тъмното никой не го разбра. Въпреки всичко камионът потегли.

Слънцето беше вече изгряло, когато спряха в района на познатия лесничей. Всички слязоха тихо, без да продумат. Бим — и той. После дълго вървяха във верига покрай гората. Никой не пушеше, не кашляше, никой не удари дори ботуш в ботуш — стъпваха кучешката: всички знаеха накъде са тръгнали и защо. Само Бим не знаеше, но следваше като сянка стопанина си. А той, както вървеше, докосна ухото на Бим: това означаваше — добре, Бим, добре.

Най-отпред, като главен, вървеше вчерашният гостенин ловец. Ето, той вдигна ръка и всички спряха. Тримата първи навлязоха в гората още по-безшумно, като котки, и скоро се върнаха. Сега Главния вдигна фуражката си и замахна с нея напред. По този знак половината от ловците го последваха, между тях, най-отзад, Иван Иванич и Бим. Сега Бим вървеше последен; никой не можеше да пристъпва по-тихо от него, но въпреки това Иван Иванич го водеше за каиша.

По безмълвната команда на Главния първият след него застана зад един храст и замря. След малко по същия начин замря край дъбовете и втори, после трети и така, един по един, всички заеха местата си. С Главния останаха Иван Иванич и Бим. Вървяха още по-предпазливо от преди. Сега Бим видя, че отстрани на пътя им е проточен шнур, а по него висят неподвижно късчета плат с цвета на огън. Най-сетне Главния ги остави сами и се върна обратно.

С острия си слух Бим чуваше стъпките му, въпреки че на хората им се струваше, че никой не ги чува. Бим разбра, че Главния разпорежда и останалите ловци на пусия, но толкова далеч, че постепенно даже и той престана да долавя шума.

Настъпи тишина. Напругнатата, тревожна тишина на гората. Бим го усети и по това, как замря неговият стопанин, как коляното му потрепери, по това, колко тихо отвори пушката, сложи патроните, затвори и пак застана в напрежение.

Стояха под прикритието на лешников храст край една ровина, обрасла с гъст трънак. Наоколо им се простираше могъща дъбова гора, сега сурова и мълчалива. Всяко дърво беше исполин! Гъстият подлее подчертаваше още по-силно необичайната мощ на вековната гора.

Бим се превърна целият във внимание: седеше неподвижно и душеше миризмите, но засега не забелязваше нищо особено, защото въздухът беше неподвижен. Това правеше Бим неспокоен. Ако подухва, макар и слаб ветреца, той винаги знае какво има там, отпред, защото чете по струите като по редове, но в безветрие, и то в такава гора — опитай се да бъдеш спокоен, особено ако и добрият му приятел, застанал редом, също се вълнува.

Изведнъж започна.

Сигналният изстрел разби тишината на големи късове: ехото забоботи ту тук, ту там, ту някъде далеч. Последва го, сякаш в унисон с горския тътен, някъде много надалеч гласът на Главния:

— Тръгва а-ай! Охо-хо-хо-хо-о-о-о!

Иван Иванич се наведе към ухото на Бим и прошепна едва чуто:

— Легни!

Бим легна. Затрепери.

— У-у-у, а-а-а — ревяха там гоначите.

Сега тишината се трошеше на гласове, непознати, яростни, диви. Заудряха с тояги по дърветата, затракаха хлопки, като сто свраки,

заплашени от гибел. Веригата на ловците приближаваше с викове и изстрели в небето.

И ето... Бим усети познатата от младини миризма: вълк! Притисна се към крака на стопанина и лекичко, съвсем, съвсем леко се вдигна на крака, изпъна опашка. Иван Иванич разбра всичко.

Видяха и двамата: три флагчетата, на разстояние повече от един изстрел, се показва вълк. Правеше големи скокове, навел глава, опашката му висеше като цепеница същия миг звярът изчезна. Веднага почти едновременно се чу изстрел във веригата, после втори.

Гората боботеше. Гората се бе разтревожила почти злобно.

Още един изстрел във веригата. Вече съвсем близо. И виковете се чуваха все по-близо, по-близо, по-близо.

Вълкът, огромен стар вълк, се появи неочаквано. Беше минал по ровината, скрит от трънака, а като видя флагчетата, рязко спря, сякаш се беше надянал на нещо. Но тук, над ровината, флагчетата висяха по-високо, отколкото по цялата пусия, три пъти по-високо от боя на животното. Хорската глъчка вече го настигаше по петите. Вълкът мина някак не много решително и даже вяло под флагчетата и се озова на петнадесет метра от Иван Иванич и Бим. Ето, той направи няколко крачки, но в това време човекът и кучето успяха да видят, че е ранен: кървавото петно се беше разляло по хълбока му, муцуната беше цялата в червеникава пяна.

Иван Иванич стреля.

Вълкът подскочи и с четирите крака, обърна се рязко с цялото си тяло, без да извърща врат към изстрела и... застина. Широкото, могъщо чело, очите, налети с кръв, оголените зъби, червеникавата пяна... Въпреки всичко той не беше жалък. Той беше красив, този волен дивак. О, не, той не беше страхливец, той не искаше да падне и сега, този горд звяр, но... все пак рухна, изпъна се целият и почна бавно да гребе с лапи. После звярът замря, притихна, успокои се.

Бим не можа да понесе всичко това. Той скочи и направи стойка. Но каква стойка беше! Козината на гърба му беше настръхнала, на врата почти изправена, а опашката беше стиснал между краката: злобно — страхлива, отвратителна стойка срещу родния брат, срещу гордия цар на кучетата, вече мъртъв и затова безопасен, но още страшен с духа си, страшен и със своята кръв. Бим мразеше своя брат.

Бим вярваше на човека, а вълкът не вярваше. Бим се боеше от своя брат, а вълкът не се боеше от никого, даже смъртно ранен.

... Виковете приближиха съвсем. Отново се чу изстрел. После един дублет. Изглежда, опитен вълк минаваше съвсем близо до веригата и може би си беше пробил път в последния миг, когато хората са престанали да бъдат толкова бдителни и са се приближили един към друг. Най-сетне от подлеса се появи Главния, отиде при Иван Иванич и каза, като гледаше към Бим:

— Я го виж ти! Не прилича на куче: цял-целеничък звяр. Два избягаха. Единият е ранен.

Иван Иванич галеше Бим, милваше го, увещаваше го, но въпреки че козината на гърба му вече не беше настръхнала, Бим продължаваше да се върти на едно място, дишаше зачестено, изплезил език, и се извърщаше от хората. Когато двамата ловци тръгнаха към трупа на вълка, Бим не ги последва, напротив, нарушавайки всички правила, той повлече подире си каиша, отдалечи се на тридесетина метра, легна, сложи глава върху жълтите листа и затрепери като в треска. Когато се върна при него, Иван Иванич забеляза, че очите на Бим са кървавочервени. Звяр!

— Ах, Бимчо, Бимчо. Зле ли ти е? Разбира се, че ти е зле. Но така трябва, момченце. Трябва.

— Иван Иванич — каза Главния, — имай предвид, че ловното куче с вълк можеш и да го погубиш — ще почне да се страхува от гората. Кучето е роб, а вълкът — свободен звяр.

— То си е така, но Бим е четиригодишен — възрастно куче, гората не може да го уплаши. За сметка на това, ако в гората има вълци, няма да се отдели от тебе: ще намери дирята и ще ти каже: „Вълци!“

— Прав си: вълците душат ловните кучета като малки пиленца. Но това тук едва ли ще го хванат: надуши ли ги, няма да се отлепи от крака ти.

— Ето, виждаш ли! Докато стане на година, наистина не бива да го плашиш с вълк. Иначе — какво да се прави! — нека изживее и това.

Иван Иванич отведе Бим, а Главния остана при вълка, да дочака ловците.

Когато всички ловци се събраха при лесничея, пийнаха по чашка и се разприказваха, весели и възбудени, Бим легна отчуждено и

самотно до оградата, свит на кравайче, суров, с кървясали очи, поразен и отровен от властното присъствие на вълка. Ах, да знаеше Бим, че съдбата ще го захвърли още веднъж в същата гора!

До него се приближи лесничият, стопанинът на кордона, приклепна, погали го по гърба.

— Добро куче си ти, добро. Умно куче. През цялата хайка нито излая, нито почна да виеш.

Тук всички обичаха кучетата.

Но когато ловците насядаха в камиона и Иван Иванич качи Бим, той скочи като котка на земята, настръхна целият и почна да вие: не желаше да пътува заедно с три мъртви вълка.

— Охо! — каза Главния. — За него можеш вече да не береш грижа.

Някакъв непознат дебел ловец слезе сърдито от кабината и се качи с мъка в каросерията, а Иван Иванич и Бим седнаха в кабината.

* * *

След това ходиха още няколко пъти на лов за бекаси, не много често, и Бим работеше отлично, като винаги. Но усетеше ли диря на вълк — прекратяваше лова: притискаше се към крака на стопанина и не се отделяше от него. Така изразяваше пределно ясно думата „вълк“. Това беше добре. След хайката той обикна още повече Иван Иванич и повярва още по-непоколебимо в силата му. Бим вярваше в добротата на човека. Велико благо е да вярваш. И да обичаш. Без тази вяра кучето вече не е куче, а свободен вълк или (което с още по-лошо) бездомно псе. Между тези две възможности избира всяко куче, ако е престанало да вярва в стопанина си, избягало е от него или са го изпъдили. Но горко на онова куче, което загуби любимия си приятел човек и почне да го търси, да го чака. То не може да се превърне нито в свободен вълк, нито в обикновено бездомно псе, а си остава пак куче, предано и върно на загубения приятел, но самотно до края на дните си.

Няма да ви разказвам, скъпи читатели, пито една от многобройните достоверни истории за такава преданост в продължение на дълги години и чак до края на кучешкия живот. Ще ви разкажа само за Бим с черното ухо.

ШЕСТА ГЛАВА

СБОГУВАНЕ С ПРИЯТЕЛЯ

Веднъж след лов Иван Иванич се прибра в къщи, нахрани Бим и си легна, без да вечеря и без да угаси лампата. Този ден Бим добре беше поработил, затова скоро заспа и не чу нищо. Но през последните дни и Бим почна да забелязва, че стопанинът му все по-често си ляга и денем, нещо е тъжен, понякога внезапно изохква от болка. Повече от седмица Бим отиваше сам на разходка, за малко — колкото да си свърши работата. Иван Иванич се разболя, едва се тътреше до вратата да пусне Бим да излезе или да се прибере. Веднъж изстена в леглото някак особено мъчително. Бим се приближи, седна до леглото, погледна внимателно лицето на приятеля си, после сложи глава върху отпуснатата му ръка. Видя какво беше станало лицето на стопанина: бледо — бледо, под очите му сини кръгове, небръснатата брадичка се е изострила. Иван Иванич обърна глава към Бим и каза тихо, с отпаднал глас:

— Е? Какво ще правим сега, момченце?... Лошо ми е, Бим, лошо ми е. Парчето... е стигнало до сърцето. Лошо, Бим.

Гласът му беше толкова необичаен, че Бим се разтревожи. Заразхожда се из стаята, дращеше непрекъснато по вратата, като че подканяше: „Хайде, стани, да излезем, да излезем“. Иван Иванич се боеше да шавне. Бим седна пак до него и тихичко изскимтя.

— Е хубаво, Бимчо, да опитаме — проговори с мъка Иван Иванич и се надигна предпазливо.

Поседя малко в леглото, после се изправи на крака и като се опираше с една ръка на стената, а другата притискаше към сърцето, запристъпя бавно към вратата. Бим вървеше до него, не откъсваше поглед от приятеля си и нито веднъж не размаха опашка. Сякаш искаше да каже: е, чудесно. Да вървим полекичка, да вървим.

На площадката на стълбището Иван Иванич позвъни на съседната врата, а когато излезе момиченцето Люся, каза й нещо. Тя изтича пак в стаята и се върна с една старица, Степановна. Веднага

щом Иван Иванич й каза думата „парчето“, тя се засуети, хвана го под ръка и го поведе обратно:

— Вие трябва да лежите, Иван Иванич. Да лежите. Така е добре — успокой се тя, когато той легна по гръб. — Лежане. Само лежане. — Взе от масата ключовете и бързо излезе, почти изтича, като ситнеше старчески.

Разбира се, Бим възприе думата „лежане“, повторена три пъти, като да се отнасяше и за него. Изтегна се до леглото и не изпускаше вратата от очи: мъчителното състояние на стопанина му, вълнението на Степановна и това, че беше взела от масата ключовете — всичко се предаде и на Бим и той беше в тревожно очакване.

След малко чу: пъхнаха ключа в ключалката, тя изщрака, вратата се отвори, в антрето се чуха гласове, после влезе Степановна, а след нея трима чужди в бели престилки — две жени и един мъж. Те миришеха не като другите хора, а по-скоро като чекмедженцето на стената, което стопанинът му отваряше само при думите: „Зле ми е, Бим, много ми е зле. Лошо ми е.“

Мъжът пристъпи решително към леглото, но...

Бим се нахвърли върху него като звяр, опря лапи в гърдите му и лавна два пъти с все сила.

„Вън! Вън!“ — изкрещя Бим.

Мъжът отскочи, блъсна Бим, жените избягаха в антрето, а Бим седна до леглото, целият разтреперан и готов по-скоро да даде живота си, отколкото да пусне чуждите хора при своя приятел в толкова тежък за него час.

Застанал на прага, лекарят каза:

— Ама че пес! Какво да правим сега?

Иван Иванич повика с движение Бим да се приближи, погали го по главата и леко се извърна. Бим притисна рамо към приятеля си и почна да ближе шията му, лицето, ръцете...

— Елате — каза тихо Иван Иванич на лекаря.

Той се приближи.

— Подайте ми ръка.

Подаде му.

— Добър ден.

— Добър ден — каза лекарят.

Бим докосна с нос ръката на лекаря, на кучешки език това означаваше: „Какво да се прави! Така да бъде: нали приятелят на моя приятел е и мой приятел.“

Внесоха носилка. Сложиха Иван Иванич върху нея. Той каза с мъка:

— Степановна... наглеждайте Бим, мила. Пускайте го сутрин на разходка. Той сам се прибира след малко... Бим ще ме чака. — А на Бим каза: — Чакай ме... Да ме чакаш.

Бим знаеше думата „чакай“: пред магазина — „Седни и ме чакай“, на лов, до раницата: „Седни и ме чакай“. Сега той изскимтя, размаха опашка и това значеше: „О, моят приятел ще се върне! Той излиза, но скоро ще се върне.“

Разбра го само Иван Иванич, другите — не. Бим го прочете в очите на всички. Той седна до носилката и сложи лапата си върху нея. Иван Иванич я стисна.

— Чакай ме, моето момче. Чакай ме.

Само това Бим никога не беше виждал у своя приятел: така да се стича на капки вода от очите му.

Когато отнесоха носилката и ключалката изщрака, той легна пред вратата, изпружи предни лапи, сложи главата си на пода и я извърна встрани: така лягат кучетата, когато ги боли или им е тъжно; те и умират най-често в такава поза.

Но Бим не умря от мъка като онова куче водач, живяло дълги години със сляп човек. Онова куче легнало на гроба на стопанина си, не докосвало храната, която му носели състрадателни хора, а на петия ден при изгрев-слънце умряло. Това е истина, а не измислица. Ловците, които познават до бре изключителната преданост и любов на кучетата, рядко ще кажат за куче: „Пукна“, те казват: „Умря“.

Не, Бим не умря. На Бим му бяха казали ясно: „Чакай“. Той вярва — приятелят му ще се върне. Нали толкова пъти се е случвало: каже му „Чакай“ и непременно се връща.

Да чака! В това е сега едничката цел в живота на Бим.

Но колко тежко му беше тази нощ, самотен, колко болно! Нещо стана, нещо се промени... Престилките миришат на нещастие. Бим затъгува.

В полунощ, когато изгря луната, стана непоносимо. Даже когато лежеше до стопанина си, тази луна винаги тревожеше Бим: тя има очи

и вперва мъртъв поглед, тя свети с мъртва студена светлина и Бим бяга от нея в тъмния ъгъл. Сега целият се разтрепери от погледа ѝ, а стопанинът му го нямаше. И ето, в глухата нощ той почна да вие, проточено, сякаш на два гласа, да вие пред нещастие. Вярваше, че някой ще го чуе, може би даже стопанинът ще го чуе.

Дойде Степановна.

— Какво има, Бим? Какво? Иван Иванич го няма. Ох, ох, лошо.

Бим не отвърна нито с поглед, нито с опашка. Само гледаше вратата. Степановна запали лампата и си отиде. На светло му поолекна — луната се отдалечи и се смали. Бим се настани точно под крушката с гръб към луната, но скоро пак легна пред вратата: да чака.

На сутринта Степановна донесе каша, насита я в паничката на Бим, но той дори не стана. Така постъпило и кучето водач — и то не помръдвало дори когато му носели храна.

— Гледай ти колко бил жалостив! И такова не бях виждала. Хайде, Бим, иди да се поразходиш. — Тя разтвори широко вратата. — Иди се поразходи.

Бим вдигна глава, погледна внимателно бабичката. Думата „разходка“ му е позната, тя означава свобода, а „Иди, иди се разходи“ — пълна свобода. О, Бим знае какво значи свобода: прави всичко, което позволява стопанинът. Но сега него го няма, а му казват: „Иди се поразходи“. Каква свобода е това?

Степановна не умееше да се оправя с кучета, не знаеше, че такива като Бим разбират човека и без думи, а думите, които знаят, съдържат много и според случая — различни неща. Нали беше невежа, тя рече:

— Като не щеш каша, иди си потърси нещо. Ти и тревица обичаш. Може и от боклука нещо да изровиш (наивна беше и не знаеше, че Бим изобщо не докосва боклуците). Иди си *потърси*.

Бим стана, даже се поотърси. Какво значи това? „Търси“? Какво да търси? „Търси“ означава: търси скритото парченце сирене, търси дивеча, търси загубения или скрит предмет. „Търси“ е заповед, а *какво* да търси — Бим решава според обстоятелствата, според случая. Какво да търси сега?

Каза на Степановна всичко това с очите си, с опашката, с питащите движения на предните лапи, но тя нищичко не разбра и повтори: — Иди се поразходи. *Потърси!*

Бим се втурна към вратата. Стрелна се като мълния по стълбите от втория етаж, изскочи на двора. Да търси, да търси стопанина си! Ето какво ще търси, нищо друго: така беше разбрал. Ето тук бяха сложили носилката. Да, тук. Ето го и вече съвсем слабия дъх на хората с белите престилки. Дирята на автомобила. Бим описа кръг, влезе в него (така би постъпило и най-бездарното куче), намери пак същата следа. Тръгна по нея, излезе на улицата и веднага я загуби, някъде на ъгъла: там цялата улица миришеше на гума. Човешките дири са много и различни, но автомобилните са се слели и са еднакви. Но дирята, която му трябваше, е поела от двора, от ъгъла на улицата, натам, значи трябва да върви натам.

Бим измина една улица, втора, върна се към къщата, обиколи местата, където се бяха разхождали с Иван Иванич — никъде никаква следа. Веднъж му се мярна отдалеч кариран каскет и той настигна човека — не, не беше той. Като се взря внимателно, установи, че много, много хора носят карирани каскети. Откъде да знае, че тази есен продаваха само карирани каскети и затова те се харесаха на всички. Преди някак не беше го забелязал, защото кучетата обръщат внимание и запомнят предимно долната част от човешкото облекло. Това им е останало още от вълка, от природата, от векове насам. Лисицата например, ако ловецът е застанал зад гъст храст, който го прикрива само до пояс, забелязва човека, ако той не се движи и ако вятърът не носи миризмата му. Сега Бим съзря в това далечен смисъл: по горната част няма защо да търси, защото главите могат да са еднакви по цвят, да си приличат напълно.

Денят беше ясен. На някои улици листата покриваха тротоарите на петна, други бяха целите застлани и да беше попаднала поне частичка от дирята на стопанина, Бим щеше да я долови. Но не намери никъде нищо.

Към средата на деня Бим се отчая. Но изведнъж в един двор се натъкна на дирята на носилката: беше стояла там. После струя от същата миризма долетя от страни. Бим тръгна по нея като по утъпкапа пътечка. Праговете лъхаха на хората с бели престилки. Бим задраска по вратата. Отвори му една девойка, и тя в бяла престилка, и отскочи уплашена. Но Бим я поздрави по всички възможни начини и я напита: „Иван Иванич да е тук?“

— Марш, марш оттука! — развика се тя и затвори вратата. После я откряна и викна някому: — Петров! Махни този пес, че шефът ще ми трие сол на главата, ще има да се дере: „Това «Бърза помощ» ли е, или кучкарник?“ Изпъди го!

От гаража излезе човек с черна престилка, тропна с крак на Бим и му викна беззлобно, като по задължение и дори малко мързеливо:

— Марш оттука, гадино! Чибя! Чибя!

Думи като „шеф“, „кучкарник“, „изпъди го“, „ще ми трие сол на главата“, „дере се“ и още по-малко „Бърза помощ“ Бим не разбираше, изобщо не беше ги чувал, но другите „марш“ и „чибя“, в съчетание с интонацията и настроението, разбра много добре. За такива неща Бим не можеш да го измамиш. Той се поотдалечи и седна, вперил поглед във вратата. Ако хората знаеха какво търси Бим, щяха да му помогнат, въпреки че не бяха докарали Иван Иванич тук, а го настаниха направо в болницата. Но какво да се прави, ако кучетата разбират хората, а те невинаги разбират кучетата, те и помежду си невинаги се разбират. За Бим, естествено, такива мисли са недостъпни; той не можеше да проумее на какво основание не го пускат да влезе през вратата, на която честно беше драскал, доверчиво и искрено, и зад която положително се намираще неговият стопанин.

Бим сяда чак до вечерта край един люляков храст с попарени листа. Пристигаха автомобили, от тях излизаха хора с бели престилки и водеха някого подръка или просто вървяха след него; от време на време от колата изнасяха човек на носилка и тогава Бим приближаваше малко и проверяваше миризмата: не, не е той. Привечер кучето привлече вниманието и на други хора. Някой донесе резенче салам — Бим не го докосна; някой се опита да го хване за нашийника — Бим избяга: даже онзи чичо с черната престилка на няколко пъти мина край него, опираше, поглеждаше го съчувствено и вече не му тропаше с крак. Бим седеше като статуя и не казваше никому нищо. Той чакаше.

По здрач изведнъж се сепна, ами ако стопанинът си е вече в къщи? Веднага хукна с лек тръс.

През града тичаше красиво, добре гледано куче с блестяща козина — бяло с черно ухо. Всеки добър гражданин би казал: „Ах, какво симпатично ловно куче!“

Бим задраска по родната врата, но тя не се отвори. Тогава легна на прага, свит на кравайче. Не беше гладен, нито каден — нямаше

желание за нищо. Мъка.

На площадката излезе Степановна:

— Дойде ли си, миличко?

Бим махна само веднъж с опашка („Дойдох си.“)

— Е, хайде сега да вечеряш. — Тя побутна към него паничката със сутрешната каша.

Бим не я близна.

— Знаех си аз: сам се е нахранил. Умен си ми ти. Хайде, спи сега. — И затвори след себе си вратата.

Тази нощ Бим не ви. Но и не се отдели от вратата: чакаше.

На сутринта пак стана тревожен. Трябваше да търси, да търси приятеля си! В това е смисълът на живота. Когато Степановна го пусна, изтича най-напред при хората с белите престилки. Този път някакъв дебел човек навикваше всички и повтаряше често думата „куче“. Замеряха Бим с камъни, макар че все гледаха да не го улучат, размахваха подире му пръчки и най-сетне го шибнаха много болезнено с един дълъг прът. Бим избяга, седна, поседя малко, изглежда, реши: тук сигурно го няма, иначе защо ще го пъдят толкова жестоко. Бим си тръгна с леко наведена глава.

Из града вървеше самотен, нахокан без вина пес.

Излезе на една оживена улица. Беше пълно с хора и всички бързаха, от време на време разменяха по някоя дума и течаха, течаха безспир нанякъде. Бим навярно си помисли. „Дали няма да мине и той оттук?“ Седна без всякаква логика в ъгъла на сянка пред една вратичка и се загледа внимателно, не оставяше без внимание кажи-речи нито един минавач.

Преди всичко Бим установи, че всички хора миришат леко на автомобилен пушек, а през него си пробиват вече път и други миризми с различна сила.

Ето, минава един човек, мършав, висок, с широки, поизвехтели обувки и носи в мрежата си картофи, същите, каквито беше донасял и неговият стопанин. Мършавият носи картофи, а мирише на тютюн. Крачи припряно, бърза, като че някой го гони. Всъщност така му се струва — всички сякаш гонят някого. Всички търсят нещо, както при Бимовите упражнения на полето, иначе защо тичат по улицата, защо се втурват в къщи и изскачат оттам и пак хукват?

— Здравей, Черноушко! — поздрави го мимоходом мършавият.

„Добър ден“ — отговори мрачно Бим и прекара опашка по земята, без да отслабва нито за миг своята съсредоточеност, и продължи да се взира в хората.

Сега минава човек в комбинезон и мирише така, както мирише стена, ако я близнеш (мокра стена). Той е почти целият сиво-бял. Носи дълъг бял прът с брадичка на края и тежка чанта.

— Ти що щеш тук? — попита той Бим и спря. — Поседнал си да почакаш стопанина или си се изгубил?

„Да чакам“ — отговори Бим и размърда предни лапи.

— Тогава вземи. — Извади от чантата пакетче, сложи пред Бим един бонбон и погали песа по черното ушенце. — Яж, яж.

— (Бим не го докосна.) О, ти си бил дресиран. Интелигент! От чужда чиния не близва. — И си продължи пътя, бавничко, спокойно, не като другите.

— Кой каквото ще да си мисли, но за Бим този човек е добър; той знае какво значи „да чакаш“, той каза „чакай“, той разбра Бим.

Задава се ужасно дебел човек, с дебел бастун в ръка, с дебели черни очила на носа, понесъл дебела папка: всичко в него е дебело. Мирише явно на хартията, по която Иван Иванович шепне с пръчицата, а освен това като че и на онези жълти хартийки, дето все ги пъхат в джобовете. Спря пред Бим и каза.

— Тю! Я гледай! И това доживяхме: псета по главната улица.

— През вратичката излезе портиер с метла в ръка и застана до Дебелия. А той продължи, като се обръщаше към портиера и сочеше Бим:

— Я виж! На твоята територия е, нали?

— Факт, виждам. — И се опря на метлата, обърната с брадата нагоре.

— Виждаш... Нищо не виждаш — каза оня сърдито. — И бонбон не ще да близне, преял е. Не го разбирам тоя живот! — Беше ядосан не на шега.

— Като не ти харесва, не живеј — каза портиерът и добави равнодушно:

— Както те гледам, много си изпосталял, да му дожалее на човек!

— Обиждаш значи! — кресна Дебелия.

Три млади момчета се спряха и, кой знае защо, се заусмихваха, като поглеждаха ту към Дебелия, ту към Бим.

— Какво се хилите, бе? Какво се хилите? Аз му казвам... псе! Хиляди псета са се навъдили, по две-три кила месо за всяко — това са два-три тона на ден. Правите ли сметка колко е то?

Едно от момчетата възрази:

— Три кила и камила не може да изяде.

Портиерът го поправи невъзмутимо:

— Камилите не ядат месо. — Той грабна неочаквано метлата за дръжката и току я размаха силно по асфалта пред краката на Дебелия. — Отмести се, гражданино! Хайде де! Чуваш ли какво ти казвам, главо дъбова?

Дебелият си отиде, като плюеше. Трите момчета също отминаха засмени. Портиерът веднага спря да мете. Погали Бим по гърба, постоя малко и каза:

— Постой, *почакай*. Ще дойде. — И влезе през вратата.

От кавгата Бим не само разбра — „месо“, „куче“, а може би и „псета“, но долови в интонацията на гласовете и най-важното, *видя* всичко, а то беше достатъчно, за да може умно куче да се досети: Дебелия живее зле, портиерът — добре единият е зъл, другият добър. Кой по-добре от Бим може да знае, че рано на разсъмване по улиците живеят само портиери и че те обичат кучетата. Това, че портиерът пропъди Дебелия, на Бим даже му хареса. Но по начало тази случайна, незначителна история само го отвлече, макар да се оказа може би полезна в смисъл, че почваше смътно да се досеща: хората са различни, те могат да бъдат и добри, и зли. Няма как: и това е от полза, ще кажем ние отстрани. Но в момента за Бим това нямаше абсолютно никакво значение: той все гледаше, гледаше минувачите.

Някои жени миришеха остро и непоносимо като момините сълзи, белите цветенца, чийто мирис те шиба в носа, от него Бим просто губеше обоняние; той се извъръщаше и няколко секунди не дишаше — не му харесваха. Устните на повечето жени имаха цвета на флагчетата при хайката на вълци; и на Бим този цвят не му харесваше, както на всички животни, особено на кучетата и биковете. Почти всички жени носеха нещо в ръце. Бим забеляза, че мъже, които носят, се срещат порядко, а жени — често.

... Иван Иванич все още го нямаше. Приятелю мой! Къде си?

Хората течаха, течаха. Мъката на Бим се поуталожи, поразвя се между хората и той се вираше още по-внимателно — няма ли да се зададе *той*. Днес Бим ще го чака тук. Ще чака.

До него спря човек с отпуснати месести устни, с едри бръчки, чипонос, с изпъкнали очи и викна:

— Безобразие! (Хората започнаха да се спират). Върлува грип, има епидемия, рак на стомаха, а това на какво прилича? — сочеше той Бим с цялата си длан. — Сред най-гъстото население, сред масата на тружениците се с настанила зараза!

— Не всяко куче носи зараза. Я вижте какво мило псе — възрази една девойка.

Чипоносият я измери с поглед от глава до пети и се извърна възмутен:

— Каква диващина! Колко сте невежа, гражданко.

И ето... Ех, ако Бим беше човек! Ето че приближи същата онази лелка, „съветската жена“, клеветницата. Бим отначало се уплаши, но после козината на врата му щръкна и той зае отбранителна позиция. Лелката закаканижи, като се обръщаше към хората, застанали в полукръг малко по-надалеч от Бим.

— Диващина, чиста диващина! Ам, че то ма ухапа. У-ха-па ма! — И показваше на всички ръката си.

— Къде те ухапа? — попита един младеж с чанта. — Я да видя.

— Я се махай, бе сополанко! — И си прибра ръката.

Всички, освен Чипоносия се разсмяха.

— Добре те възпитават в университета, дяволе, виждам как те възпитават, гадино — нахвърли се тя върху студента. — На мене, на съветска жена не вярваш, а? Мога да си представя занапред какви ще ги вършиш! Накъде вървим, скъпи граждани, накъде? Или вече няма съветска власт, а?

Младежът се изчерви и избухна:

— Ако можехте да се погледнете отстрана, щяхте да завидите на кучето. — Той пристъпи към Лелката и викна: — Кой си е дал право да оскърбявате?

Бим не разбра думите, но не можа да издържи: скочи към Лелката, лавна с все сила и се опря здраво и на четирите лапи, за да се въздържи от по-нататъшни действия (за последиците вече не отговаряше). Интелигент! Но все пак — куче.

Лелката изпищя кански:

— Мили-иция! Мили-иция!

Някъде се чу свирка, някой се приближи и викна:

— Разотивайте се, граждани! Всеки да си гледа работата! —

Беше милиционер (Бим даже завъртя опашка, въпреки че беше възбуден). — Кой вика? Вие? — обърна се милиционера към Лелката.

— Тя — потвърди младежът студент.

Намеси се и Чипоносия.

— Ами вие къде гледате! С какво се занимавате? — заяде се той с милиционера. — Псета, псета по главната улица на областния център!

— Псета! — крещеше Лелката.

— И диви питекантропуси! — крещеше студентът.

— Той ме оскърби! — почти ридаше Лелката.

— Граждани, разотивайте се! А вие, вие, вие, да, и вие, хайде в милицията — посочи той лелката, младежа и Чипоносия.

— Ами псето?! — изскимтя Лелката. — Честните хора в милицията, а псето...

— Няма да дойда — отсече младежът.

Приближи се още един милиционер:

— Какво става тук?

Един човек с шапка и вратовръзка му обясни подробно и с достойнство:

— Бе туй студентче не ще да върви в милицията, не се подчинява. Тия двамата искат, пък тоз не ще. Неподчинение. То тъй не може. Като са те повели, ще вървиш. То иначе... — Той даде гръб на присъстващите, бръкна с палец в собственото си ухо, като че искаше да разшири слуховото отворстие. Беше явно жест на дълбока убеденост и на увереност в правотата на собствените мисли и на безусловно превъзходство над присъстващите — дори над милиционерите.

Двамата милиционери се спогледаха и поведоха все пак студента. Чипоносият и Лелката заситниха подире им. Хората се разотидоха и вече не обръщаха внимание на кучето, освен онази мила девойка. Тя отиде при Бим, погали го, но после тръгна и тя с милиционерите. Тръгна по собствено желание, както установи Бим. Той я изпрати с поглед, потъпка на едно място, после хукна, настигна я и тръгна редом.

Човекът и кучето отиваха в милицията.

— Ти кого чакаше, Черноушко? — попита го тя и спря.

Бим седна унило и наведе глава.

— Ами че ти си кожа и кости, миличък. Аз ще те нахраня, почакай ме тук, Черноушко, ще ти донеса нещо да хапнеш.

Вече няколко пъти нарекоха Бим „Черноушко“. И стопанинът му беше казвал на времето: „Ех ти, Черноушко!“ Отдавна, много отдавна го беше казал, още когато беше мъничък. „Къде си, приятелю мой?“ — помисли си Бим. И тръгна пак с девойката, тъжен и оклюмал.

В милицията влязоха заедно. Там Лелката крещеше, Чипоносия чичо се дереше; студентът мълчеше, навел глава, а до масата седеше непознат милиционер и гледаше с нескрита неприязън и тримата.

Девойката каза:

— Доведох виновника. — И посочи Бим. — Много мило животно. Видях и чух всичко от самото начало. Този момък — тя кимна към студента — няма никаква вина.

Разказваше спокойно и сочеше ту Бим, ту един от тримата. Опитаха се да я прекъснат, но милиционерът спираше строго и Лелката, и Чипоносия. Към девойката беше явно дружелюбно настроен. В заключение тя попита шеговито:

— Нали казах истината, Черноушко? Обърна се към милиционера и добави: — Името ми е Даша. — После към Бим: — Казвам се Даша. Разбра ли?

Бим показа с цялото си същество, че я уважава.

— Я ела *при мене*, Черноушко! *При мене!* — повика го милиционерът.

О, Бим знаеше тази дума „при мене“. Много добре я знаеше. Приблужи се.

Милиционерът го потупа по врата, хвана го за нашийника, видя номера и си записа нещо. На Бим заповяда.

— Легни!

Бим легна, както му е редът: задните крака под него, предните изопнати напред, главата — очи в очи със събеседника и леко наведена.

Сега милиционерът питаше през телефонната слушалка:

— *Ловният съюз?*

„Лов! — трепна Бим. — Лов!“ Какво може да означава това тук?

— Ловният съюз? От милицията. Проверете за номер двадесет и четири. Сетер... Как така няма? Не може да бъде. *Кучето е добро*, дресирано... В градския съвет! Добре. — Сложи слушалката, и пак я вдигна, попита нещо и почна да записва, като повтаряше високо: — Сетер... с наследствени дефекти във външността, свидетелство за родословие няма, собственик *Иван Иванович Иванов*, улица Проезжая четиридесет и едно. Благодаря. — Сега той се обърна към девойката: — *Браво, Даша*. Стопанинът се намери.

Бим заподскача, допря нос в коляното на милиционера, близна ръката на Даша и я загледа в очите, право в очите, така, както могат да гледат само умните и мили доверчиви кучета. Защото разбра, че говореха за Иван Иванич, за неговия приятел, за неговия брат, за неговия бог, както би казал в този случай човекът. Целият се разтрепери от вълнение.

Милиционерът избоботи строго на Лелката и на Чипоносия:

— Хайде, вървете си. Довиждане.

Чичото се заяде с дежурния:

— Това ли е всичко? Че то туй на какво прилича, че това ред ли е? Ама че сте ги разпуснали!

— Хайде, вървете си, дядо. Сбогом. Идете да си почивате.

— Бе какъв дядо съм ти аз? Баща съм ти аз, татко съм ти. Забравихте хубавото обръщение, кучи синове! Такива искате да ги възпитавате — посочи той студента, — по главичките ги галите, по главичките. А те скоро ще ви се озъбят! Бау — и ще ви лапнат. — Той наистина излая като куче, съвсем истински.

Бим отвърна, разбира се, със същото.

Дежурният се разсмя:

— Ето, бащице, кучето ви разбира, съчувствува ви.

Лелката, сепната от двойното лаене на човека и на кучето, се дърпаше от Бим към вратата и викаше:

— Той мен ще ме лае, мен! И в милицията няма кой да защити една съветска жена.

Най-сетне се магнаха.

— Мене още ли ще ме държите? — попита навъсено студентът.

— Трябва да се подчиняваш, скъпи. Щом са те подканили, длъжен си да вървиш. Такъв е редът.

— Какъв ред? Няма такъв ред да те водят трезвен в милицията, да те мъкнат подръка като крадец. Лелката трябваше да я озаптите за една-две седмици, а вие... Ех, вие! — Подръпна Бим за ухото и си отиде и той.

Този път Бим нищичко не разбра: лошите хора навикват милиционера, и добрите също го навикват, а милиционерът търпи и даже се подсмивва; тая работа, изглежда, умно куче не може да я проумее.

— Вие ли ще го заведете? — попита дежурният Даша.

— Аз. Хайде в къщи, Черноушко, в къщи.

Сега Бим вървеше напред, поглеждаше Даша, изчакваше я: знаеше много добре думата „в къщи“ и я водеше именно в къщи. Хората не бяха съобразили, че може да се прибере и сам, беше им се сторило, че е малоумен пес; само Даша беше разбрала всичко, само Даша — тази руса девойка с големи, замислени и топли очи, на които Бим повярва от пръв поглед. Доведе я до тяхната врата. Тя позвъни, но никой не се обади. Позвъни още веднъж, този път на съседите. Излезе Степановна. Бим я поздрави: явно беше по-весел от вчера, каза й: „Даша е дошла. Доведох Даша“. (С други думи, не могат да бъдат обяснени погледите на Бим ту към Степановна, ту към Даша.)

Жените си приказваха тихо, повтаряха „Иван Иванич“ и „парче“, после Степановна отключи вратата. Бим канеше Даша да влезе, не сваляше поглед от нея. Тя вдигна най-напред паничката му, помириса кашата и каза:

— Вкисната е. — Изхвърли кашата в кофата за смет, изми паничката и я сложи на пода. — Ей сега ще се върна. *Почакай* ме, Черноушко.

— Името му е Бим — поправи я Степановна.

— Чакай, Бим. — Даша излезе.

Степановна седна на един стол. Бим седна срещу нея, но непрекъснато поглеждаше към вратата.

— Умно куче си ти — заговори Степановна. — Сам остана, ама като те гледам, разбираш кой ти мисли доброто. То и аз, Бимче... на стари години с внучката живея. Баща и, майка и, като я родиха, и се запиляха чак по Сибир, аз съм я отгледала. Тя, внучката де, хубаво ме обича, много е добра с мене.

Степановна си изливаше душата, нищо че говореше на Бим. Така хората, ако няма с кого да споделят, приказват понякога с кучето си, с любимия кон или с кравичката. Кучетата с по-остър ум добре разпознават нещастния човек и винаги изразяват съчувствието си. Този път то беше взаимно: Степановна явно му се оплаква, а Бим тъгува, страда, че хората с бели престилки отнесоха приятеля му; защото всички перипетии този ден само поуталожиха болката на Бим, и сега тя пламна отново, с още по-голяма сила. В казаното от Степановна той различи две познати думи: „хубаво“ и „към мене“, произнесени с тъжна топлина. Разбира се, Бим отиде при нея и сложи глава на скута ѝ, а Степановна допря кърпичката си до очите.

Даша се върна с пакетче. Бим се приближи тихо, легна по корем на пода, сложи едната си лапа върху обувката ѝ, а главата си върху другата лапа. По този начин той каза: „Благодаря ти“.

Даша извади от пакетчето две кюфтета и два картофа и ги сложи в паничката:

— Вземи.

Бим не почна да яде, въпреки че от три дена не беше слагал троха в устата си. Даша го потупваше леко по врата и го увещаваше гальовно:

— Хапни, Бим, хапни.

Гласът на Даша е мек, сърдечен, тих, навярно спокоен; ръцете ѝ са топли и нежни, гальовни. Но Бим се извърна от кюфтетата. Даша му отвори устата и пъкна в нея едното кюфте. Бим го подържа, подържа в устата си, като гледаше учудено Даша, а в това време кюфтето си се глътна само. Така стана и с второто. С картофите — също.

— Трябва да се храни насила — каза Даша на Степановна. — Тъгува по стопанина си, затова не яде.

— Какво говориш — учуди се Степановна. — То, кучето, само си намира. Толкова кучета скитат наоколо, нали не ходят гладни.

— Какво ще правим сега? — попита Даша Бим. — Така можеш и да загинеш.

— Няма да загине — каза уверено Степановна. — Такова умно куче няма да се затрие. Веднъж на ден ще му варя каша. Няма как. Живинка.

Даша се замисли, после свали нашийника.

— Докато не върна нашияника, не пускайте Бим навън. Ще дойда утре към десет... Къде е сега *Иван Иванич*? — попита тя Степановна.

Бим потрепери: за него говорят!

— Откараха го със самолет в Москва. Ще му правят сложна операция на сърцето. *Парчето* е стигнало чак до него.

Бим целият е слух: „парчето“, пак това „парче“. От тази дума лъха нещастие. Но щом говорят за Иван Иванич, значи все трябва да е някъде. Трябва да го търси!

Даша си отиде. Степановна, и тя. Бим пак трябваше да прекара сам нощта. Този път задрямваше от време на време, но само за няколко минути. Всеки път му се присънваше Иван Иванич — в къщи или по време на лов. Тогава скачаше, озърташе се, обикаляше стаята, душеше из ъглите, вслушваше се в тишината и пак лягаше до вратата. Много го болеше рязката от пръчката, но беше нищо в сравнение с голямата му мъка и с неизвестността.

Да чака. Да чака. Да стисне зъби и да чака.

СЕДМА ГЛАВА

ТЪРСЕНЕТО ПРОДЪЛЖАВА

Тази сутрин Бим едва не заплака. Слънцето се е издигнало вече над прозореца, а никой не идва. Вслушваше се в стъпките на хората от техния вход, които минаваха край вратата: слизаха отгоре или се качваха. Всички стъпки му бяха познати, но *той* все не идваше. Най-сетне чу със сигурност обуценцата на Даша. Тя е! Бим ѝ се обади. Преведен на човешки език, викът му означаваше: „Чувам те, Даша!“

— Сега, сега — обади се тя и позвъни на Степановна.

Двете влязоха при Бим. Той поздрави и двете, после се втурна към вратата и застана, обърнал глава към жените, помоли ги, размахал опашка, настоя: „Отворете ми. Трябва да го търся.“

Даша му сложи нашийника; сега по цялата му ширина беше здраво прикрепена месингова пластинка с гравирани надпис: „Казва се Бим. Той чака стопанина си. Знае къде живее. Сега е сам в къщи. Хора, не му причинявайте зло.“ Даша прочете надписа на Степановна.

— Божичко, колко си добра! — плесна с ръце Степановна. — Много ли обичаш кучетата?

Даша погали Бим и отговори странно:

— Мъжът ми ме остави, момченцето ми умря... На тридесет години съм. Живея под наем. Реших да замина оттук.

— Сама си значи. Ох, миличка — занарежда Степановна. — Че как тъй...

Но Даша отсече:

— Отивам си. — От прага добави: — Не пускайте Бим веднага — ще се опита да ме настигне.

Бим искаше да се измъкне през вратата заедно с Даша, но тя го отстрани и излезе със Степановна.

След по-малко от час Бим почна да скимти, а после да вие високо от мъка. За такова виене хората казват: „Иде ми да вия като псе“.

Степановна го пусна да излезе (Даша беше вече далеч):

— Хайде, върви, върви. Довечера ще ти сваря каша.

Бим изобщо не обърна внимание на думите ѝ, нито на очите ѝ, отърколи се на кълбо долу и право на двора. Пообиколи двора, излезе на улицата, постоя малко, сякаш поразмисли, после зачете миризмите, ред по ред, без да обръща внимание даже на дърветата, изпъстрени с подписите на неговите събрата, които е длъжно да чете всяко уважаващо себе си куче.

През целия ден Бим не откри никаква следа от Иван Иванич. Надвечер влезе за всеки случай в младия парк на един нов квартал. Там четирима малчугани ритяха топка. Поседя, провери всичко наоколо, докъдето стигаше обонянието му, и вече се канеше да си тръгва. Но едно момче на дванайсет-тринайсет години се отдели от играещите, отиде при Бим и го загледа с любопитство.

— Ти чий си? — попита то, като че ли Бим можеше да му отговори.

Бим най-напред поздрави: завъртя тъжно опашка и наведе глава, първо на едната страна, после на другата. Това беше и въпрос: „Какъв човек си ти?“

Момчето разбра, че кучето още не му се доверява напълно, то се приближи смело, протегна ръка:

— Здравей, Черноушко.

Когато Бим подаде лапа, то викна:

— Момчета, елате, елате тук!

Момчетата дотичаха, но застанаха все пак по-надалеч.

— Вижте какви умни очи! — възхищаваше се първото момче.

— Дали не е дресирано? — попита с основание едно пухкаво дебеланче. — Толя, Толка, кажи му нещо, да видим дали ще те разбере.

Третото, най-голямото, заяви авторитетно:

— Дресирано е. Вижте, има табелка на шията.

— Как ще е дресирано — възрази слабичкото момченце. — Щеше ли да е толкова кльоцаво и навъсено.

Откакто го нямаше Иван Иванич, Бим наистина беше ужасно отслабнал и не приличаше на себе си: коремът му беше хлътнал, невчесаната козина по краката се беше сплъстила, а по лъскавия някога гръб беше загубила цвят. Мъката и гладът не разхубавяват и кучетата.

Толик пипна Бим по челото, а Бим огледа всички и изрази вече пълно доверие. После всички галиха Бим един по един и той не възрази. Веднага се създадоха добри отношения, а в атмосфера на пълно разбирателство до сърдечната дружба остава само крачка. Толик прочете на глас написаното върху месинговата пластинка и възкликна:

— Казва се Бим! Живее сам! Момчета, той е гладен. Марш по домовете и веднага тук: донесете кой каквото може, Бим остана с Толик, а момчетата хукнаха. Толик седна на една пейка, а Бим легна в краката му и въздъхна дълбоко.

— Сигурно ти е зле, Бим? — попита Толик, като галеше главата на кучето. — Къде е стопанинът ти?

Бим лежеше допрял с нос обувката на момчето. Скоро се върнаха едно след друго и онези момчета. Пухчо донесе баничка. Големия — парче салам, Слабичкия — две палачинки. Наслагаха всичко пред Бим, но той дори не помириса.

— Болен е — каза Слабичкия. — Може и зараза да носи. — И се отдръпна от Бим.

Пухчо изтри, кой знае защо, ръце в панталоните си и също се отдалечи. Големият потърка резенче салам в носа на Бим и заключи уверено:

— Няма да яде. Не ще.

— Мама ми е казвала, че всички кучета носят зараза — уплаши се Пухчо, — а това си е направо болно.

— Върви си тогава — измърмори сърдито Толик. — Хайде, повече да не съм те видял... „Зараза“... Заразените ги давят кучкарите, а това не го ли виждаш каква табелка носи.

Разумното доказателство подействува: децата заобиколиха отново Бим. Толик дръпна нашийника. Бим седна. Толик извърна меката му устна и видя в края на челюстта, където свършват зъбите, малка цепка; откъсна парченце салам и го пхна през цепката — Бим го глътна. Още едно парченце — глътна и него. Така привършиха салама сред всеобщото одобрение на присъстващите. Всички наблюдаваха съсредоточено, а Пухчо при всяка хапка на Бим също преглъщаше, въпреки че устата му беше празна: навярно искаше по този начин да помогне на Бим. Късчетата баница нямаше как да се натикат — те се ронеха, но Бим ухапа най-сетне сам баничката, легна по корем, сложи баничката върху лапите си, попогледа я и я изяде.

Направи го явно от уважение към Толик. Той има гальовни ръце и толкова мек, дори малко тъжен поглед, и така съчувствува на Бим, че кучето не устоя пред милата му топлина. Бим и преди имаше слабост към децата, а сега окончателно се убеди, че всички малки хора са добри, а големите са различни, между тях има и лоши. Разбира се, не можеше да знае, че малките хора стават после големи и различни, но не е кучешка работа да разсъждава как и защо от малки и добри израстват големи и лоши хора, като Лелката или Чипоносия. Той чисто и просто изяде баничката заради Толик и толкоз. Поолекна му, та не се отказа и от палачинките. Нали от цяла седмица Бим ядеше за втори път.

След като Бим се нахрани, пръв заговори Толик:

— Да разберем какво умее да нрави.

Слабичкият рече:

— В цирка, като ги карат да окачат, им викат „Оп!“

Бим се надигна и погледна внимателно момчето, сякаш питаше: „През какво — оп!“

Две от момчетата хванаха краищата на един колан, а Толик изкомандува:

— Бим! Оп!

Бим прескочи леко наивната бариера. Всички бяха във възторг. Пухчо каза ясно:

— Легни!

Бим легна (моля, за вас — с удоволствие!).

— Седни — помоли Толик (Бим седна). — Подай — и хвърли фуражката си.

Бим донесе фуражката. Толик го прегърна възхитен, а Бим от своя страна не остана дължен и го близна право по бузата.

На Бим, разбира се, му стана много по-леко между тези малки човечета. Но тъкмо в този момент се приближи един чичо, който въртеше в ръка пръчица бастун, толкова тихо се приближи, че момчетата не го забелязаха, докато не попита:

— Чие е кучето?

Изглеждаше много важен, със сива шапка с тясна периферия, със сива папионка вместо вратовръзка, сиво сако и сиво-бял панталон, имаше къса прошарена брада и носеше очила. Без да сваля очи от Бим, той повтори:

— Та чие е кученцето, деца?

Голямото момче и Толик му отговориха в един глас.

— Ничие — каза наивно първият.

— Мое е — наежи се Толик. — Сега е мое.

Толик беше виждал често Сивия чичко; той важно се разхождаше сам в парка. Веднъж дори беше повел някакво куче, което се дърпаше и не искаше да върви с него. Друг път отиде при децата и взе да им опява, че не знаели да играят като някогашните деца, че не са учтиви и не ги възпитават правилно като едно време, че хората били воювали заради тях още през гражданската, да, за такива като тях, но те не го ценят и не ги бива за нищо и трябва да се срамуват.

В онзи далечен ден, когато Сивия ги беше поучавал, Толик беше деветгодишен. Сега е на дванадесет. Но добре помнеше чичкото. Сега Толик прегърна Бим и каза: „Мое е“.

— Не можах да разбера: ничие или негово? — попита чичото, като се обръщаше към всички и сочеше Толик.

— То носи табелка — намеси се за нещастие Пухчо.

Сивият отиде при Бим, подръпна му ухото и зачете какво пише върху нашийника.

Бим веднага усети безпогрешно: Сивия мирише на кучета, мирише някак едва-едва, като отпреди много дни, но мирише. Погледна го в очите и веднага, още в същия миг не му повярва — нито на гласа, нито на погледа, па дори и на миризмите. Невъзможно е човек просто така да е попил в себе си далечните миризми на много кучета. Бим се притисна към Толик, опита се да се отърве от Сивия, но той не го пускаше.

— Не бива да лъжете, момчета — обърна се той укоризнено към Толик. — По надписа личи, че кучето не е твое. Засрами се, момченце. Баща ти и майка ти ли те учат да лъжеш? Като пораснеш, какъв ли ще станеш? Ох-ох-ох! — Той извади от джоба си ремък и го закопча за нашийника.

Толик хвана ремъка и викна:

— Не го пипайте! Няма да го дам!

Сивият отблъсна ръката му.

— Длъжен съм да заведа кучето, откъдето е дошло. Ще се наложи навярно и „протокол“ да се състави. (Точно тъй каза: „протокол“.) Стопанинът му може да е „пияница“. (Така го каза —

„пияница“.) Ако е тъй, кучето трябва да му се отнеме. Такава ми е длъжността — да върша всичко честно, човешки. Да, да. Ще разбере къде живее, ще проверя дали е така.

— Значи на табелката не вярвате? — попита укоризнено Толя, почти разплакан.

— Вярвам й, момченце, напълно й вярвам. Но... — Той вдигна пръст и произнесе поучително, почти тържествено: — Да се доверим, но и да проверим! — И поведе Бим.

Бим се спираше, обръщаше глава към Толик, видя го как заплака от яд, но — нямаше как! — последва Сивия, подвил опашка и забил поглед в земята, като пребит. Целият му вил казваше: „Такъв е нашият кучешки живот — нали го няма стопанинът“. Още нищо не беше загубено — само да го ухапе по прасеца и да избяга, но Бим е интелигентно куче: води ме, накъдето си ме повел.

Вървяха по улица с нови къщи. Всичките бяха нови. Всичките сиви и толкова еднакви, че даже Бим можеше да се изгуби между тях. В една къща близък се качиха на третия етаж и Бим забеляза, че и вратите са еднакви.

Отвори им жена в сива рокля:

— Пак ли ми довлече? Ох, божичко!

— Не ми опявай! — прекъсна я строго Сивия. Свали нашийника на Бим и го показа: — На, виж. — Жената четеше, сложила очила, а той продължи: — Ти нищо не разбираш. В цялата република аз съм единственият колекционер на кучешки табелки. Тази тук е скъпоценна! Петстотната ми табелка!

Бим не разбираше нищо, абсолютно нищо, нямаше нито една позната дума, нито един разбираем жест — нищо. Ето, Сивия влезе от антрето в стаята с нашийника в ръка. Повика го оттам.

— Бим, ела тук!

Бим поразмисли и влезе предпазливо. В стаята се озърна, без да се приближава към Сивия, застана до вратата. Върху една гола стена висяха дъски, покрити с кадифе, а по тях бяха окачени на редове кучешки знаци: номерца, жетони, сиви и жълти медали, няколко красиви ремъка и нашийници, няколко усъвършенствувани намордници и други кучешки доспехи, имаше даже примка за удушване от капрон, но Бим за щастие не можеше да знае предназначението и: откъде я беше намерил нейният собственик, не би

могъл да разбере даже човек, а за Бим това беше най-обикновено въже, нищо повече.

Бим наблюдаваше внимателно как Сивия повъртя в ръце неговия нашийник, как свали с клещи табелката и я прикрепил към средата на една от дъските, върху кадифето; същото направи и с номерчето, а после сложи на Бим нашийника и каза:

— Ти си добро куче.

Така му казваше някога и стопанинът, но този път Бим НЕ повярва. Излезе в антрето и застана до вратата, с което каза: „Пусни ме, нямам работа тук“.

— Хайде, пусни го — каза жената. — Защо го довлече чак гука? Можеше и на улицата да му го свалиш.

— Невъзможно беше — лепнаха се едни хлапетии. И сега не бива да го пускам: ако го видят без табелката, ще обадят, където трябва... Нека пренощува. Легни! — заповяда той на Бим.

Бим легна до вратата: нямаше как! И този път не постъпи, както трябваше да беше почнал да вие, да се беше развилнял из апартамента, да беше се нахвърлил върху Сивия! Щеше да го пусне. Но Бим умееше да чака. Пък и уморен беше, сили нямаше, та и край чуждата врата позадряма, унесе се, макар и в тревожен сън.

За пръв път Бим не се прибра да нощува, не се върна у дома си. Почувствува го, когато се събуди от дрямката и не може да проумее веднага къде е. Когато съобрази, стана му тежко. Пак беше сънувал Иван Иванич; щом заспеше, веднага почваше да го сънува, а като се събудеше, продължаваше да усеща топлината на неговите ръце, познати още от времето, когато беше мъничко кутре. Къде е той, моят мил и добър приятел? Къде е? Мъката му беше непоносима. Самотата е тежка и от нея никъде не можеш да избягаш. На всичкото отгоре и този Сив човек хърка като заек, настигнат от хрътка. А кадифените дъски миришат на умрели кучета. Тежко. Бим заскимтя. После лавна тихо два пъти и едва чуто зави, като хрътка, открила дия на заек, пасъл вчера на същото място. Най-сетне не издържа и зави проточено:

„Оо-ох-ох-ох! Оле-ле, хо-ора-а — плачеше той. — Тежко ми е, много ми е тежко без моя приятел. Пуснете ме, пуснете ме да го търся. Ох-ох-ох, хора-а-а, Оле-ле!“

Сивият скочи, запали лампата, зашиба Бим с една пръчка и засъска:

— Млък, млък, бе изрод! Съседите ще чуят. На, та да разбереш! На, да разбереш!

Бим се мъчеше да избегне ударите, пазеше инстинктивно главата си и стенеше като човек: „Ох... О-ох... Ах-хр-р... Ох...“

Но злият човек успя все пак да го перне по главата. За няколко секунди Бим загуби съзнание и пририта с лапи, но бързо се свести, отскочи от вратата, опря задница в ъгъла и се озъби. За пръв път се озъби.

Сивият заотстъпва:

— Я го виж ти! Може и да ме ухапе, дяволът... — И отвори широко вратата.

Бим не повярва дори, че вратата наистина е отворена, не повярва даже когато Сивия каза:

— Тръгвай, тръгвай. Върви да се поразходиш, Бим. Иди си, кученце, иди си.

Не вярваше на галъвния, мазен глас, на това подмилкване и подмазване след побоя. О, любезност след бой е ново откритие в живота на Бим. Лелката и Чипоносия бяха чисто и просто лоши хора. Но този... този Бим вече го мразеше. Ненавиждаше го! Бим почваше да губи вяра в човека. Да, точно така.

Бим проточи врат, озъби се и... запристъпва към Сивия тихо, но решително, бавно, уверено. Сивият се притисна към стената:

— Какво те прихваща?! Какво?!

Жената по нощница крещеше на Сивия:

— Сам си докара беля! Ще те ухапе!

Бим видя, че страшният чичо се е уплашил, че ужасно се бои от него. Това засили решителността му, той скочи, захапа леко бягащия враг по мекото място и изскочи през широко разтворената врата. Бим тичаше и усещаше в устата си вкуса на човешко месо от задницата, която намрази с цялото си същество. Не, Бим не смяташе себе си за нещастен и жалък, напротив, сега той беше храбър, а храбростта върви ръка за ръка с гордостта и с чувството за собствено достойнство — даже при пора.

В предутринната мътилка Бим тичаше по улицата наистина със своя нашийник, но вече без номерчето „24“. Отначало се запъти в бързината не накъдето трябваше, не към града, а извън него (понататък вече нямаше къщи). Върна се и се озова в същия лабиринт от

еднакви блокове. Дълго кръжи, обикаля и се озова пред къщата, от която беше избягал. Оттам забърза във вярната посока, за което допринесе и едно напълно закономерно обстоятелство, почти непознато на хората: вчера, когато го водеха насам, беше надушил на един ъгъл подписа на някакъв събрат, на друг ъгъл — на втори; а сега, като претича от единия ъгъл, разпознат по подписа, до следващия, намери вярната посока.

Наистина необходим е отличен нюх не само за да откриеш тук някоя къща, но и за да се измъкнеш. Но Бим притежаваше великолепно обоняние и беше много съобразителен.

Вече по светло дотича до дома, качи се до родната врата и почна да драска. Отговор не последва. Подраска още малко — пак тишина. Най-лошото беше, че пред вратата нямаше дири от Иван Иванич. Беше много рано, за да чуе Степановна в предутринния сън повика на Бим. Той поседна замислен пред вратата.

От боя всичко го болеше, главата му се пръскаше и силно му се повдигаше, беше капнал. Въпреки това тръгна. Тръгна да търси приятеля си. Кой друг освен Бим ще го търси?

През града тичаше оклюмало наглед куче, но предано, вярно и смело.

ОСМА ГЛАВА

СЛУЧКА ПРИ СТРЕЛКАТА

Дните се нижеха един след друг. Бим вече не ги забелязваше. Претърсваше редовно града и го беше опознал в подробности. Сега обикаляше по предварително набелязан маршрут: да бяха се досетили, хората можеха да сверяват по Бим часовниците си. Появи ли се в парка — значи е пет часът сутринта, ако е при гарата — значи е шест, до завода — седем и половина, на главната улица — дванадесет, на левия бряг — четири часът след обяд и тъй нататък.

Той завърза нови познанства между хората. Бим установи, че повечето от тях са добри, но добрите вървят по улиците мълчаливо, а злобните винаги много дърдорят. Намери и хора, които миришеха на масло и желязо (преди ги срещаше по един, но двама). Всяка сутрин към осем часа те потичаха като пълен поток през портала, после през вратата до будката.

Там ставаха бърбиви като полски врани и почти нищо не можеше да им се разбере, по това всъщност не интересувахе Бим. Той седнаше встрани от потока и гледаше, чакаше.

— Хей, Черноушко! Привет! — викаше му всяка сутрин един момък в син комбинезон и слагаше пред Бим нарочно донесеното пакетче с храна. — Не се предаваш, нали? Здравей. — После подаваше на Бим добрата си човешка лапа, груба, но топла.

Други му подаваха мълчаливо длан, здрависваха се и бързаха нататък. Там никой нито веднъж не стори зло на Бим.

Бим свикваше постепенно да дели хората на категории. Ето, по пътя си често среща една дебеланка, краката ѝ — като бутилки, тя винаги е доволна, весела, по лицето ѝ е изписано щастие; но срещнеше ли Бим, почваше да пръхти като котка, плюеше, вдигаше чантата с продуктите чак до пищните си гърди и всеки път повтаряше все едно и също:

— Тю, каква гадост! Как не изтребят всички псета, та да не ни ходят по нервите? Дето рекъл оня: „Моята милиция ме пази“. Как не!

Ще те опази... Всяко псе може преспокойно да ти смъкне полата посред бял ден. А къде гледа милицията? Дотрябвали сме ѝ ние на милицията колкото на кучето пети крак.

Нали често повтаряше едно и също, Бим с кучешката си наивност реши, че на тая жена името ѝ е Пети крак. Едно знаеше добре: не бива да я приближава. Нищо че беше разбрал само как се казва, нали чуваше и виждаше, нали си имаше правило: от такива — по-надалеч, с такива да си нямаш работа. По-късно почна да разпознава (по усет навярно) кого трябва да заобикаля и избягва. Добрите бяха огромното мнозинство, а злите — единици, но всички добри се бояха от злите. Бим не че се страхуваше, не, просто никак не го интересувала. Познанието му за човеците се разширяваше и задълбочаваше, от кучешка гледна точка той вече не беше изнежен дилетант и идеалист, готов да върти опашка на всеки минувач. За късо време Бим се превърна в ужасно кльоцав, но сериозен пес, който си има цел в живота — да търси и да чака.

Ето че едно ранно утро, когато проверяваше миризмите по един тротоар, той се замая от радост. Спря, изпръхтя и хукна презглава, като бясно куче, без да вижда нищо отпреде си. Така можеше да се стори отстрани, но всъщност тичаше по прясна дия, оттук беше минала Даша! Само допреди малко е била тук.

Дията го водеше до гарата. Да влезе вътре беше невъзможно: хора, хора, хора; даже отвън те се блъскаха пред някакво прозорче, викаха, пуфтяха, кряскаха като хрътки, които са настигнали заек и го разкъсват на парчета, без да обръщат внимание нито на камшика, нито на рога. В такава обстановка се оказа невъзможно да намери пак дията на Даша — следата ѝ беше изчезнала. Тогава Бим направи кръг около гарата и излезе на перона. Там хората стояха на групи пред вратите на дълги къщички на колелета, не ръмжаха, не се блъскаха, а, напротив, прегръщаха се, целуваха се и дори на едно място танцуваха пред вратата на къщичката. Никой не поглеждаше към Бим и той сновеше спокойно между краката и разчиташе съсредоточено миризмите по перона.

Изведнъж пред една врата замириса на Даша. Бим тръгна да се качи, но една жена с голям жетон на гърдите го изпъди. Бим не отстъпи: почна да души прозорците и да се взира в тях. После забеляза, че последни влязоха в къщичката две жени с бели престилки.

Понечи да се втурне към тях, но къщичките бавно потеглиха. Бим се спусна към прозорците. В неговия кучешки ум бяха възникнали на пръв поглед съвсем верни заключения: Даша е там, хората с белите престилки са там, следователно Иван Иванович може също да е там. Може! Дали не са го откарали хората с белите престилки?

Бим, бедничкият Бим, сега вече нещастният Бим, тичаше отначало успоредно с къщичката и надничаше през прозорците. В този миг го видя Даша.

— Бим! Би-им!!! — викна тя. — Миличък Бим! Дошъл да ме изпрати! Добрият ми Бим! Би-и-им! Би-и...

Гласът и ставаше все по-слаб. Къщичката се отдалечаваше. Колкото и да се мъчеше, колкото и да напрягаше сили, Бим все повече изоставаше.

Тича известно време след крайната къщичка, докато тя не изчезна от поглед, и продължи да тича по същия път, защото той никъде не завиваше. Тича дълго. Най-сетне падна задъхан между релсите, прострял и четирите лапи, запъхтян и тихичко изскимтя. Нямаше вече никаква надежда. Нямаше желание никъде да ходи, нито беше в състояние, вече не искаше нищо, дори да живее.

Когато кучетата губят надежда, те умират естествено — тихо, безропотно, в мъки, непознати за света. Не е работа на Бим и не му е дадена способността да разбере, че ако изчезне всяка надежда, ако не остане нито капчица надежда на света, всички хора също биха умрели от отчаяние. За Бим всичко беше по-просто: отвътре много го боли, а приятелят му го няма — това е. Както умира лебедът, когато загуби любимата си, издига се високо, а после се хвърля като камък на земята. Както жеравът, загубил своята мила и единствена жеравица, ляга по очи, разперва криле и вика, вика, моли луната да му прати смърт. Така беше сега и с Бим: лежеше, бълнуваше за своя единствен и незаменим приятел и беше готов на всичко, дори без да осъзнава тази готовност. Той мълчеше. Няма на света човек, който да е чул как умира куче. Кучетата умират мълчаливо.

Ах, да имаше сега няколко глътки вода! Защото той положително нямаше никога да се надигне, ако...

Доиде една жена. Носеше ватенка и ватиран панталон, главата ѝ беше вързана с шал. Силна, едра жена. Навярно беше помислила, че Бим е вече мъртъв — наведе се над него, после коленичи и се вслуша:

Бим още дишаше. Откакто се беше разделил със своя приятел, беше съвсем отпаднал и не биваше да тича толкова дълго след влака — беше просто безразсъдно. Но какво значение може да има в такива случаи разумът, даже при човека!

Жената взе в длани главата на Бим и я вдигна:

— Какво ти е, кученце? Какво има, Черноушко? След кого си тичал така, нещастнико?

Тази грубовата наглед жена имаше топъл и спокоен глас. Тя слезе по насипа, донесе в брезентовата си ръкавица вода, вдигна отново главата на Бим и му поднесе ръкавицата, намокри му носа. Бим близна водата. После поклати безсилно глава, проточи врат и близна пак. Почна да лочи. Жената го галеше по гърба. Беше разбрала всичко: любим човек е заминал завинаги, а това е страшно, безкрайно тежко е да изпратиш завинаги, то е все едно като да погребеш някого жив.

Тя се изповяда на Бим:

— И аз, и аз... И баща си, и мъжа си изпратих на война... Нали виждаш, Черноушко, остарях вече... а все не мога да забравя... И аз тичах подир влака... и аз паднах... молех смъртта да ме прибере... Пий, миличък, пий, горкичкият ми...

Бим изпи почти всичката вода от ръкавицата. Погледна жената в очите и веднага повярва: добър човек. И близа, близа нейните груби, попукани ръце, ближеше капките, които падаха от очите ѝ. Така за втори път през живота си Бим позна вкуса на човешките сълзи: първия път граховите зърна на стопанина, а сега тези — прозрачни, блестящи на слънцето, гъсто осолени от непоносима мъка.

Жената го вдигна на ръце и го свали от платното на железопътната линия:

— Лежи, Черноушко. Лежи. Сега ще дойда — тя се запъти натам, където няколко жени вършеха нещо по релсите.

Бим я проследи с мътни очи. После с огромно усилие се надигна и като се олюляваше, повлече се бавно подир нея... Тя се обърна, изчака го. Бим се довлече и лепна пред нея.

— Стопанинът ли те изостави? — попита тя. — Замина ли?

Бим въздъхна. И тя разбра.

Приблжиха се към групата. Бяха само жени, облечени като Добрия човек, а встрани стоеше мъж с килната ушанка и с лула в зъбите. Той я попита сърдито:

— Подир псето ли се заплесна, Матрьона? А кой ще работи? Ох, Матрьона, Матрьона... Думи нямам, Матрьона. — И я сочеше с пръст.

Бим съобрази: Матрьона е Добрия човек. Тя му заповяда да легне в канавката, после взе някакви огромни клещи и ги вкопчи в траверсата. Същото направиха и другите жени.

— Раз-два, давай — изрева мъжът. — Хайде пак! Хайде пак! — реवेशе той с ръце на кръста и даже с гордост.

На всеки вик жените отговаряха със задружен напън и гредата им се подчиняваше, пълзеше след тях, затисната с клещи от всички страни. При всеки напън лицата на жените се напрягаха и ставаха червени, а на една от тях, хилава и болнава, лицето, напротив, преbledняваше и дори посиняваше. Матрьона я отстрани с ръка, каза й същото, което беше казал и стопанинът на Бим, когато го пъдеше:

— *Махни се!* Почини малко, че ще предадеш богу дух. — А на мъжа: — Хайде, викай пак, антихрист!

— Раз-два, давай! — ревна мъжът, намести си ушанката и занарежда уж с голяма мъка: — Хайде, жени, хайде, раз... Мъжете ви — в Кавказ! Още Кавказ невидели, други жени си довели! Пустите му зарази! Стоп! Остави инструмента!

Думата „зараза“ Бим беше чувал от Чипоносия чичо: лоша дума. Другите не разбра.

Жените оставиха клещите, взеха железните клинове и почнаха да ги забиват с тежки и дълги чукове. Матрьона леко, като на шега, забиваше тиблите с три удара, а Хилавата при всеки удар пъшкаше и стенеше:

— А-ах! О-ох!

— Давай, давай! — подвикваше Заразата и си тъпчеше лулата с тютюн. — Хайде, хайде, Анисия! — Той отиде при жената: — Като удряш, подръпвай чука към себе си — така е по-лесно.

Анисия беше Хилавата. Тя най-дълго се оправяше с всеки клин и, разбира се, изостана. Тогава се случи нещо странно и непонятно за жените: Бим се приближи с отмаляла походка до Анисия и близна, както и на Матрьона, горчивите брезентови ръкавици. Всички опряха да работят и загледаха учудени Бим.

После по заповед на Заразата насядаха под храстите да обядват, всяка от своето вързопче. Нахраниха и Бим. Той яде. Сега вече взимаше храна от ръцете на добрите хора. Тя трябваше да го спаси.

Привечер стана неспокоен: отиде при Матрьона, седна, размърда едва-едва предните си лапи, погледна я в очите, пак се отдалечи, легна, но след малко пак дойде и пак си отиде.

— Искаш да си вървиш, а, Черноушко? — досети се Матрьона. — Е, хубаво, иди си. Нямам къде да те сложа. Нямам. Иди си.

Бим се сбогува и тръгна бавно, едва-едва, но не по кучешки. Тръгна обратно по релсите. Пътят си е път, той сочи накъде да вървиш — ако си поел вярната посока, никога няма да сбъркаш. Само дето по цялото си тяло усещаше тъпа болка от вчерашните удари на Сивия и трудно дишаше, но нямаше как — трябваше да върви, нали беше похапнал при добрите жени, пък и пътеката край платното беше съвсем равна. Постепенно посвикна и пое със ситен тръс. Наистина колко жилави са кучетата и колко бързо им минава!

Погледното отстрани — нищо особено: по железопътното платно ситнеше болно куче. Нищо повече.

Близо до града пътищата станаха два: още един чифт безкрайни железни ленти се проточи до първия. После станаха три. До една будка неочаквано запримигаха две червени очи: лявото, дясното, лявото, дясното — олюляваха се насам-натам. Червеното е неприятно за всички зверове; за вълка например е непосилно да прескочи дори линията на червените флагчета, а лисицата, обградена от тях, остава две-три деноноция в пръстена, ако не и повече. Бим реши да заобиколи огромните живи червени очи. Той слезе на третата линия релси, спря, загледа се в примигващото червено и просто не можеше да продължи. Изведнъж нещо изскърца под краката му...

Бим зави от ужасна болка, но не можа да отскубне лапата си от релсите: точно на стрелката лапата му беше попаднала в яко менгеме. От виенето на Бим можеше да се разбере само едно: „Олеле, боли! Помощ!“

Наблизо няма хора. Хората не са виновни. Кучето не може да прегризе собствената си лапа, както прави понякога вълк, попаднал в капан, *то чака помощ, то се надява* на помощта на човека.

Но какво е това? Две огромни ярки бели очи осветиха линията и Бим, те го заслепиха, те приближаваха бавно и неумолимо. Бим се сви на кльбце от болка и страх. Млъкна в предчувствие на беда. Но гърмящото същество с огромни очи спря на тридесетина крачки, а в

кръга на светлината от тъмното изскочи човек, изтича при Бим. Веднага се появи и втори.

— Кай тъй се заклеци, нещастнико? — попита първият.

— Какво да правим сега? — попита вторият.

Мъжете миришеха почти като шофьорите и носеха фуражки с големи медали.

— Ще има да ни трият сол за това закъснение, нищо че сме вече до гарата — каза първият.

— Сега е вече все едно — обади се вторият и тръгна към будката.

Нашият нещастен Бим разбра по интонацията (не по думите): това са неговите спасители. Чу как в будката закънтя силно звънец, а след малко менгемето пусна лапата му. Но Бим не помръдна, беше се вцепенил. Тогава човекът го вдигна и го занесе отвъд линията. Там Бим се завъртя като пумпал на едно място и заблиза премазаните си пръсти. Въпреки всичко (колко са наблюдателни кучетата!) чу и говора, долитащ от прозорците и вратите на влака; сега светлината не го заслепяваше и виждаше влака отстрани, от тъмното; разни гласове повтаряха думите „куче“ и „ловно“, много познати думи.

Бим беше благодарен на състрадателните, на добрите хора. Как беше станало? Някъде някой беше преместил стрелката на железопътната линия, по която така доверчиво вървеше Бим. Сега този „някой“ хич не го интересуваше, че на някакво псе му е премазан кракът и то е станало инвалид. Както и да е, но Бим вече никога няма да тръгне по железопътната линия: беше го разбрал така, както бе разбрал още през юношеството си, че където минават автомобили, не бива да стъпва.

Бим заподскача на три крака, измъчен, осакатен. Спираше начесто и ближеше изтръпналите и вече подпухнали пръсти на болната лапа, кръвта постепенно спря, но той продължаваше да ближе и близа, докато всеки обезформен пръст не стана идеално чист. Много болеше, но нямаше друг изход; всяко куче знае: боли, но трябва да търпиш, нищо, че боли, ти ближи, много боли, но ти мълчи.

... Докуцука до родната врата далече след полунощ. Няма! Пак няма диря от Иван Иванич. Бим искаше, както всеки път, да драска по вратата, но се оказа, че не може: с болния крак му беше невъзможно не само да се изправи на задни лапи, но дори да седне — можеше само да стои на три крака или да лежи, проснат по корем. Тогава пъхна нос в

ъгъла на вратата и провери миризмата вътре: стопанина му го нямаше. Значи беше заминал завинаги. Дълго стоя така и сякаш крепеше с глава изтощеното тяло. После отиде до вратата на Степановна и високо, силно, отчаяно каза:

„Бау!“ (Аз съм тук).

Степановна се завайка:

— Олеле, божке! Къде те наредиха така? — отключи, пушна го и влезе с него в стаята му. — Ох, куче, куче, нещастно куче, какво ще те правя сега? И какво ще каже *Иван Иванич*?

Бим току-що беше легнал насред стаята, изпружил крака... Как така? „Иван Иванич?“ Бим вдигна глава, извърна я с усилие към Степановна и я загледа, гледаше я, без да откъсва очи; той явно питаше: „Иван Иванич? Къде е?“

Степановна не я биваше да се оправя с кучета, не знаеше как се храни, как се гледа куче, но тя умееше да съчувствува. Може би тъкмо съжалението ѝ помогна този път да разбере Бим, да се досети, че думите „Иван Иванич“ са събудили у болното куче проблясък на надежда.

— Да, да, Иван Иванич — потвърди тя. — Почакай малко, ей сега ще се върна. — Тя излезе бързо и веднага се върна с писмо в ръката, поднесе го към носа на Бим: — Виждаш ли? Иван Иванич е пратил писмо.

Бим, клетият Бим, умиращ и възкръснал, премазан и спасен, болен и без капчица надежда — Бим се разтрепери. Пъхна нос в писмото, после прекара ноздри по краищата му: да, да, да... ето *той* е прокарал силно пръсти по плика насам-натам... Когато Степановна вдигна плика от пода и извади от него писмото, Бим с усилие се надигна и се протегна към нея; тя извади от същия плик съвсем чист лист хартия и го сложи пред Бим. Той размаха опашка: тук е написана миризмата на пръстите на Иван Иванич, да, той нарочно е търкал с пръсти.

— За тебе го е пратил — каза Степановна. — Точно така пише: дайте на Бим чистия лист. — Сочеше му отблизо листа и повтаряше; — Иван Иванич... Иван Иванич...

Изведнъж Бим се отпусна омаломощен на пода, изтегна се и сложи глава на листа. От очите му потекоха сълзи. Бим плачеше за пръв път през живота си. Това бяха сълзи на надежда, радостни сълзи,

уверявам ви — най-хубавите сълзи на света, не по-лоши от сълзите на радост при среща, от щастливите сълзи.

... Дано е така, скъпи читателю! Но повярвай ми: сетерът може да се смее и да плаче.

... Степановна почваше да разбира кучето, но ѝ стана ясно, че няма да се оправи с него, не ѝ е по силите. Тя дълго седя при Бим и си мислеше за своя живот. Изпита такова желание да се върне в селото, където се беше родила и израсла, така ѝ домъчня сред тези каменни клетки, дето хората с години не се познават, въпреки че живеят в една къща, дори в един вход. Все пак сети се да даде на Бим вода.

Ах, как му трябваше вода! Надигна се и пи жадно, като ронеше капки по пода, после лежа в същото положение. Бим затвори очи и сякаш се унесе.

Вече на разсъмване Степановна излезе, много тихо, като че се боеше да не наруши спокойствието на тежко болен човек.

Сред стаята остана да лежи самотното куче.

Бим не знаеше колко е спал: може би няколко часа, може би цяло денонощие. Събуди се от палеца болка в крака. Беше ден, защото грееше слънце. Въпреки болката той помириса листа. Миризмата на стопанина му беше отслабнала и се бе отдалечила, по това вече нямаше значение. Важно беше, че той съществува, че се намира някъде и трябва да го търси. Бим стана, пи вода от паничката и закуцука на три крака из жилището; болеше го, но той обикаляше, обикаляше — от стаята в антрето и обратно, кръжеше из стаята. Инстинктът му подсказваше: ако единият ти хълбок с изтръпнал, ако те боли, трябва да се движиш. Скоро разбра как трябва да ходи, за да не причинява болка на премазаната лапа: трябва да я вдига лекичко нагоре, а не да я влачи по пода — тогава не боли толкова. Когато Степановна му донесе храна, той вече можеше да завърти радостно опашка и да хапне.

Защо да не хапне, щом има надежда и в кучешката глава от възникнали двете магически думи — „да търси“ и „да чака“.

Но колкото и да моли, колкото и да настоява, Степановна не го пусна да излезе. (Стой си в къщи, ти си болен.) Най-сетне проумя, че Бим е живо същество и му се налага да излезе, да си свърши работата. Не знаеше, разбира се, че има случаи, когато кучета са умирали от

разкъсване на червата или са се задушавали от запек, ако не са излизали повече от три цена. Такива случаи не са редки.

Дълбоко човешко състрадание и доброта ръководеха Степановна в нейния живот. Само те. Тя закачи ремъка за нашийника и тръгна. Бим закуцука до нея.

В отдалечения ъгъл на двора се виждаха две същества: стара, беловласа жена и мършаво куцо куче — такава беше картината.

Децата изскочиха от входовете, бързаха за училище, но много от тях дотичваха да попитат:

— Бабо, бабо, защо Бим е с три крака?

Или:

— Боли ли те, Бимчо?

Но трябваше да бързат за училище: то е голяма отговорност — да ходиш на училище, най-голямата отговорност в живота — пред семейството, пред учителя, пред приятелите. Затова не се бавеха, изчезваха бързо. Това обстоятелство се оказа много важно за Степановна и Бим, въпреки че те нищо не подозираха и просто се прибираха, когато му дойде времето.

На входа ги срещна Палтитич (Павел Титич Ридаев) и се обърна към Степановна:

— Такива ми ти работи значи. Тоя пес е много хубаво куче и трябва да се пази. Щом стопанинът ти е заръчал, и аз ще ти дам съвет: вържи го с верига. Непременно. Иначе ще избяга, няма да го опазиш. Ще изскочи през вратата — край.

— Хич бива ли такава умно куче да го връзвам с верига? — възрази не много уверено Степановна.

— Какво? И тебе ли да те възпитавам? Имай предвид: няма ли го стопанина, псето не го ли вържат, веднага се усеща свободно. Тогава — край.

— Амче, като го вържа, то ще стане зло.

— Ей, ами ти хептен нищо не разбираш! Ще стане зло, но затова пък ще остане живо. Верига, само верига — такава е мойта инструкция. Доброто му мисля, затова ти казвам: верига!

Степановна не можеше да не се подчини на председателя на блока, затова купи за рубла и десет копейки една верига и с нея извеждаше Бим на двора. Но в къщи я откачваше от нашийника и я хвърляше в ъгъла. Хитра бабичка беше Степановна — и вълкът сит, и

агнето цяло. Впрочем с Бим тя излезе само два-три пъти по причина на необикновените събития, които се разгърнаха около името на Бим.

ДЕВЕТА ГЛАВА

МАЛКИЯТ ПРИЯТЕЛ, НЕВЕРНИТЕ СЛУХОВЕ, ТАЙНИЯТ ДОНОС СРЕЩУ БИМ И ОТСТЪПЛЕНИЕ НА АВТОРА

В училище децата още от първото междучасие пръснаха новината, че в техния двор има куче, което е ходело досега на четири крака, а сега куцука на три, много е кльоцаво, а преди не било кльоцаво, доскоро имало лъскав косъм, а сега е рошава, било весело, а сега е посърнало, казва се Бим; стопанина му го откарали в Москва на операция и сега го води на разходка баба Степановна.

Новината стигна до ушите на един учител методист и на следващата районна конференция на работниците по просветата ток направи интересно изказване в такъв дух: расте чудесно младо поколение, „то се приобщава към идеята за доброто, която включва и съчувствие към всичко живо на земята“. Даде за пример живия интерес, проявен в едно училище към непознато куче с черно ухо, чийто стопанин е откаран задълго в болницата за операция.

Три дена наред във всички училища от този район на града учителите говориха на децата да бъдат жалостиви към животните, разказваха им колко хубаво и топло са се отнесли в училище номер еди-кой си към някакво куче. Все пак най-предпазливите предупреждаваха, че това е възможно само ако кучето не е бясно и че трябва да се внимава. В училището на Толик учителката им разказа същото, но простичко и сърдечно.

— Помислете, деца, само си помислете! — каза тя. — Жесток човек е счупил крака на кучето. (Така се беше поизменил слухът между учителите: слухът си е слух!) Това е недостойно за съветски човек! Нещастното куче с черното ухо е останало завинаги инвалид. — Намери в тетрадката си необходимата страничка и продължи: — А сега, деца, да напишем съчинение, късо и сърдечно, на свободна тема:

„Аз обичам животните“. За да бъде изложението свободно и за да не сбъркате нещо, ще ви дам планче въпросник.

Тя написа с тебешир на дъската, като поглеждаше в тетрадката:

1. Как се казва вашето куче?
2. Бяло ли е, или черно, или с друг цвят?
3. Щръкнали ли са му ушите, или са увиснали?
4. Дълга ли му е опашката, или къса?
5. От каква порода е, ако домашните ви знаят това?
6. Добро ли е, или зло?
7. Играеш ли си с кучето и как?
8. Хапе ли вашето куче? Ако хапе — кого?
9. Обичат ли го мама и татко?
10. Защо обичаш кучето си?
11. Какво е отношението ти към другите животни (кокошки, гъски, овце, елени, мишки и други)?
12. Виждал ли си някога лос?
13. Защо кравата я доят, а лоса не го доят (домашни и диви животни).
14. Трябва ли да обичаме животните?

Толик седеше като на тръни, не можеше нищо да напише. Сред общата тишина той не издържа и попита:

— Ана Павловна, как се казва кучето с черното ухо?

Учителката надникна в бележника си и отговори:

— Бем!

— Бим! — възкликна Толик и с възгласа си размири целия клас

— Ана Павловна, моля ви, пуснете ме да си ида! Ще потърся Бим, аз го познавам, той е много добър. Моля ви! — настояваше той жално, готов от благодарност да целува на Ана Павловна ръце.

— Толя! — прекъсна го строго Ана Павловна. — Пречиш на другите да работят. Мисли и си пиши съчинението.

Толик седна. Гледаше чистия лист в тетрадката, а виждаше Бим. Замисли се уж заедно с всички над свободната тема, но написа само заглавието: „Аз обичам животните“.

Малко преди да избие звънецът, се залови най-сетне да измисли набързо отговорите. Остана дори малко след звънеца и Ана Павловна, както правеше в такива случаи, седна до масата и търпеливо го почака. Най-сетне, мрачен и недоволен кой знае от какво, сложи пред Ана Павловна съчинението си. И излезе.

Беше предал работата си последен и затова Ана Павловна прочете най-напред нея (лежеше най-отгоре).

Толик беше отговорил точно и дори доста подробно на всички въпроси по свободната тема. Съчинението му съдържаше и поетически опити, наистина явно заимствувани от една популярна песничка, която знаеше всяко дете. Но ето и самото съчинение:

„АЗ ОБИЧАМ ЖИВОТНИТЕ“

Казва се Бим. То е бяло с черно ухо. Ушите му са клепнали. Опашката му е дълга. То е ловджийска порода, не е овчарско куче. Добро е. Поиграх си с него веднъж, но някакъв чичко — досадна муха — го отведе, беше гаден старчок и на нищо не приличаше. То не хапе. Мама и татко не могат да го обичат, защото е чуждо, с жълта табелка на шията. Не зная защо го обичам, просто така. Обичам кокошките, гъските, овците, елените и мишките, но от мишките ме е страх. Лос още не съм виждал, те не живеят в градовете. Кравата я доят, за да има в магазините мляко и за да се изпълнява планът. („Господи — та той е дефективен!“ — помисли си Ана Павловна.) Лоса не го доят, защото в магазините не се продава лосе мляко и то никому не е нужно. Трябва да обичаме животните, а кучето е най-добрият приятел на човека. Аз ей сега съчиних една песничка:

*И лосът е добър,
и еленът е добър,
и мишката е добра,
но кучето е най-добро.*

Бях почнал да развъждам морски свинчета, но мама каза, че умирисали апартамента, просто носа си да запушиш, и ги даде на едно чуждо момиченце. Непременно ще намеря Бим, нищо, че не ме пуснахте да изляза. Непременно ще го намеря, казах, че ще го намеря и ще го намеря. Какво като сте Ана Павловна, много важно.

Ана Павловна се облеци: „Та той е изскочил от рамките! Дявол знае за какво мисли това момче. От тихата вода...“ Последната си мисъл не доведе докрай, защото беше педагожка, и просто, със съзнание за изпълнен дълг му писа двойка.

Да, такива ми ти работи, Ана Павловна беше учителка на почит, децата уж я обичаха и слушаха, с изключение на няколко, но такива си ги има неизбежно във всеки клас. Възпитанието е нещо сложно, извънредно сложно, бих казал, и предполагам, че Толик навярно затова написа такова съчинение, едно от първите му: от необяснима обида и, разбира се, несъзнателно, ако се вземе предвид, че в темата нямаше въпроси нито за морските свинчета, нито за Ана Павловна. Може би, като порасне, той ще разбере детинската си грешка, но сега-засега не можеше да я проумее. Той даже не се върна в клас след междучасието. А това е вече извънредно произшествие!

От новия квартал, в който живееше, Толик отиде в стария, където беше онова училище №... и успя да научи от момчетата всичко: кога са видели Бим и къде живее. За своя радост чу също, че кракът му не е откъснат, а само виси. Веднага отиде с момчетата в онази къща, при Бим.

Натисна копчето на звънеца. Бим се обади с въпрос: „Бау! (Кой е?)“

— Аз съм, Толик! — извика гостът. После чу как Бим, долепил нос до процепа на вратата, пръхти и души въздуха. — Бим, аз съм, Толик.

Бим изскимтя, залая. По този начин викаше: „Здравен. Толик!“

Момченцето го разбра, за пръв път разбра изречение, казано на кучешки език.

Степановна чу лая и разговора между човека и кучето и излезе.

— Какво има, момченце?

— Дошъл съм при Бим.

Всичко много лесно се изясни. Влязоха двамата.

Толик не можа да познае Бим: измършавял, с хлътнал корем, козината му сплъстена, накуцва, ребрата му се броят — не, това не е Бим. Но очите, умни и пълни с любов, му казваха: „Аз съм Бим“. Толик приклепна и остави кучето да прави каквото си иска. Бим го душеше, ближеше якето му, брадичката, лицето, ръцете и най-сетне сложи муцунка върху носа на обувката му. Беше се май поуспокоил.

Степановна разказа на непознатото момче Толик всичко, което знаеше за Бим и за Иван Иванич, не можа само да обясни кой и къде му е премазал лапата.

— Съдба — заключи тя. — Всяко куче си има съдба.

Разговаряше с момчето спокойно, макар и с горчивина, без да подчертава своята старост и сякаш без да подозира огромния си жизнен опит, говореше с него като е равен.

— Къде е табелката? — попита Толик. — Нали имаше. Аз я четох.

— Имаше. Тебе как те викат?

— Толик.

— Хубаво име — Толик... Имаше. Някой, види се, я е свалил. — Толик си помисли: „Той я е свалил, Сивия чичко“. Не го каза на глас, защото още не беше сигурен. — Божичко, какво ще го правя сега? — попита Степановна, като поглеждаше към Бим. — Хем го жалия, хем не знам какво да го правя. Витиранарен му трябва на него.

— Ветеринарен — поправи я Толик, без да усеща и той своето превъзходство, и отговори на въпроса „каково да се прави?": — Аз ще идвам всеки ден след училище, ще го разхождам. Може ли?

Така Бим си намери нов малък приятел. Всеки следобед Толик прекосяваше целия град, за да отиде при Бим, разхождаше го из двора, по улиците, из парка и за най-голямо удоволствие на всички хлапаци заявяваше гордо:

— Кучето е най-добрият приятел на човека.

Смисълът на тези думи беше съвсем различен от вложения в съчинението, което беше написал от обида.

Толик беше решил твърдо: да намери оня Сив чичо и сериозно да поприказва с него. Почна да го дебне в своя нов квартал. Най-сетне се срещнаха — очи в очи.

— Чичко — попита Толик, като повдигна леко козирката на фуражката и скръсти ръце на гърба, — защо свалихте табелката на Бим?

— Ти, момченце, да не си полудяло? — отговори му на въпроса с въпрос.

— Че вие го отведохте с табелката. Всички видяха.

— Аз си го пуснах с табелката. Той нали ме ухапа! Как да не го пуснеш, щом хапе като вълк.

— Лъжете, чичко: Бим е добро куче.

— Аз? Аз ли лъжа, бе кутре?... Къде са родителите ти? Къде са твоите родители? Казвай! — почна да настъпва чичкото.

Донякъде Сивия беше прав. Именно донякъде: той не излъга, че Бим го е ухапал, той имаше пълно право да се възмути, но лъжеше, че не бил свалял табелката от нашийника. За първопричина на станалото той смяташе ухапването на Бим, а не свалянето на табелката, но да размениш местата на причината и следствието винаги е било много изгоден начин за доказване. Той беше дълбоко убеден, че говори истината, а това, че казваше *не цялата истина* — изобщо не го интересуваше. Кой можеше да знае къде е причината и къде следствието: дали най-напред е ухапало кучето, или първо е била свалена табелката? Това щеше да остане тайна за всички. Но Толик беше дълбоко убеден, че Бим не е могъл да ухапе Сивия, защото е човек, а не заек или лисица. Затова повтори още веднъж:

— Лъжете, чичко. Как не ви е срам.

— Чиба бе! — лавна чичкото. И си тръгна, като куцаше и кривеше задник (изглежда, Бим яко го беше ухапал).

Просто да се чуди човек как имат право и двете страни, когато единият казва половината истина, а другият не знае втората половина от истината.

Сивият вървеше и си мислеше: „Ще вземе да се повлече с ония сополанковци в милицията, ще им каже, ония ще довтасат, ще видят колекцията... Не, юбилейния, петстотния няма да им дам. Вместо него съм готов да пожертвувам двадесет знака, които си изберат.“ Той реши: „Най-добрата отбрана е нападението“.

В къщи написа заявление и го занесе във ветеринарния пункт. Там прочетоха:

По улицата тичаше куче (непородист сетер с черно ухо), спусна се, отхапа от съответното място на организма ми парче месо и избяга... Тичаше като бясно, отпуснало опашка и глава към земята, очите му бяха кървясали... Трябва или да бъде хванато и убито, за което да се даде нареждане на бригадата ловци на бездомни кучета, или ще се оплача на по-горните инстанции от нашата бюрокрация и бездушие в дейността... и т.н.

Ветеринарният лекар се разтревожи:

— Къде ви ухапа? Кога? Къде? При какви обстоятелства?

Сивият лъжеше като същински писач, само че без капка въображение. За доктора всичко беше ясно от собственоръчно написания документ на ухапаниа: ухапан е на улицата от бясно куче! Той вдигна слушалката и се обади на дежурния от пастъровия пункт.

Много скоро, само след няколко минути пристигна с линейка една лекарка, накара Сивия да свали панталона, погледна и попита:

— Колко дена са минали?

— Десетина — отговори пациентът по неволя.

— След четири дена ще побеснеете — отсече категорично лекарката. Но тъй като пациентът никак не се развълнува от присъдата, това събуди у нея подозрения и го попита: — От колко месеца не сте се къпали?

— От третата събота преди ухапването. От страх да не я замърся, да не гангрения... Мястото е сериозно...

Намеси се и ветеринарният:

— Мястото ви наистина е сериозно. Като телевизор. (Той беше присмехулник, този симпатичен ветеринарен лекар.)

— Ах, какво сте направили! — възкликна лекарката, като огледа още веднъж раната. — В медпункта, в пункта, в пункта! Веднага инжекция против бяс... в корема... в продължение на шест месеца.

— Абе вие да не сте си загубили ума! — изрева Сивия чичко.

— Нищо не сме си загубили — сръза го спокойно ветеринарният. — Ако не се подчините, ще приложим сила, от милицията ще дойдат да ви вземат у дома ви, щом сте такъв невежа.

— Аз? Аз съм невежа?! — разкрещя се Сивия. — Че вие знаете ли къде работех на времето?!

— Никак не ме интересува — отговори лекарката. — В пункта! — добави тя още по-строго.

Сега доносникът трябваше да ходи редовно на инжекции в определени дни и часове. Не беше никак приятно — хитрата сврака е двата крака: псето за задника, а докторите — в корема.

После се случи следното:

Как се сдушиха с оная лелка — никой не знаеше, но някак се сдушиха. Може би отдавна се познаваха (така трябва да е било), но този ден се срещнаха на улицата. Такива се надувват отдалече, както рибарят рибаря, глупакът глупака и клеветникът клеветника. Надушиха се значи и се разприказваха. Стана ясно, че той се е изкривил от ухапването на едно псе с черно ухо.

— Ами че аз го знам! Честен кръст, знам го! — изхриптя Лелката. — И мен ме е хапало.

Сивият знаеше, че тя лъже, но каза:

— Аз лично съм написал молба да го хванат и да го убият. Така ми подсказва моята съвест.

— Правилно ви подсказва! — одобри с възхищение Лелката.

— И вие напишете... разбира се, ако сте честен човек.

— Аз ли? Аз няма да се дам!

Още същия ден тя занесе заявлението си във ветеринарния пункт. Наум Сивия си каза: „Като лъжеш, нека докторите и на тебе да ти надупчат коремчето“. Не обичаше *него да го лъжат* и се гордееше с това. Та Лелката и тя — хитрата сврака е двата крака: крещя, руга, лъга колкото сметна за необходимо, например, че раничката била малка и вече зараснала, сочеше някакъв стар белег на ръката си и крещеше, че и тя, като честна съветска жена, го е написала за общо благо, а те искат да я мушат в корема.

Странно, но нея, кой знае защо, я пуснаха да си върви, само ѝ записаха адреса и казаха, че на другия ден щели да наминат да изяснят случая. Както и да е, но Лелката намрази Бим с люта омраза, намрази и Сивия, но не чак толкова, въпреки че ѝ беше погледил той номер.

Въз основа на двете заявления два дена по-късно в областния вестник се появи съобщение:

„Има основание да се смята, че някакво куче, непородист сетер с черно ухо, хапе минувачите. Който знае местопребиваването му, а също така и ухапаните, молим да се обади на следния адрес... с цел кучето да бъде уловено за изследване и да бъдат ликвидирани възможните последствия. Граждани! Пазете здравето си и здравето на околните — недейте да мълчите...“ и т.н.

В близките дни заваляха писма от читателите. В едно се казваше:

„... (на еди-кой си ден и месец от настоящата година)... в посока към гарата тичаше куче (непородист сетер с черно ухо), то не поглеждаше встрани, ами пердашеше право напред; кучетата, ако са здрави духом, не тичат така, без да се оглеждат, не пресичат площадите, ами заобикалят препятствията или предметите, които срещат по своя маршрут. Опашката му беше увиснала и муцуната наистина беше клюмнала. Гореспоменатото псе (непородист сетер с черно ухо) е напълно опасно и може да ухапе всеки гражданин на Съветския съюз и дори чуждестранен турист, каквито са налице, и поради това то следва да бъде хванато и ликвидирано без всякакви изследвания, за каквито се споменава в обявлението на вашия уважаем вестник.“

Под тази петиция имаше дванадесет подписа.

Имаше и други писма (невъзможно е да се изредят всички). Но ето още примери: „... Точно такова куче, само че без черно ухо, също тичаше право напред“... Или: „Градът гъмжи от псета и просто не може да се разбере кое от тях е бясно“. Или: „Онова куче изобщо не е бясно, вие сте бесни, витиринарите“. Или: „Ако Областният изпълнителен комитет не може да постави на широка нога организирането на постепенно, запланувано за години наред изстребване на кучетата, тогава накъде вървим ние, другарю редактор? Къде ни е плановостта? Къде е градивната критика и защо не се

вслушвате в нея? Хляб ни бива да печем, но да опазим здравето на трудещия се гражданин — никакви ни няма. Аз съм честен човек и казвам винаги право в очите голата истина, никому не цепя басма. И да знаете, че от никого не ми пука. А вие си помислете над тия мои думи. Нямам вече търпение: пишеш, пишеш, а файда никаква.“

Писмата бяха толкова много, че се разгърна дискусиия, в резултат на която излезе редакционна статия „Том в апартамента“, в която бяха цитирани места из писмото на един доцент от педагогическия институт. Доцентът беше отявлен кучемразец. Защо — трудно е да се досети човек, но изказването му имаше огромно възпитателно значение за децата и юношите: ако те го разберат правилно, още от най-крехка възраст ще почнат да душат кучетата, загрижени за здравето на трудещите се, а след човек, който държи куче, ще крещят по улицата колективно и задружно: „Безделник!“ (с тази дума бе нарекъл доцентът хората, които обичат кучета), „Мърльо!“ (из творчеството на същия доцент).

Както беше казано по-горе, невъзможно е да се изредят всички писма, но нека цитираме още едно, последното. То съдържаше само два реда. Читателят просто беше задал въпроса: „Ако видим куче, на което и двете му уши са черни — да го трепем ли?“ Този читател беше практик, чужд на абстрактното възприемане на света. Въпреки това писмото му не беше цитирано нито в статия, нито на страниците на печата и остана даже без отговор! Помислете! Какво неуважение към нуждите на човек, който си предлага услугите.

Да, да, все още се срещат отзивчиви читатели, не са се свършили, слава богу. Такъв читател няма да пропусне възможността да се изкаже и да заклеими. Така стана и при нашия случай: вече търсеха Бим из целия град, вече бяха оклеветили доброто куче. Защо? Хубаво де, да речем, че наистина е ухапал, така е, ами обстоятелствата, при които е ухапал? Това, че бил бесен, си е чиста лъжа. Загриженият читател е объркал всичко не по своя вина: той дори не е подозирал за клеветата, а тя има къси, но затова пък много яки крака.

Но редакторът забеляза навреме, че дискусията е стихийна, възбудена е очевидно от ухапан човек, това е дискусиия неорганизирана и пусната на самотек. Постъпи мъдро, като публикува съобщение, набрано с нонпарей (шрифта, който упоритият читател никога няма да пропусне):

„Кучето Черноушко е уловено. Редакцията прекратява дискусията на тази тема. Ръкописи не се връщат.“

Редакторът имаше чувство за хумор, нещо, което „читателят борец“ просто не можеше да понася.

Но не беше вярно: никой не беше хванал Бим. Чисто и просто Толик, като чу в училище за съобщението, намери привечер жилището на ветеринарния лекар, позвъни и когато му отвориха, каза:

— Идвам във връзка с Бим, Черното ухо.

Въпросът се изясни незабавно: още на другия ден Толик отиде при Бим и заведе трикракото куче във ветеринарния пункт, при лекаря. Той го прегледа и каза:

— Цялата тази дискусия е чиста идиотщина. Кучето не е бясно, а болно. Пребито е и осакатено. Ех, хора! — въздъхна той някак неопределено.

Прегледа болната лапа, преслуша вътрешностите, предписа някакъв мехлем за крака, даде и сироп за вътрешностите, а като изпращаше приятелите — момчето и кучето, — попита на сбогуване:

— Ти как се казваш, бе герой?

— Толик.

— Мъж на място си ти, Толик. Браво!

На излизане и Бим благодари на доктора. Той миришеше на лекарства, но съвсем не беше болен, напротив, беше висок, мъжествен човек с добри очи.

„Добър човек сте вие — му каза Бим с опашката си и с поглед. — Много добър човек!“

... Приятелю мой, читателю! Не се обръщам към онзи читател, който си въобразява, че без неговите заклеяващи писма кучетата ще изядат всички граждани и гражданки. Не, към съвсем друг читател се обръщам аз. Прости ми, читателю, че в лирично — оптимистичната си повест за едно куче ще вмъкна и една-две сатирични картинки. Не ме кори, че нарушавам законите на творчеството, защото всеки писател си има свои „закони“. Не ме обвинявай, скъпи, и в смесване на жанровете, защото самият живот е смесица: добро и зло, щастие и нещастие, смях и тъга, истина и лъжа живеят редом и толкова наблизко,

че понякога е трудно да ги различиш. По-лошо щеше да е за мене, ако ти изведнъж откриеше в онова, което съм написал, полуистина. Полуистината е като полупразна бъчва. А да се доказва разликата между полупразна и полупълна бъчва няма смисъл.

Най-важното е, че съм привърженик на това да се пише за всичко, а не за едно и също. Последното е вредно. Само си помисли! Ако пишем само за доброто, злото ще се възрадва, за него ще е добре дошло; ако пишем само за щастието, хората няма да виждат нещастните и в края на краищата ще престанат да ги забелязват; ако пишем само за сериозно-прекрасното, хората ще престанат да се смеят на безобразното.

Впрочем нали пиша само за едно куче. В потвърждение на това ще последват увлекателни глави и, нека кажа, невинаги веселите истории, които са се случили с нашия мил Бим.

ДЕСЕТА ГЛАВА

ЗА ПАРИ

Благодарение на усилията на Толик и Степановна Бим се съвземаше. След около две седмици лапата почна да зараства, но си остана сплесната, по-широка от другите; Бим вече се опитваше да стъпва върху нея, но засега предпазливо — само да опита. Козината, вчесана от Толик, му придаде напълно благопристоен вид. Но главата го болеше непрекъснато: от ударите на Сивия нещо сякаш се беше разместило в нея. Понякога на Бим му се виеше свят; тогава спираше, чакаше учуден, да види какво ще става, но после, слава богу, му минаваше, до следващия пристъп. Същото става и с човек, травмиран или зашеметен от несправедливост — неочаквано, не веднага, а след известно време ушите му изведнъж почват да бучат, вие му се свят, сърцето прескача и той се олюлява, опира и чака с горчиво удивление какво ще стане с него сега; после наистина му минава, а понякога дори не се повтаря. Всичко се случва и всичко отминава. Човекът също е животно, само че по-чувствително.

... Късно през есента, когато удари истински студ, Бим тръгна най-сетне на четирите си крака, но продължи да накуцва — кракът му беше станал, кой знае защо, малко по-къс. Да, Бим остана инвалид, въпреки че главата като че ли му мина. Да, наистина: всичко се случва и всичко отминава.

Това не беше все пак най-лошото, лошото беше, че стопанинът му все още го нямаше, нямаше го. Листът от писмото отдавна не мирише на нищо и лежи в ъгъла като обикновена, ненужна хартия. Бим вече можеше отново да търси приятеля си, но Толик не пускаше нито за миг ремъка, когато го водеше на разходка. Толик все още се боеше и от съобщението във вестника, и от Сивия чичко, случваше се и някой минавач да го попита: „Туй да не е бясното куче с черното ухо?“ Толик не отговаряше и бързаше да отmine, като се озърташе. Можеше да каже: „Не, това е друго куче“. Но не умееше да лъже и да крие чувствата си — страх, опасение, съмнение и т.н.; напротив,

показваше всичко открито и прямо: лъжата наричаше лъжа, истината — истина. Нещо повече, у него се зараждаше чувство за хумор, като един от начините да се изрази справедливостта, на истински хумор, когато смешното се казва без сянка на усмивка, въпреки че притежателят на това чувство може вътре в себе си да е готов и да заплаче. Първата проява беше онова съчинение, чиято същност той самият още не беше разбрал. Още нищо не разбираше докрай, а само смътно се досещаше за някои неща.

И тъй, едно момченце в спортни есенни панталонки и жълти обуценца, в светлокафяво яке и топла мъхеста фуражка минаваше всеки ден привечер с едно куцо куче по един и същ маршрут. Беше винаги толкова чистичко и спретнато, че минавачите си мислеха: „Веднага личи, че това момченце е от културно семейство“. Хората, които живееха по неговия маршрут, почнаха да свикват с него, а някои се питаха един друг: „Чие е това добро и кротко момченце?“

Толик се сприятели много с Люся, внучката на Степановна, негова руса връстница, тихичка и скромна, но, кой знае защо, срамуваше се да води и нея на разходка. Но в стаята на Иван Иванович те често играеха с Бим, а той им се отплащаше с предана любов и неотслабващо внимание. Степановна седеше при тях и плетеше, радваше се на децата.

Веднъж решеха козината по краката и по опашката на Бим и Люся попита:

— Твоят татко тук ли си е?

— Тук е. Само че сутрин го откарват на работа, а късно вечер го докарват. Ужасно е уморен. Казва „нервите ми са се изопнали до скъсване“.

— А майка ти?

— Мама все няма време. Никога няма време. Или перачката е дошла, или да лъскат паркета, или е шивачката, или телефонът звъни непрекъснато — нито за миг не я оставят на мира. Дори на родителска среща не намира време да иде.

— Тежко — въздъхна чистосърдечно Люся и очите и се натъжиха. Беше попитала Толик, защото все мислеше за своите татко и мама. Каза му: — Моите татко и мама са много, много далече. Заминаха със самолет. Живеем двете с баба... — И весело добави: — Имаме по две рубли на ден, никак не е малко!

— Оправяме се, слава богу — обади се и Степановна. — Десет бели хляба можеш да купиш с тях. Как да не стигнат! А на времето, е-е-е, отдавна беше, само като си спомня... О-ох, какво беше! Само като си помисля, и ме присвие: ботушите на мъжа си, на дядо ти, Люся, за един хляб ги дадох...

— Кога беше то? — попита Толик и вдигна учудено вежди.

— През гражданската война. Отдавна. Вас тогава не ви е имало на този свят. Не дай боже такава да ви сполети.

Толик гледаше учудено Люся и Степановна: не можеше да проумее как така таткото и майката не живеят с децата си и как може хляб да се купува с ботуши.

Степановна отгатна мислите му по погледа:

— Не можем да идем при тях: трябва да пазим квартирата... иначе ще ни я вземат... Сега и тази трябва да пазим, докато се прибере *Иван Иванич*. Няма как! Нали сме съседе с *Иван Иванич*.

Бим се вгледа в Степановна и се досети: Иван Иванич е жив! Но къде е! Трябва, трябва да го търсим. Замоли да го пуснат. Желанието се оказа неосъществимо. Той легна пред вратата и зачака. Сякаш никой от присъстващите не му беше нужен. Да чака — това беше целта на неговото съществуване. Да търси и да чака.

Толик забеляза, че баба Степановна каза неправилно — „съседе“, но този път, за разлика от първата среща, си премълча, защото вече уважаваше старицата. Да бяха го попитали защо — не би могъл да отговори. Просто така — тя е добрата баба на Люся. Ето Бим, нали и той обича Степановна. Толик точно така попита:

— Бимчо, обичаш ли Степановна?

Бим не само познаваше всички по име, не само знаеше, че няма същество без име, та ако ще да е най-краставото псе — той изпълняваше точно заповедта, когато децата му наредяха да донесе нечии пантофи. Сега по погледите на Толик и на Степановна, по усмивката ѝ разбра, че става дума именно за нея: отиде и сложи глава в скута и.

Степановна доскоро беше равнодушна към кучетата (куче като куче), но Бим я накара да ги обикне, накара я със своята доброта, с доверието си и своята вярност към приятеля човек.

Сърдечни и мили бяха тези четири същества в чуждата стая — трима човеци и едно куче. Степановна усещаше, че на душата ѝ е

топло и спокойно. Какво повече ѝ е нужно на старостта?

По-късно, след много години, Толик ще си спомня тези часове по здрач със светлолюляковия прозорец. Ще си спомня, ако душата му остане открита за хората и ако пиявицата на недоверието не се впие в сърцето му... Сега той се разбърза:

— В девет трябва да съм си у дома. В девет трябва на всяка цена да съм си в леглото. Люся, утре ще ти донеса блок за рисуване и цветни моливи, чешки — в никоя книжарница не можеш да ги купиш — нито с пари, нито с ботуши. От чужбина са!

— Наистина ли?! — зарадва се Люся.

— Твоят татко знае ли, че идваш тук? — попита Степановна.

— Не-е. Защо?

— Трябва да му кажеш, Толик. Непременно.

— Той не ме пита. И мама не ме пита. Аз в девет винаги съм си у дома.

Когато Толик си тръгваше, Бим дълго моли да го пуснат, но молбата му беше напразна. Пазеха го и го жалеха, без да се замислят, че той страда и тъгува по своя приятел, въпреки че обича и тях.

На другия ден Толик не дойде. А Люся така го чакаше с блока и моливите, дето ги няма из книжарниците и не могат да се купят и с много пари. Така го чакаше! Тя и на Бим повтори няколко пъти:

— Толик го няма. Толик не идва.

Бим усети, разбира се, тревогата ѝ, а беше минало и времето, когато идваше Толик, затова двамата с Люся току надничаха през прозореца към улицата и го чакаха с нетърпение. Но Толик не дойде.

„Казал е на баща си“ — помпели си Степановна и въздъхна:

— Ами сега, кученце... Много сме зле без Толик. Кой ще разхожда Бим?

Сърчицето на Люся се сви, то предчувстваше нещо недобро.

— Да, лошо — съгласи се тя е треперещ глас.

Бим отиде при нея, погледна малките ѝ длани, закрили личицето, и тихичко изскимтя (недей, Люся, недей). Помнене как Иван Иванич, седнал до бюрото, подпрял лакти, също закриваше понякога лицето си с ръце. Бим знаеше, че това е лошо. В такива случаи Бим винаги се приближаваше, а стопанинът го галеше по главата и казваше: „Благодаря ти, Бим, благодаря“. Ето сега и Люся: свали длан от лицето си и погали Бим по главата.

— Хайде, недей, Люсенка, недей. Не плачи. Толик ще дойде. Ще дойде, не се тревожи, детенце. Толик пак ще дойде — утешаваше я баба й.

Бим изкуцука до вратата, като че искаше да каже: „Толик ще дойде. Да идем да го потърсим.“

— Иска да излезе — каза Степановна. — Взех вече да го разбирам. Как да не го изведеш — живинка е...

Люся повдигна брадичка и някак съвсем необичайно за нея каза:

— Аз ще го изведа.

Степановна изведнъж забеляза: расте това момиченце не с дни, а с часове. И на нея й стана криво, че Толик не дойде.

... Момиченцето и кучето вървяха по улицата. Насреща им три момчета.

— Момиченце, момиченце — заломоти едно от тях, червенокосо и луничаво, — твоят кученце господинчо ли е, или е госпожичка?

— Глупак! — отвърна кратко Люся.

Тримата заобиколиха Люся и Бим, а тя беше готова да се разплаче от тази първа в живота й простащина. Но като видя, че козината по врата на Бим се е наежила и е навел глава, изведнъж събра кураж и викна рязко:

— Я се махайте!

Бим така лавна, така се спусна към тях, че тримата се пръснаха кой накъде види. Луничавият, след като побягна, ядоса се заради собствения си страх и изписука с птиче гласче:

— Ехе-хе! Момиче с пес! Виж я ти, мръсницата! Ехе-хе!

Люся хукна през глава към къщи. Бим, разбира се, след нея. За пръв път през живота си беше срещнал лош мъничък човек — Луничавия.

След това произшествие отново почнаха да пускат Бим да се разхожда сам. Отначало Люся излизаше с него, заставаше на ъгъла, наблюдаваше го и му свиркаше като момче да не ходи далече. После Степановна го пусна една заран сам. Оттогава винаги се разхождаше сам, а вечер се прибираще и с удоволствие ядеше.

Биваше ли да се случи такова нещо! Веднъж на един кръстопът, където се пресичаше трамвайната линия, някой го повика:

— Бим!

Озърна се. От вратата на трамвая се беше подала познатата кондукторка:

— Здравей, Бим!

Бим изтича, подаде ѝ лапа. Беше Добрата жена, която откарваше Бим и господаря му на лов, до спирката на автобуса. Тя беше!

— Отдавна не съм виждала господаря ти. *Иван Иванич* да не е болен?

Бим трепна: тя знае, тя може би отива при него!

Когато вагонът потегли, той скочи в него по стъпалата. Една жена изпищя диво, един мъж се разкрещя („Марш!“), някои се смееха, съчувстваха на Бим. Кондукторката спря трамвая, излезе от кабината, успокои пътниците (Бим разбра това с положителност) и каза на Бим:

— Върви си, Бим, върви си. Не бива. — Побутна го лекичко и добави: — Без господаря не бива. Без *Иван Иванич* не бива.

Няма как: щом не бива, значи не бива. Бим седна, поседя малко и заситни в посоката на трамвая. По този път бяха минавали със стопанина, да, сигурен е, ето го и завоя, при кулата, ето и милиционер на поста — да, да!

Бим тичаше по трамвайната линия и не я пресичаше даже на завоите. Милиционерът изсвири. Бим се обърна тичешком и продължи. Той уважаваше милиционерите: тези хора нито веднъж не го бяха обидили; спомняше си как го доведоха за пръв път в милицията, всичко помнеше умният пес; оттам отидоха с Даша у дома и всичко беше хубаво. Нещо повече — често виждаше с един милиционер черно куче — отдалече си личеше, че е много сериозно; бяха се запознали даже един ден на тротоара: *Иван Иванич* и милиционерът ги оставиха да се приближат, дадоха им възможност да си поприказват до насита.

„Той мирише на гора“ — каза черното куче и погледна милиционера:

— Вчера бяхме на лов — потвърди *Иван Иванич*.

„Колко си чистичък!“ — каза Бим на черния, след като свърши обичайната процедура на душенето.

„Не може иначе! Работата ми е такава“ — размаха късата си опашка черният.

В знак на започващото приятелство те дори се разписаха на едно и също дърво, долу.

Не, милиционерът е добър човек, той обича кучетата, в това отношение никой не можеше да измами Бим, да го излъже.

Продължи да тича спокойно по трамвайната линия, но отстрани, защото помнеше, че не бива да стъпва по железните ивици — ще му премажат краката.

При крайното колело описа кръг успоредно с трамвая и стигна до спирката. Поседа, позяпа: хората наоколо бяха все добри. Да, да. Това е чудесно. Оттук бяха пресичали с Иван Иванич улицата — до онова място там, с дъсчицата на стълба. Бим се запъти бавно натам, седна до малката опашка и зачака автобуса. Погледна: и този път не видя лоши хора.

Когато автобусът дойде, опашката изпъзля през вратата му, а Бим остана да тъпче последен, както подобава на всяко скромно куче.

— Ти къде? — викна шофьорът. Погледна отново към Бим и пропя: — Чакай, чакай. Познавам те отнякъде.

Бим разбра с положителност, че е същият приятел, който беше взел хартийката от ръцете на стопанина. Завъртя опашка.

— Помни, кучешката му душа! — възкликна шофьорът. Поразмисли и повика Бим в кабината: — Ела тука!

Бим седна и се долепи до стената, за да не пречи, беше развълнуван: нали този шофьор ги беше откарал някога в гората на лов.

Автобусът боботеше, боботеше и пътуваше, пътуваше. Млъкна на спирката, където Бим и Иван Иванич слизаха всеки път за гората. Там Бим сякаш полудя. Драскаше по вратата, скимтеше и молеше със сълзи: „Пусни ме. Тук трябва да слеза.“

— Седни! — кресна му строго шофьорът.

Бим се подчини. Автобусът пак изрева. Един от пътниците отиде при шофьора и го попита, като сочеше Бим: Твое ли е кучето?

— Мое — отговори шофьорът.

— Дресирано ли е?

— Не много... Но е умно. Нали виждаш? Ето: легни!

Бим легна.

— Искаш ли да ми го продадеш туй кученце? Мойто умря, пък аз съм овчар, трябва ми.

— Да ти го продам.

— Колко?

— Двайсет и пет.

— Охо! — възкликна пътникът и си отиде, след като погали Бим по ухото и повтори няколко пъти: — Добро куче, добро.

Много са му познати на Бим тези добри думи, думите на неговия стопанин. Той завъртя опашка на чуждия човек.

Бим вече не знаеше къде отива. Но запомняше през стъклото на кабината пътя, както всяко куче, минаващо за пръв път през непознато място: те, кучетата, така са свикнали открай време — никога не забравят пътя за дома. С течение на вековете хората са загубили този инстинкт или почти са го загубили. Жалко. Много е полезно да не забравяш обратния път.

На една спирка Добрия човек, който миришеше на трева, слезе от автобуса. Слезе и шофьорът и остави Бим в кабината. Бим не сваляше поглед от тях. Ето, шофьорът посочи Бим, ето, хвана Добрия човек за рамото, а онзи се усмихна, извади хартийки и ги подаде, а после метна раницата през рамо, влезе в кабината, свали си колана, закачи го на нашийника на Бим и каза:

— Да вървим. — На няколко крачки от автобуса се обърна и попита: — Как му е името?

Шофьорът погледна въпросително Бим, после купувача и отговори уверено:

— Черноушко.

— Признай, че кучето не е твое. Нали?

— Мое е, мое. Черноушко се казва. — И потегли.

И тъй, Бим бе продаден за пари.

Той разбираше, че става нещо лошо, съвсем лошо. Но човекът, който миришеше на трева, явно беше добър и Бим тръгна с него печален и разстроен.

Вървяха, вървяха мълчаливо, после човекът изведнъж се обърна направо към Бим:

— Не, ти не се казваш Черноушко, на кучетата не им слагат такива имена. Като се намери твоят стопанин, той ще ми върне петнадесетте рубли. Дребна работа!

Бим го погледна, навел глава встрани, като че искаше да каже: не те разбирам, човече.

— Ти, братле, както те гледам, си умно куче, добро.

Ето, пак думите, които толкова често му беше казвал стопанинът. Бим завъртя опашка в знак на благодарност за ласката.

— Е, като е тъй, поживей при мене — заключи човекът.

Тръгнаха пак. На два пъти Бим се опита да се опре, опъваше каиша и сочеше с поглед назад (хайде, пусни ме — искаше да каже, — аз трябва натам да вървя).

Човекът спираше, галеше кучето, говореше му:

— Няма нищо... Няма нищо.

Малко се искаше: да захапе един-два пъти колана и да го скъса. Но Бим знаеше: ремъците са, за да го водят с тях, да не може кучето нито да се отдалечи, нито да се приближи повече, отколкото трябва. И прекрати молбите си.

Вървяха отначало през гарата. Дърветата бяха замислени и безмълвни — голи, студени, укротени от лекия студ; тревата беше попарена, хилава и сплъстена, скучна. Всичко навяваше на Бим дива тъга.

После се проточиха ниви със зимница, покрила като килим земята, мека и весела. На Бим му поолекна: простор, неимоверно много небе, веселото подсвиркване на човека до него — с Иван Иванич това винаги биваше много хубаво. Но когато пътят сви през орниците, пак стана тъжно: земята беше черно-сива, напръскана с тебешир, и не се виждаше нито една бучка; изглеждаше мъртва, на места полумъртва — натрошена, износена земя.

Човекът слезе от пътя, потъпка с токове орницата и въздъхна:

— Лошо, брат — каза той на Бим. — Още една-две *черни бури* и край на земицата. *Лошо, брат...*

Думите „лошо, брат“ Бим беше научил много добре от Иван Иванич и знаеше, че те значат униние, печал или че „нещо не е в ред“, а думите „черна буря“ възприе, както и „черно ухо“, в непонятна за него интерпретация. За Бим беше невъзможно да разбере, че всичко това се отнася към земята. Човекът явно се досети:

— Е да — ти си куче и нищо не разбираш. Но кому да кажа? Затова ти се оплаквам на тебе, *Черноушко...* Я почакай!... — Погледна Бим и добави: — Е, хубаво, нека си Черноушко. Името си е кучешко. Черноушко. Така му дойде на езика, така да бъде.

Добре де, още преди да стигнат селото, Бим вече знаеше, че сега той е Черноушко: човекът много пъти му повтори ласкаво:

— Черноушко никак не е зле. — Или: — Браво, Черноушко, добре вървиш. — И тям подобни, но всеки път: „Черноушко“.

Така, за пари, хората продадоха доброто име на Бим. Хубаво, че поне Бим не знаеше, както не знаеше, че за същите хартийки някои хора са готови да продадат и честта, верността и сърцето си. Блазе му на кучето, че не знае всичко това.

Но сега Бим трябва да забрави името си. Няма как — така му било писано. Но той няма да забрави приятеля си Иван Иванич. Нищо, че животът му се промени изцяло и не приличаше по нищо на предишния, *него* той не можеше да забрави.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА ЧЕРНОУШКО НА СЕЛО

Селото, в което доведоха Бим, наистина го смая. И тук живееха хора, но всичко беше различно от там, където се беше родил и израснал. Къщичките малки — направо върху земята, без площадка по стълбищата, без многобройни прагове, вратите не щракат с ключалки. Наистина за през нощта слагат отвътре резе. Всички къщички са покрити с ребрести синкавобели листове. Сутрин по едно и също време от всяка къща се извива нагоре пушек, но къщичките не потеглят, не отлитат, а си стоят на прави редици и си димят тихо и мирно, без да скърцат.

Най-много беше поразен Бим (сега Черноушко) от това, че заедно с хората тук живеят и разни животни и птици: крави, кокошки, гъски, овце, свине, с които не се запозна отведнъж. Зад всяка човешка къщичка животните си имат свои къщички, покрити със слама или е тръстика и заградени с ниска прозираща стена от преплетени пръти и клони. Тук никой никого не закача — нито хората животните и птиците, нито животните хората, и никой по никого не стреля с пушка.

Първия ден постлаха на Бим сено в ъгъла на пруста. Човекът го върза с едно въже, нахрани го добре, облече си мушамата и отиде някъде. Останалата част от деня Бим прекара сам, сред пълна тишина и безмълвие. Привечер чу как овцете затрополиха с копитца и влязоха в двора, а в обора измуча крава (искаше нещо). След малко дойде и човекът, същият, но заедно с едно момченце в мушама, с ботуши и с калпак на главата, с дълга пръчка в ръка... Лицето му беше кафяво, като на Добрия човек; момченцето миришеше на овце.

— Е, Альоша, запознай се е новия си приятел — каза възрастният на момченцето.

Двамата отидоха при Бим.

— Тате, няма ли да ме ухапе?

— Не, Альоша, такива не хапят... Ех, ти, Черноушко... Черноушко е добро куче. — И го потупа лекичко по хълбока.

Бим лежеше и разглеждаше наежен момченцето. А то го погали.
— Черноушко... Черно-ушко... — И се обърна към въззрастия:
— Тате, ако го отвържем, ще избяга ли?

— Ще почакаме малко. — Излезе през вратата, отиде в стаята.

Бим се надигна, седна, подаде на момченцето лапа, с което му каза: „Здравей. Ти си добър.“

— Тате! — извика момченцето. — Тате, я ела!

Бащата се върна.

— Здравей, Черноушко! — подаде ръка момчето.

Бим се здрависа още веднъж. Двамата човеци явно одобриха неговата учтивост. Първите минути на запознанството бяха важни за Бим: той разбра, че онзи, който го беше довел, се нарича Тате, а момченцето — Альоша. Дори най-обикновените, най-безличните непородисти кучета научават бързо имената на хората, а Бим... Има ли нужда да приказваме. Знаем какво куче е той.

Вече по здрач дойде и жената. Беше облечена чудновато: главата ѝ увита с два шала, ватенката изопната като барабан, панталонът ѝ като на Добрата жена от железопътната линия, дето забиваше клинове. Но тази миришеше на пръст и на цвекло (един сладък корен, който и Бим не пренебрегваше). Тя влезе в къщата, заприказва нещо с мъжете, веднага изтрополи през пруста към двора с кофа в ръка. Бим установи, без да напуска мястото си: едната врата води през пруста към улицата, другата — при животните, а третата — в къщата. Но не можеше да стигне до тях — въжето не го пускаше. Това научи Бим засега.

Той пак полегна.

Мирише на овце, мирише силно откъм двора. Бим отдавна знаеше какво е това — овце. Преди си мислеше, че те живеят на стадо, разхождат се из полето и нищо не вършат, само пасат и бляят. До тях винаги имаше човек с брезентова мушама и дълга тояга с кука на края; един беше дошъл при Бим и при Иван Иванич, когато си почиваха до една копа сено, и беше стиснал ръка на стопанина му; с човека беше дошло и голямо рунтаво куче. С Бим се запознаха доста странно. Отначало Рунтавия се нахвърляше върху него и страшно лаеше, но Бим легна по гръб, вирна лапи и каза: „Какво искаш? Виновен ли съм за нещо?“

Разбира се, коректността победи грубостта и рунтавото куче почна да души Бим, близна го по корема, поотдалечи се и се разписа

върху един камък. Бим направи същото. Това означаваше: Мир, мир. Докато стопанинът на Рунтавия приказваше със стопанина на Бим, двамата си поиграха на гоненица и на криеница и Бим се оказа толкова по-бърз и по-ловък, че си спечели нескритото уважение на новия познат. На сбогуване (нали трябваше да последват стопаните си!) помиришаха камъка и си казаха с поглед:

„Ела някой ден пак тук“ — каза Бим и заподскача по пътя.

„Пустата работа...“ — отвърна Рунтавия и се повлече оклюмал към стадото.

Така беше. Ето и сега мирише на овце. При тази миризма, която разтревожи паметта му, Бим не можеше да не мисли за Иван Иванич: в чуждия пруст, в тази чужда къща, в сумрака на здрач, без хора, му стана много мъчно.

После чу как някакви струйки забръмчаха ритмично по желязо: жжх-жжих! Бим не знаеше какво значи това жж-х-жжих! жжих-жжих! Непознатите звуци замлъкнаха и от двора веднага влезе със същата кофа онази жена. От кофата миришеше на мляко. Миришеше чудесно! В града Бим не беше подушвал нито веднъж млякото да мирише така, не — това е нещо друго и все пак мляко е, положително. В града млякото не мирише на човешки ръце, на приятни треви и съвсем не миришеше на крава, — ето кое е чудно. А тук всичко се е смесило във възхитителен аромат, който поразява със своя прекрасен, някак розов дъх. Да не спорим: щом и човек отличава понякога мляко от „мляко“, как да не го усети нашият Бим, надарен с безкрайно чувствително обоняние, как да не го порази миризма, в която човешки ръце са примесени с дъх на цветя и треви. Затова скочи бързо и завъртя опашка на жената. Но тя едва ли можеше да разбере възторга на Бим.

През дългите четири години на своя живот той за съжаление никога не беше виждал как доят крави. А млякото миришеше все пак на крава. Нещо оставаше неясно за Бим: имаше нещо, което той не знаеше. Впрочем малко ли неща не знае всяко куче? В това няма нищо срамно. Да допуснем даже, че той всичко знае, убеден е, че може да поучава кое как се прави и накъде трябва да се тича. И кокошка няма да му повярва. Какво като е по-силен от кокошката — пак няма да му повярва. Право да ви кажа, има такива псета. Да вземем за пример скоч — териера: дава си вид, че тая негова глава, дето е като тухла, е претъпкана с идеи (брада, дълги мустаци, рунтави вежди! Цял

философ!). Но всъщност той от нищо не разбира, само командори, по цял ден се заяжда като неврастеник със стопанина си и се превзема. А ползата каква е! Никаква! Едната, фукня. А вътре? — плява или изобщо празно.

Не, Бим е съвсем друг: той е искрен и прямодушен. Ако нещо не знае, веднага му проличава: каквото не знам не го знам. Ако не обича някого, направо казва: „Ти си лош човек. Махай се оттук! Бау!“ Понякога така почва да лае, че само бягай!

Но той не можеше да не уважава жената, която взема отнякъде това приказно мляко. Затова не откъсваше поглед от вратата, през която тя изчезна заедно с кофата.

Някой дойде отвън и отвари рязко вратата.

„Кой е? — попита с една дума Бим. — Бау!“

Влезлият се стъписа и изскочи от пруста. От къщата излезе Таткото, запали лампата в пруста и попита:

— Кой е?

— Аз съм, бригадирът — отговори непознатият.

Той влезе в пруста, двамата си стиснаха ръце (значи са приятели и не бива да лае) и отидоха при Бим.

Таткото приклепна, галеше Бим и му приказваше:

— Браво, Черноушко. Браво, знаеш си службата. Добро куче. — Отвърза го и го пусна в стаята.

Най-важното беше, че в стаята имаше една куца кокошка. Бим се втурна към нея, направи стойка, вдигна предната лапа, но някак неуверено, а това значеше, че казва на присъстващите: „Що за птица? Не помня да ми се е случвало...“

— Я виж, бригадире! — възкликна Таткото. — Че той бил златен пес, тоя Черноушко — за всичко го бива!

Но тъй като кокошката не обърна на Бим никакво внимание, той седна, но я поглеждаше изкосо, което на кучешки език означаваше няколко къси и много съдържателни думи: „Я гледай ти... И таз пък!... Ще те науча аз тебе!“ Погледна присъстващите.

— Не закача кокошките! — възхищаваше се Альоша.

Бим го наблюдаваше внимателно, гледаше го в очите.

— Ами очите! Мамо, виж му очите! Като на човек — радваше се Альоша. — Черноушко, ела *при мене... при мен!*

Може ли Бим да остане равнодушен към искрената радост? Отиде при Альоша и седна до него.

Около масата се завърза разговор. Таткото отвори бутилка. Майката сложи яденето. Бригадирът пресуши чашата си. Таткото също. Майката, и тя. Альоша, който знае защо, не пи, той яде шунка и хляб. Хвърли късче хляб на пода, но Бим не се помръдна от мястото си (нали трябваше да му кажат „Вземи“!).

— Интелигент ще да е — обади се зачервилият се бригадир — хляб не кусва.

Кокошката закуцука и отмъкна залчето, предназначено за Бим. Всички се смееха, а Бим гледаше внимателно Альоша: ако няма взаимно разбиране, никому не е до смях, даже в атмосфера на дружба.

— Я почакай, Альоша — каза Таткото. Сложи на пода късче хляб, изпъди кокошката и се обърни направо към Бим: — Вземи, Черноушко. Вземи!

Бим глътна с удоволствие вкусното късче хляб, въпреки че беше сит.

Бригадирът сложи по същия начин резенче шунка.

— Не бива! — предупреди той.

Бим не помръдна. Кокошката закуцука странешком към шунката и тъкмо да я клъвне, Бим изпръхтя срещу нея и за малко не я бутна с нос. Кокошката изкуцука под леглото. С една дума — комедия!

— Черноушко, вземи! — разреши бригадирът.

Бим изяде учтиво и това парченце.

— Край! — викаше Таткото. Той говореше високо, а като се зачерви, стана още по-добър. — Тоз Черноушко е чудо на чудесата! — И даже го прегърна.

„Добри хора“ — помисли си Бим. Много му харесаха и мустаците на Таткото, меки, вълнени — усети ги, когато го прегръщаше.

От по-нататъшния разговор Бим разбра само една дума — „овце“, но съвсем точно определи, че отначало двамата мъже спореха.

— Хайде, Хрисан Андреевич, да поговорим и за работата. — Бригадирът сложи ръка върху рамото на Таткото. — Овцете искат ли да ядат, или не искат?

— Искат — отговори Таткото. — Само че моят срок мина, думата ми беше — до Покров, а Покров мина.

— Овцете са частни, лични, а не колхозни, и те искат да ядат. Колхозниците ми проглушиха ушите: няма сняг, трева колкото щещ, докато падне сняг, овцете трябва да се изкарват на паша. Така си е.

— Овцете — докато падне сняг... Ами аз да не съм от желязо, Альоша да не е от желязо?

— До първи сняг, Хрисан Андреевич — повтаряше бригадирът. — Двойно ще ти платим. Съгласен?

— Не ща — упорствуваше Таткото. — Жената не можа да се оправи с цвеклото, трябва да ѝ помогна, а ти — „до първи сняг“.

В края на краищата се спогодиха, дълго си стискаха ръце и повтаряха „до първи сняг“. После и тримата изпратиха бригадира до стълбището и забравиха Бим.

Е, и той излезе на стълбището, обиколи двора, постоя, постоя до плета, надуши миризмата на овце, с която беше свързан един от спомените му за любимия, единствения човек, и приседна в нерешителност.

Нощ. Тъмна есенна нощ на село, тиха, спотаила се от зимата, макар и готова да я посрещне. Всичко в такава нощ е непознато за Бим. Кучетата, общо взето, не обичат да странствуват нощем (освен бездомните, които избягват хората, защото са загубили вярата си в човека), а Бим... Какво можем да кажем? Засега Бим се съмняваше. Альоша беше толкова добър малък човек!

Гласът на Альоша сложи край на съмненията му. Той извика тревожно, колкото му глас държи:

— Черноу-ушко!

Бим дотича и влезе с него в пруста. Альоша го настани на мястото му, подпъхна сеното под хълбоците му, погали го и отиде да спи.

Всичко притихна. Не се чуваха нито трамваи, нито тролейбуси, нито клаксони — нищо от това, с което беше свикнал.

Започваше нов живот.

Днес Бим разбра, че Таткото е още Хрисан Андреевич или Бащата, а Майката е още Петровна, Альоша си беше само Альоша. Освен това той не презираше кокошката, но и не я тачеше: според разбиранията на кучетата птицата трябва непременно да лети, а тази само ходи и затова е недостойна за уважение като безкрила, че на всичкото отгоре и саката. Виж, овцете са друго: те му напомнят за

Иван Иванич; и Альоша мирише на овце... Петровна — на пръст и на цвекло... Ароматите на земята винаги вълнуваха Бим. Кой знае може и Иван Иванич да дойде тук...

Бим заспа, стоплен от ароматното сено. Върху сено, чийто дъх извиква неволна усмивка, даже човекът заспива веднага и от аромата на прясното сено, преди да заспи, пред очите му възниква небесносин цвят. Бим имаше много по-развито обоняние от човека, затова и най-тънкият оттенък на този аромат го успокояваше, беше като балсам за мъката му.

Бим се събуди от кукуригането на петел. На времето го беше чувал неведнъж, но не толкова отблизо, а този се обади отвъд стената — високо, проточено, гордо: „Ку-ку-ри-гу-у!“ Отговориха му всички петли в селото. (По-късно Бим щеше да разбере, че това е петел — солист, и че такива петли налитат на бой.) Бим седеше и слушаше чудесната музика; тя се носеше на талази над селото — ту наблизо, ту по-надалеч, навярно в зависимост от това, на кого идваше ред; последен изписука самотно един немощен гащатко, дрезгаво и късо, неподобаващо на петел, достоен за уважение. След време Бим щеше да разбере, че тъкмо такива петли са пъзльовци, те бягат дори от чужд петел, нахлул в дворните владения, въпреки че по всички правила на кокошето общество този страхливец е длъжен да брани спокойствието на подведомствените му кокошки. А той бяга, глупакът. Тъкмо затова подобен петел е безмилостен към чуждите пилета — кълве ги, мизерникът, а се знае, че петел, който не е лишен от чувство за собствено достойнство, никога няма да клъвне пиленце, дошло отнякъде. Такъв един пропя последен, и то чак след като се убеди напълно, че не е сбъркал времето. Хората биха нарекли такова жалко петле конюнктурщик, а на Бим просто му беше смешно. Да, поради неопитност на Бим и през ум не му минаваше, че никой не си сверява часовника по такива хилави полупетли.

Бим полегна и задряма. Изведнъж ново песнопение се понесе на талази над цялото село, от край до край. Бим седна и пак се заслуша с голямо удоволствие. Запяха и трети път — още по-силно, по-гласовито и, честна дума, по-възвишено. Ах, чудесно пеят! Наистина чудесно! А как ли звучи отблизо — просто е трудно да си представиш! Бим още не знаеше, че в колхозната птицеферма се надпяват в хор, по неписани ноти, бели като пяна самоуверени петли красавци и ако не беше

затворен в пруста, непременно щеше да изтича да погледа и да послуша отблизо това чудо! Но в пруста беше като в клетка.

През пролуката на вратата допълзя бавно-бавно и отпуснато сивичко есенно разсъмване. Бим стана и огледа пруста: крина жито, кошче с царевица в единия ъгъл, в другия — зеле на глави. Това беше всичко.

Излезе Петровна с кофа в ръка. Бим я поздрави. Тя излезе на двора. Бим я последва. Петровна седна до кравата, Бим — наблизо. Струйките зазвънтяха във ведрото, а Бим загреба с предните лапи от учудване: мляко! Кравата стоеше мирно и си преживяше, без да яде — като че шепнеше и бълбукаше симпатична жива цистерна с отворени кранчета.

Петровна свърши доенето и повика Бим (Черноушко), наля му в паницата мляко и каза: „Не бива“, постоя малко и рече: „Вземи“, засмя се с добър смях и забърза към къщата.

О, господи, какво чудно мляко беше! Топличко, дъхаво, мирише и на треви, и на цветя, и на поле — на всичко заедно, а освен това (сега е сигурен!) и на ръцете на Петровна, а не на човешки ръце изобщо, както му се бе сторило вчера отдалеч. Бим излока всичко, облиза паницата, завърши утринния си тоалет и обиколи набързо двора. Кравата го прие с доверие и дори го близна по главата: от благодарност Бим докосна с език грапавия ѝ, миришещ на мляко нос; иззад преградката овците му тропнаха с копита, уж да го посплашат, но веднага се кротнаха, разбрали, че Бим няма агресивни намерения; свинята и двете прасенца изобщо не удостоиха Бим с вниманието си, ами изгрухтяха нещо иронично и даже не помръднаха, въпреки че лежаха до преградката с глава към Бим. Така го приеха четирикраките. Но, виж, кокошките — то беше друго! Впрочем не самите кокошки, а червеният петел. Той веднага хвъркна от пръчката си в кокошарника, запляска с криле, замърмори злобно: „Ко-ко-ко-ко-ко!“ И се спусна като ястреб върху Бим. Червеният петел с червения гребен удари кучето с гърдите си и с нокти. (Виждате ли какви петли има!) В отговор Бим изръмжа и го перна с лапата. В същия миг петелът повеси крила, сви се и избяга в края на двора, при кокошките, скупчени на тревожно ято съчувстващи зрители; той бягаше от Бим, унижен докрай — но щом стигна при тях, заподскача като герой. Веднага се провикна: „Видяхте ли как го напердаших! Нали видяхте!“

Кокошките почнаха да хвалят в един глас петела колкото им стигаше кокошата сила. И какво мислите? Бим изгледа внимателно петела, изгледа го даже с уважение. Никога не беше виждал птица да напада така смело куче. А това все пак не е малко.

— Каква е тая олелия! — попита Хрисан Андреевич, който излизаше от пруста. Сопна се на кокошките: — Къш де! От кучето ли се уплашихте, глупачки. — Хвана Бим за нашийника, заведе го при кокошките, постоя така с него и го пусна.

Бим се отдалечи и обърна гръб: много са му дотрябвали! Оттогава петелът и кокошките не приближаваха кучето, но и не се страхуваха много от него — някоя току изкудкудяка и побърза да се махне от пътя му. А то изобщо не я забелязва. Кокошките ходят, а не летят, не плуват и никой не стреля по тях, значи не са птици, ами някакви смешни същества. Петелът е друго нещо: и до покрива може да хвъркне, и да предупреди, че е дошъл чужд човек, едва ли не преди Бим; бива го и да ръководи — намери червей и няма да го клъвне, ами ще викне подчинените и понякога даже ще им го раздели. Тъй че петелът напълно е заслужил званието си.

Не пуснаха Бим да излезе от двора още близо седмица и той някак от само себе си стана там главен: легне насред двора и само наблюдава. Още на четвъртия ден познаваше всички кокошки по физиономия, а когато през плета прескочи чужда кокошка, така я натири, че тя още дълго каканиза и ту изтичваше някъде, ту се връщаше и тъпчеше на едно място, озърташе се уплашено и любопитно. Да се пръснеш от смях!

Прасенцето например само предложи да се сприятелят: отиде при Бим, изгрухтя, побутна го с влажната зурличка по врата и го загледа с глупавите си очета с руси миглички. Бим го близна по зурличката. На прасенцето ужасно му хареса: то подскочи от удоволствие, взе да рови край Бим и да изхвърля пръстта под него. Бим се премести снизходително, но свинчо го последва, измърмори нещо неясно (свинете и кучетата не се разбират помежду си, също като чужденците) и най-сетне легна и се притисна към топлия, покрит с козина гръб на Бим. Затова, когато един мразовит ден Бим се почувствува зле (денем вратата за пруста е залостена), никой в двора не се учуди, че кучето легна да спи между прасетата, върху мека постилка, стоплен и от двете страни. Даже майката на прасенцата

нямаше нищо против тази дружба, нещо повече — влезеше ли Бим в жилището им, тя почваше енергично да стене от прилив на дружелюбие, а съвсем не от болка. Бим разбра много скоро тази особеност на свинския език, но с това успехите му в езикознанието се изчерпаха. Може би не е най-важното да знаеш езика. Кучето и свинята се различават по всичко, но това не им пречи да живеят в мир и съгласие.

Хранеха Бим много добре, освен това прасетата — вече доста големки, на половината колкото Бим, не му се сърдеха, когато сегиз-тогиз опитваше храната в тяхното коритце. Всяка сутрин му даваха близо литър мляко, което тук се лееше щедро. Да, наистина какво повече му трябва на едно куче? Но дворът си е двор, лагер клетка, заграден с плет, а портата и вратницата винаги са затворени. Не е за ловно куче това — да лежи, да пази кокошките, да възпитава прасетата — не, не и не, и то за куче с изключително обоняние, каквото притежаваше — отдавна го знаем — нашият Бим.

Той свикна с двора, с населението му и вече не го учудваше ситият живот. Но полъхнеше ли от полята вятър, Бим почваше да се разхожда тревожно, сновеше от плет до плет или опираше в него предни лапи, сякаш за да се приближи, поне малко към висините; гледаше нагоре, към небето, където летяха гълъби — леки и волни. Отвътре нещо го глождеше и той смътно се досещаше, че въпреки изобилната храна и хубавото гледане му липсва най-важното.

... Ах, гълъби, гълъби, какво знаете вие за ситото куче в неволя!

Бим разбираше, че щом не го пускат, значи нямат му доверие. Всяка сутрин Хрисан Андреевич и Альоша извеждаха овцете от двора, излизаха с тях за цял ден, облечени в мушамы, с тояги в ръка. Бим толкова ги молеше да го вземат, но те го оставяха в двора.

Веднъж Бим лежеше, пъхнал нос в плета, а вятърът му донесе новини: някъде наблизко има ливада, има и гора. Свободата е наблизко! Видя през пролуката как претича куче. Не можа повече да издържи. Загреба с лапа пръстта под плета: веднъж, още веднъж и заработи усилено: с предните копаеше и трупаше пръстта под себе си, със задните я изхвърляше по-надалеч; даже с болната може да се работи, макар и не с пълна сила.

Кой знае какво щеше да стане, но Бим почти привършваше да копае, когато в двора влязоха овцете. Те видяха как изпод плета хвърчи

пръст и се втурнаха обратно към портата, към Альоша, който ги беше докарал от пасбището. Овцете събориха Альоша и се юрнаха по улицата като луди. Альоша хукна след тях, а Бим не обръщаше внимание на нищо: продължаваше да копае.

Но дойде Хрисан Андреевич и го дръпна за опашката. Бим замря в дупката си като мъртъв.

— Домъчня ли ти, Черноушко? — попита Хрисан Андреевич и дръпна леко Бим за опашката, подкани го да излезе.

Бим излезе. Какво ще правиш, като те дърпат за опашката?

— Какво ти е, Черноушко?! — учуди се Хрисан Андреевич и се дръпна изумен. — Да не си побеснял?

Очите на Бим бяха кървясали, той трепереше нервно, въртеше нос, дишаше учестено, като че се бе върнал току-що от напрегнат лов. Заснова тревожно из двора и най-сетне задраска по вратницата, като поглеждаше към Хрисан Андреевич.

А той стоеше посред двора, дълбоко замислен. Бим отиде при него, седна и му каза с очи съвсем ясно: „Искам да ида там, на свобода. Пусни ме, пусни ме!“ Просна се умоляващо по корем и заскимтя така тихо, така жално, че Хрисан Андреевич се наведе и почна да го гали:

— Ех, Черноушко, Черноушко... И кучето иска свобода.

Е, да-а, ама-а-а! — После викна Бим в пруста, сложи го на сеното, върза го с въженце и му донесе паница с месо.

Така завърши всичко. Тъжно. Ситият живот без свобода беше опротивял на Бим. Той не докосна месото.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

СРЕД ПРОСТОРА НА ПОЛЯТА.

НЕОБИЧАЙНИЯТ ЛОВ. БЯГСТВОТО

Както всяка сутрин, в дома на Хрисан Андреевич всичко протече по установения ред: пружината на трудовия ден почна да се отпуска след последните, трети петли, после измуча кравата. Петровна я издои и запали печката; Альоша излезе да погали своя любим Черноушко. Таткото даде кърма на кравата и на свинете, сипа зърно на кокошките, след което всички насядаха около масата и закусиха. Тази сутрин Бим дори не близна ароматното мляко, въпреки че Альоша го моли, увещава го. Докато родителите му шетаха из къщи, Альоша донесе вода, изрина на кравата, помоли пак Бим да хапне, натопи му носа в паницата, но напразно. Най-неочаквано Черноушко беше станал почти чужд. Малко преди да тръгнат за работа, Хрисан наточи дълъг нож и го пъкна над вратата.

Щом изгря слънцето, Петровна се загърна в топлите си дрехи и шалове, взе чантата и огромния нож, наточен от Таткото, и излезе. След нея, облекли мушамите, излязоха на двора и Альоша с баща си и се чу как натириха овците.

Нима оставиха Бим самичък, и то вързан в сумрачния пруст? Бим не издържа — почна да вие горчиво и безнадеждно.

Но ето че вратата откъм двора се отвори, влезе Хрисан Андреевич, отвърза Бим и го изведе на стълбището, после заключи вратата отвън, тръгна към малкото стадо овце, до което беше застанал Альоша, предаде му от ръка в ръка въженцето, с което водеше Бим, а той мина пред овците и викна:

— Хайде, хайде!

Овците тръгнаха с него по улиците. От всеки двор към тях се присъединяваха по пет, по десет и в края на селото стадото стана големичко. Хрисан Андреевич вървеше отпред, а отзад бяха Альоша с кучето.

Денят беше мразовит, сух, земята под краката им беше корава, почти като асфалта в града, но по-грапава; запърхаха нагъсто снежинки, забулиха за известно време студеното слънце, но след малко спряха. Вече не беше есен, но още не беше и зима, а онова настръхнало междуремие, когато всеки миг ще се появи бялата зима, очаквана, но идваща всеки път неочаквано.

Овцете потропваха бодро с копитца и блееха, говореха на своя проточен овчи език, който наистина е невъзможен за разбиране. Бим се вгледа и забеляза: начело на стадото току по петите на Хрисан Андреевич, вървеше овен с вити рога, а най-отзад, пред Альоша, малка куца овчица. Альоша я побутваше от време на време с куката на гегата си да не изостава и викаше:

— Тате, по-полечка! Куцичката не смогва.

Бащата забавяше крачка, без да се обърне, а заедно с него тръгваше по-бавно и цялото стадо.

Бим го бяха повели с въже. Той виждаше как важно пристъпва Таткото пред овцете, как те се подчиняват и на най-слабото му движение, как делово и съсредоточено наблюдава Альоша овцете отзад и отстрани. Ето, една се отдели от стадото и захрупа пожълтялата тревица. Альоша изтича заедно с Бим, подвикна й:

— Къде, къде-е?! — И хвърли пред нея гегата си.

Овцата се върна. Отляво три наведнъж пожелаха да проявят самостоятелност и поеха към едно зелено петно, но Альоша пак се затича и ги върна на мястото им. Бим много бързо съобрази, че нито една овца не бива да се отлъчва от стадото, и щом се затичаха отново с Альоша, излая срещу овцата, нарушила реда и дисциплината „Бау-бау-бау!“ — беззлобно, както и Альоша, предупреди той нарушителката, тоест: „Накъде си хукнала-а?!“

— Тате! Чуваш ли? — викна Альоша.

Хрисан Андреевич се обърна и викна одобрително:

— Браво, Черноушко!

На склона на една падинка той вдигна гегата над главата си и викна пак така високо:

— Пу-уска-ай! — Забави крачка и тръгна да пресече пътя на стадото.

Альоша тръгна и той като баща си, само че отзад. Крачеше забързано, от време на време тичаше, за да подкара овцете към Хрисан

Андреевич. Така стадото почна да се проточва все по-нашироко и постепенно, без да спира да скубе трева, се изниза в редица от по три-четири овце. Хрисан Андреевич застана с лице към овцете, обгърна с поглед строя им, до него се намести и овенът водач. Овчарят извади от торбата самун хляб, изряза му кората и я даде, кой знае защо, на този овен. Бим не можеше да знае, че овенът водач трябва не само да не се страхува, но и да обича овчаря; нали беше невежа, виждаше само потвърждение на това, че Таткото е добър човек — нищо повече. Той, Таткото, откровено казано, беше освен това и хитър човек — понякога овенът ходеше по петите му като куче и викнеха ли го, обаждаше се. Но къде можеше Бим да проникне в премъдростта на овчаря. Хрисан Андреевич знаеше много добре, че глупав овен на малко стадо, особено ако няма куче, може да отведе овцете дявол знае къде — само да го изтървеш, само да заспиш от умора или да задремеш на припек. Не, неговият овен водач беше особен, дресиран овен, той затова прие Бим толкова радушно.

Хрисан Андреевич запали лулата си и каза на Альоша:

— Не бързай, не бързай — тук тревицата не е лоша.

... Ти как мислиш, скъпи читателю? Да намериш в късна есен паша за овцете си не е лесно; не си ли разбираш работата, само след една седмица половината ти стадо ще измре, даже ако си намерил хубава трева, ще я изпотъпче и толкоз; но ако имаш ум в главата, и на средно пасбище овцете ти ще са сити и тлъсти. Нали успява Хрисан Андреевич да си нахрани стадото из пущинаците, по изостаналите ивички трева, че и под носа на тракторите, излезли на есенна оран. За това са нужни и особен талант, и призвание, и любов към животните. Огромен труд е то — да пасеш овце, но и красив труд, защото човекът овчар, понякога даже без да се замисля, се усеща неделима частица от природата, неин стопанин и благодетел. Там е цялата работа. Читателят ще ми прости, че за малко забравих за нашия Бим и заговорих за човека сред просторите на късната есен.

И тъй, овцете скубеха със задружно шумолене нисичката трева и хрупкаха така задружно, че всичко се сливаше в един-единствен звук: кротък, равномерен, успокояващ. Сега Таткото и Альоша бяха наблизно и си говореха тихо, без да се провикват отдалече.

Альоша попита:

— Татко, да пусна ли Черноушко?

— Да опитаме. Сега не вярвам да избяга: от свободата не бягат. Пусни го. Поиграйте си, но по-надалечко, да не подплашите овците.

Альоша почака стадото да се поотдалечи, отвърза въжето и викна весело:

— Черноушко! Хайде да се гоним! — Спусна се от височинната в дерето, затрополи с ботуши и заподскача.

Бим ужасно се зарадва. И той подскачаше, мъчеше се да близне тичешком Альоша по бузата, отдалечаваше се и пак се връщаше, във възторг от пълната свобода; после захапа някаква пръчка, хукна към Альоша и седна пред него. Альоша взе пръчката, запокити я встрани и каза:

— Донеси ми я, Черноушко!

Бим я донесе и му я даде. Альоша пак я хвърли, но този път не я взе от устата на Бим, запъти се нагоре към стадото, а на Бим заповяда:

— Дръж, Черноушко, носи я!

Бим го последва с пръчката. Когато се изкачиха, Альоша сложи в устата на Бим вместо пръчката своя калпак. Бим и него понесе с удоволствие. Альоша подскачаше и повтаряше:

— Носй, Черноушко. Носи, умнико. Браво. Браво.

Но към стадото приближиха тихо. („Не плаши овците.“) Альоша изкомандува:

— Дай го на Татко.

Хрисан Андреевич протегна ръка. Бим го подаде. Новите му способности бяха неочаквани за овчарите. И тримата бяха във възторг.

Не мина и седмица и Бим разбра сам, със собствения си ум, че сега има задължение: да връща своеволните овце в стадото, да ги наблюдава, когато са се източили в дълга редица, но да не реагира, когато привечер, вече в селото те се пръсват на малки стада по домовете си.

Бим се запозна с двете кучета, които пазеха огромното колхозно стадо заедно с трима овчари, всичките възрастни и също с мушамии. Въпреки че никога не пасяха наблизко и не смесваха стадата на колхоза и на колхозниците, при късите есенни почивки в пасбището Альоша притичваше до колхозните овчари, а Бим заедно с него до колхозните кучета. Хубави кучета: бледожълти, с дълга козина, едри, но кротки, спокойни; те даже си играеха с Бим спокойно и снизходително, а стадото обикаляха с бавна крачка, а не като Бим — с подскоци или в

стелец се галоп: бяха кучета с чувство за собствено достойнство. Харесваха му на Бим. И овците бяха добри.

Започна и за Бим свободен трудов живот. Прибираха се и тримата капнали и затова притихнали, но това беше свобода и доверие един към друг. От такъв живот не бягат и кучетата.

Един ден, някак изведнъж, заваля сняг, излезе вятър, изви се виелица, вихрушка. Хрисан Андреевич, Альоша и Бим скупчиха овците в кръг, постояха малко, па поведоха стадото посред бял ден към селото. Овците бяха целите в бял сняг, по раменете на хората имаше сняг, по земята — сняг. Навред бял сняг и в полето сняг, само сняг. Беше дошла зимата. Паднала беше от небето.

Дали Хрисан Андреевич реши, че куче като Бим не бива да спи с прасетата и да се връзва с въже, или по друга някаква причина, но Бим нощуваше сега в много топла колибка, която му сковаха в ъгъла на пруста и му постлаха с меко сено. Вечер той влизаше в къщи като член на семейството и оставаше там, докато се навечерят.

— Невъзможно е вече да е дошла зима. Рано е още — каза веднъж Хрисан Андреевич на Петровна.

Те често повтаряха в разговорите си думата „зима“ и се тревожеха за нещо: впрочем Бим знаеше: зима, това е белият студен сняг.

Тази вечер Петровна се прибра цялата в сняг, мокра, с изпръхнало и подпухнало лице. Бим я видя как се съблече, а после дълго разтърсва китки и охка. Ръцете и бяха зачервени и попукани, покрити с тъмнокафяви петна, като възглавнички, подобни на възглавничките по пръстите на Бим. После тя потопи ръце в топла вода, ми ги, дълго ги маза и все охкаше. Хрисан Андреевич гледаше Петровна и сякаш му беше криво (Бим не можеше да не го прочете по лицето му).

На другата сутрин той наточи ножове и излязоха и четиримата от къщи: Петровна, Хрисан Андреевич, Альоша и Бим. Отначало вървяха през равно, бяло поле, покрито с тънък сняг — до половината лапа, не повече, та се вървеше лесно. Наоколо беше тихо, но студено. После навлязоха в нивята със струпано на редици купчини цвекло, наредено с листата навън и покрито с листа. До всяка купчинка седяха жени, облечени като Петровна, и правеха нещо, мълчалива и съсредоточено.

Четиримата се приближиха към една купчинка, насядаха наоколо. Бим наблюдаваше внимателно. Петровна дръпна няколко листа, измъкна едно цвекло от купчината, обърна го чевръсто с корена към себе си и — чик! — с ножа: листата отлетяха. Още веднъж — чик-чик — по главичката на цвеклото и я очисти. Хвърли я встрани. Хрисан Андреевич повтори същото, точно като нея. Альоша и той — дори по-чевръсто от Таткото. Че като се разбързаха! — Чик-чик! — и хвърляй цвеклото. Чик-чик! — главичката е вече чиста. Трае! — и цвеклото е вече встрани, в нова, чиста купчинка.

Наблизо, пак до купчинка цвекло, седеше сама жена и вършеше същото. Край следващата бяха двама-трима души. Така из цялото поле: колибки от цвекло, топло облечени жени с попукани длани и подпухнали от студа лица. Всички работеха с леки брезентени ръкавици или с голи ръце. Чик-чик! — цвеклото полита встрани. Чик-чик! — човекът захвърля ножа и духа с уста върху дланите си, търка ги една в друга и пак: чик-чик! — чиста главичка. Като часовник.

Студено. Както следеше ножовете, Бим усети, че му става студено, затова се поразтърси и тръгна да огледа наоколо, без да се отдалечава много. Поразгря се и се върна при своите, въпреки че по пътя го канеха и други жени (в селото всички знаеха вече за Черноушко).

При тях дойде жената, която работеше сам-самичка — млада, но много слаба. Тя се оплака от нещо, изсекна се на земята, после седна до Петровна, показа ѝ ръцете си. Петровна също простря към нея дланите си. Жената се натъжи, закашля се, притисна брезентовата ръкавица към гърдите си, притихна. Името ѝ беше Наталия.

Петровна — чик-чик! Хрисан Андреевич — чик-чик! Альоша — чик-чик! И си духат на ръцете, и си разтриват бузите. Петровна — чик-чик!... Но изведнъж — блим!... От очите на онази жена върху листа падна капка. Тя закри лицето си с ръкав и се върна при своето цвекло.

— Не дай боже и ти да простинеш — каза Петровна на Альоша, отиде при него, оправя топлия шал под калпака му, овърза му хубаво вратлето, свали платнения си колан и препаса с него кожухчето на Альоша.

Бим навираше нос в кожуха на Альоша, помагаше на Петровна. Но Альоша, както установи Бим, не беше премръзнал чак толкова;

напротив, беше много по-топъл от Таткото и от Петровна (виж, това Бим можеше да разбере много по-добре от хората).

— Альоша — каза Хрисан Андреевич, развъртял сръчно ножа. (Бим наостри уши.) — Я потичайте малко с Черноушко, да се постоплите.

И ето, Бим вече тича пред момченцето из нивата с цвекло, вкаменена от студа. Стигнаха чак до другия край на нивата, Альоша се сгорещи, той свали ушанката, развърза шала, пъхна го в пазвата си и нахлупи калпака с вдигнати уши. В края на гората, сред гъстата жълта трева, Бим спря, почна да души, зашари насам-натам и неочаквано за Альоша застана като статуя.

Альоша изтича при него:

— Какво има, Черноушко?

Бим стоеше неподвижно и чакаше заповед. Альоша съобрази все пак каква е работата:

— Дигни! Дигни!

Бим очакваше магичната дума „Напред“. Но Альоша викна още по-високо:

— Дигни!

Бим тръгна и вдигна малко ято яребици.

Без да се замисли много, Альоша изтича обратно заедно с Бим. Бим проумя, чене могат да се разберат, защото Альоша не знае думите на Иван Иванич, но все пак тичаше редом. Запъхтян и зачервен, Альоша разказа на родителите си как Черноушко е намерил яребиците и как ги е „подплашил“.

— *Ловно* куче е Черноушко, учено — каза със задоволство Хрисан Андреевич. — Де да имахме пушка, Альошка! Че да идем на лов. А?

Пушка? Лов? Колко познати и скъпи думи за Бим! Той знае какво значи това.

Бим завъртя опашка, загали се на Альоша, на Хрисан Андреевич, на Петровна, говореше им на своя език, отчетливо и ясно. Но тук никой не го разбра: никой не го последва с пушка и никой не тръгна на лов без пушка. Бим седна, долепи гръб до кожата на Альоша и се замисли — поне така изглеждаше.

Прибраха се по тъмно, капнали и премръзнали. След няколко дена престанаха да ходят при цвеклото — бяха свършили своя участък.

Петровна си оставаше у дома и беше явно много щастлива. По цял ден шеташе: ринеше на кравата, переше бельо, миеше подовете, кълцаше зеле, биеше масло, палеше пещта, готвеше, шиеше на машинката, кърпеше дрехи, изнасяше на кравата кърма — то край нямаше. Бим я наблюдаваше как работи.

При Альоша дойде една чиста жена с книжки, взе да кори Петровна (но не сърдито, както забеляза Бим), двете повтаряха думите: „Альошка“, „овцете“, „цвеклото“. На другия ден сутринта Альоша излезе с книжките и оттогава всеки ден изчезваше така. Хрисан Андреевич отиваше всяка сутрин някъде с вилата, а като се прибираще, миришеше на тор.

Една обикновена вечер, когато всички се бяха прибрали и вечеряха, влезе някакъв човек: висок, широк, кокалест, с едро лице, но с малки лисичи очета и с лисичи калпак. Бим забеляза, че Хрисан Андреевич погледна влезлия без усмивка, не стана от масата да го посрещне, както правеше винаги, и не му подаде ръка.

— Живо-здрavo — каза равнодушно гостът, без да сваля калпак.

— Здравей, Климе — отвърна Хрисан Андреевич. — Седни.

Гостът седна на пейката, сви огромна цигара, заразглежда Бим и попита:

— Та това значи е Черноухия, така ли? (Бим вече беше нащрек.)

— Ще си загине псето без лов. Или ще избяга. Продай ми го за двайсет и пет.

— Не ми е за продан — каза Хрисан Андреевич и стана от масата, защото се беше навечерял.

На разстояние три крачки Бим веднага разбра: гостът мирише на заек. Отиде при него, почна да души, завъртя опашка и погледна лисичия калпак право в лицето, което на езика на Бим означаваше: „Разбирам, ти си ловец“.

— Виждаш ли? — попита Климе. — Черноушко разбира с кого си има работа. Продай ми го, ти казвам.

— Няма да ти го продам, Климе, няма. Каквото било, било — то и Альоша не можа веднага да разбере. Аз ходих в редакцията на областния вестник, три рубли дадох за обява: „Намерено е ловно куче, бяло с черно ухо“. Получих отговор: „Моля ви, не давайте друга обява. Нека поживее засега при вас.“ Не знам каква е работата, но подозирам, че кучето не е какво да е и трябва да го пазя.

— А ти ще го погубиш. Продай ми го — настояваше Клим и взе да се сърди.

— Няма да го бъде — отрязва Хрисан Андреевич. — Ако искаш — води го на лов и още същия ден ми го връщай. Нека Черноушко живее според природата си, както му се полага по устав.

— Не ни е за продан — намеси се и Альоша.

— Е, хубаво — заключи недоволно Клим, погали Бим по врата и си отиде.

След вечерята на светлината на фенера Хрисан Андреевич закла едно овне, окачи го за задните крака на разтегача, одра му кожуха, изкорми го, изми месото и го остави в плевнята до сутринта.

Петровна цялата вечер ту подреждаше яйца в една кошница, ту пълнеше буркани с прясно масло или с топено. Подреждаше ги внимателно в кошница за пазар, изплетени от бели пръчици.

Чак сега Бим разбра, че всичко това (агнето без кожух, яйцата, маслото, кошниците) мирише на пазара в града. Той ли няма да знае! Докато търсеше Иван Иванич, беше изучил целия град от край до край. Бим се развълнува: пазарът, градът, кошниците, неговият дом — всичко се сля в едно: Иван Иванич е там. Тази нощ не можа да мигне.

Сутринта рано-рано Хрисан Андреевич уви вече твърдото месо в чисто зебло, овърза го с канап и го метна на рамо. Петровна окачи на кобилица две кошници, вдигна кобилицата и я намести на двете си рамене. Колко ги моли Бим да вземат и него! Толкова ясно им го каза, така упорито повтаряше: „Трябва да дойда с вас. Имам път натам. Вземете ме.“

Никой не разбра изживяванията му. Нещо повече, докато наместваше агнето на рамото си, Хрисан Андреевич каза:

— Альошка, и позадръж Черноушко — да не хукне подире ни.

Альоша го хвана за нашийника и го задържа на стълбището, а Таткото и Майката, тежко натоварени, тръгнаха бавно към шосето, към спирката на автобуса. Бим ги изпращаше с поглед и не обръщаше внимание на милувките и увещанията на Альоша, не ги изпусна от очи, докато още се виждаха.

След малко дойде Клим с пушка и с раница. Ловна чанта и патрондаш нямаше (Бим забеляза веднага този недостатък в екипировката му). Все пак носеше пушка! — това е най-важното. Бим отиде доверчиво при ловеца и веднага установи, че той си е изсипал

патроните в джобовете. Това на нищо не прилича! Но пак — най-важното е пушката. Човек с пушка той е готов да последва навсякъде. За дълго или за малко, но ще го последва. Такава им е природата на ловните кучета и Бим не правеше изключение: нещо повече — мъката, която го загложди вчера, сега се бе поуталожила. По отношение на пушката Бим си беше най-обикновено ловно куче. Не бива да го корим, че му липсва логика, той постигаше истината само чрез практиката, въпреки че беше най-умното куче на света. Предстоеше му още много да види и пати само защото е куче. Не бива да го корим.

— Хайде на лов, Черноушко — каза Клим.

Бим заподскача пред него: „На лов, на лов!“

Клим го поведе с ремъка, а Альоша предупреди:

— Чичо Климе, Черноушко като спре, като се изопне и замръзне така, то значи, че има яребици. Трябва да му викнеш: „Дигни!“ Иначе няма да мръдне от мястото си.

— Ами?

— Като ти казвам! Знам аз — отвърна важно Альоша. — Трябва да си уча уроците, иначе щях да дойда да ти покажа.

— То и ний поназнайваме нещичко. Не ни е за пръв път — увери го Клим.

И тъй, след продължително прекъсване и много изживявания, Бим тръгна на лов. Отначало не срещнаха нищо освен дупките на вонящите порове.

— Рови — каза Клим.

Бим не го разбра, седна в недоумение до дупката, малко встрани.

Към обед стана много по-топла. Беше слънчево, тънката снежна покривка подгизна, под лапите жвакаше кал, козината по краката на Бим се намокри и изцапа, той стана мърляв и неугледен като всяко мокро ловно куче. Но Бим търсеше по всички правила — сновеше пред Клим вляво и вдясно, проверяваше с прибежки напред и назад. При едни храсти направи стойка на яребици.

Клим викна:

— Вдигай!

Бим потрепера от басовия рев и вдигна яребиците отведнъж, без да изчака (ах, каква грешка!), но изстрел не последва. Бим се обърна. Ловецът се мъчеше да натъпче патрона в едноцевката и не можеше. После почна да го вади и пак не успя. Бим седна и не мръдна от

мястото, където беше вдигнал яребиците, но не отиде и при ловеца, а само го наблюдаваше. Клим се разпсува, както псуват вечер по тротоарите пияниците: олюляват се и се псуват един друг или черната нощ. Този не се клатеше, но псуваше.

Клим извади най-сетне патрона, сложи друг и затвори пушката, но беше ядосан и сега напомняше с нещо Сивия.

— Хайде, търси! — заповяда той на Бим. — Търси, Черноушко!

Бим се обърна, затърси срещу вятъра, заснова и сякаш каза: „Е, няма как, ще търся“.

Нещо апатично се появи в претичванията на накуцващото куче, не беше така устремено, както преди да вдигне яребиците. Клим си го обясни с физическата слабост на кучето и не проумя, че при Бим то означава начало на съмнение в човека: затова го поглежда изкосо, не спира, не се приближава, държи се на почетно разстояние. Той сякаш не търсеше, а наблюдаваше ловеца, но само на пръв поглед изглеждаше така. Страстта, непреодолимата, вечната страст, докато има ловни кучета на този свят, надделя. Всъщност Бим следваше пушката, а не Клим.

Неочаквано долови миризмата на заек. Иван Иванич не беше ходил с Бим на лов за тези зверчета, въпреки че един-два пъти Бим беше правил стойки и по тях. Те, зайците, хич не издържат на стойка: само да спреш — и — дим да ги няма. Стопанинът му забраняваше да ги гони. Лятно време зайците наистина по издържат на стойка, но Иван Иванич всеки път връщаше Бим назад. Едно зайче, голямо, колкото длан, направо го измъкна от лапите му и го пусна на свобода. Тъй че заекът не е птица. Но Бим надуши заека, проследи го точно и направи стойка. Беше мокър, малко разкривен заради ранената лапа. Не, друга беше стойката на сакатото куче. Нямахме я някогашната красива осанка.

— Ди-игай! — изрева Клим.

Трябва да кажем, че когато времето е меко и особено ако е кално, заекът не се дига толкова бързо, и Бим не помръдваше от мястото си, като че искаше да каже: какво си се разкрещял.

— Ди-гай, куци дяволе! — изрева Клим.

Бим вдигна заека и легна, както си му е ред, преди изстрела.

Клим гръмна като с топ. Заекът тичаше, но все по-бавно и по-бавно. После седна, после се скри в браздата и изчезна от погледа.

Клим крещеше диво:

— У-у-у! Ала-ала-ла-ла! У-у! — и тичаше в посоката, където беше изчезнал заекът.

Бим заподскача редом с Клим, но знаеше с положителност, че той нарушава правилата: ловецът не бива да гони като куче, да беше му заповядал Иван Иванич, Бим щеше да намери сам даже заек.

Клим спря запъхтян и се развика диво:

— Търси, бе идиот! Хром дяволе!

Бим тръгна някак обидено. Миризмата на заек никога не беше го интересувала много, а сега зад него тропа с крак тоя простак. Все пак тръгна по следата, направи стойка, дочака отвратителното „Дигай“ и се приготви да вдигне заека. Но той буквално изпълзя от браздата и закуцука като болен. Клим стреля, но заекът побягна. Стреля пак, а заекът си закуцука бавно и от време на време спираше. Бим лежеше, както си му е редът, въпреки калта и чакаше заповед.

А Клим ревеше:

— Дръж, гадино! Дръж го, простако! — И сочеше заека.

Бим намери спотаилото се, леко ранено животно и пак направи стойка. За трети път! Простакът пак не улучи. Заекът отново побягна.

Клим изобщо не можа да разбере в злобата си, че Черноухия не е учен да разкъсва ранените животни, да ти души. Това е под достойнството на интелигентен сетер, сетерът не може да понася ловци като него. Когато заекът изчезна окончателно от поглед (беше заподскачал по-бързичко — изглежда, раната му беше отворена), Клим освирепя: той отиде при Бим, като повтаряше начесто думата „майка“ злобно и с омраза: явно кълнеше Бим.

Бим се извърна, както беше седнал, вече искаше да се махне от пушката. Но в този миг Клим го ритна с все сила с върха на огромния си ботуш право в гърдите, изотдолу...

Бим изохка. Изохка като човек.

— О-ох! — извика проточено Бим и падна. — Ох, ох... — говореше сега Бим на човешки език. — Олеле — защо?! — Гледаше човека с измъчен, страдащ поглед, не разбираше и беше ужасен.

Надигна се с мъка на четири крака, олюля се леко и пак се строполи — само лапите му едва шаваха.

— Боже, какво направих! — хвана се за главата Клим. — Ще трябва да му платя двайсет и пет рубли. Изгоряха ми париците! — И

заситни бързо-бързо, сякаш за да избяга от погледа на Бим.

Този ден Клим не се мярна в селото, скитосва някъде до тъмно. В полунощ се промъкна през градините, довлече се до къщата си, в самия край на селото.

А какво стана с Бим? Къде беше той?

Той остана сам върху влажната студена земя, сам-самичък в целия свят. Вътре в него нещо се беше откъснало от удара и в това „нещо“ бе станало топло, то му пречеше да диша, притискаше гърдите му и той загуби съзнание. Но ето че се закашля, повърна и пое дъх — при дишане го болеше. Глътна още веднъж въздух с отворена уста и се изкашля. Вдигна с мъка глава: полето се олюляваше, сякаш Бим плуваше по вълните на пълноводна река. Напрегна се и седна: полето се олюляваше, слънцето се олюляваше, сякаш беше окачено на въже.

Този ден бяха поискали от Бим повече, отколкото можеше: бяха му казали: *ти си длъжен, ти трябва* да направиш нещо, на което не си способен, защото е против твоята кучешка чест и съвест. За непослушанието го набиха жестоко и свирепо. Но той, Бим, няма да допусне дадушат ранени животни.

„Защо-о-о... Защо-о-о... — скимтеше тихичко Бим. — Къде си, добри ми приятелю... Къде-е? Къде си?...“ — все по-тихо се оплакваше Бим и най-сетне млъкна.

Отстрани човек би помислил, че сред откритото поле лежи мъртво куче. Но не беше така.

Ето, той надигна задница, изправи се на крака и не падна. Пристъпи и пак не падна. Постоя така. Направи втора крачка. И се повлече през браздите, като тътреше лапи и заличаваше собствената си следа.

... О, великото мъжество и търпение на кучетата! Какви сили са ви създали толкова мощни и неизтребими, та дори в предсмъртния си час движите тялото си напред? Макар и бавно, но напред. Напред, натам, където ще се намери може би доброта и доверие към нещастното, самотно, забравено куче с чисто сърце.

Бим вървеше. Едва-едва, но вървеше. На устните му се появи кръв, но той продължаваше да върви. Кашляше кръв, но вървеше. Спъваше се, падаше на колене, но все вървеше. Лягаше без сили върху студената пръст, ставаше и продължаваше напред.

Край потока пи жадно вода и му поолекна. Нещо му подсказваше, че не бива да се отдалечава от водата. Стигна до най-близката копа, промъкна се с усилие през увисналата до земята слама и притихна. Така лежат кучетата, когато са болни, скриват се от погледа на човек и звяр; на това ги е научила самата природа. Слава на нейния законен ред и разумна целесъобразност!

Колко време беше лежал в унес — Бим не знаеше, но щом дойде на себе си, усети остра болка в гърдите; виеше му се свят и като разбра с цялото си същество какво ще става с него, изпълзя от сламата. Полежа на въздух. Усети, че козината му е настръхнала. Седна. Сега есенната трева не се олюляваше, копата не се поклащаше, слънцето също, то беше топло и сгриваше малко. Бим се дотътри до ручей и отново пи, пи, пи. Поемаше си дъх и пак пиеше, вече на малки глътки. Забеляза до ручей степна острица, ниска и още зелена, подобна на пирей (студовете мъчно я попарват). Бим почна да яде острица. Хората никога няма да научат какво му подсказваше тази невзрачна тревица, но той знаеше добре, че трябва да хапне на всяка цена тъкмо от нея. Затова я ядеше. После намери изсъхнала закъсняла лайкучка, със смачкани от есента полуизсъхнали цветове. Яде и лайкучка. Върна се при потока. Пи и тръгна към селото. Вървеше все напред и напред.

Довлече се по мръкнало. Не, Бим не влезе в селото. Как не! Натам беше изтичал Клим... Не, няма да върви след него. Клим може да го хване пак за нашийника и тогава... Не, това няма да стане.

Бим се настани в остатъците от една копа, поотдъхна. Усети до себе си стъбло на репей, опита го — беше сухо, прегриза го ниско до земята и зарови по-надълбоко да изкопае корена. Знаеше, че непременно трябва да хапне и репей.

Огромни и многостранни са лечебните познания на кучето. Пуснете току-що побесняло куче в гората: след две-три седмици то ще се върне изтощено, отпаднало, но здраво. Заболи ли го кучето стомах — заведете го в гората или в степта и поживейте с него два-три дена: то ще се излекува с треви. От кучето трябва да се научим как да го лекуваме. Природата е натрупала в паметта на кучето толкова много „познания“, че хората никога няма да престанат да се удивяват на това чудо.

... Нощта мина. Голяма, есенна, стенеща изотвътре нощ.

Пропяха първи петли. Бим не дочака нито вторите, нито третите, последните на разсъмване. Надигна се, но не можа да пристъпи от болка в гърдите. С голямо усилие се пораздвижи, на два пъти ляга и става и най-сетне потегли бавничко.

Довлече се у Хрисан Андреевич, изкачи двете стъпала и полегна. В къщата беше тихо.

Кой знае, може би нямаше да си отиде още този ден, но край него, съвсем наблизо, мина Клим, промъкваше се тихо, като крадец. Бим се разтрепери. Беше готов да се брани до последен дъх. У Бим се пробуди гордостта на обречения, който няма вече какво да губи. Но Клим се наведе през перилата, каза полушепнешком:

— Прибра ли се, Черноушко. — И затрополи бързо, подплашено назад, сякаш позарадван.

Бим нямаше сили да го настигне и да си отмъсти за коварния жесток удар с ботуша, не можеше и да лае; но от премазаните му гърди се изтръгна само хриптене. Бим не желаше Клим да се върне изневиделица, да се опита пак да го вземе. Стана, обиколи бавно двора, подуши прасетата, кравата, овцете, поседя малко и излезе извън селото. А толкова му се искаше да полегне до приятелите прасета!

... Пропяха трети петли. Развиделяваше се.

Към шосето вървеше куче. Главата му клюмнала, опашката висеше безжизнена, като да беше бясно. Отстрани можеше да се стори бясно, в последния стадий на болестта: още малко и ще падне, ще се спъне в първия предмет, който му се изпречи на пътя, и веднага ще умре. Това беше нашият добър и верен Бим. Той отиваше да търси своя стопанин, Иван Иванич. Вървеше по стария път, по който го бяха довели.

От селото до спирката на автобуса бяха пет-шест километра, но някъде насред пътя силите напуснаха Бим и той едва се довлече до копа сено. Някой беше крал от нея нощем и беше направил в копата дупка — Бим се вмъкна в нея. Дълго лежа там, почти целия ден, а преди залез-слънце излезе от убежището си. Беше жаден, но вода нямаше. Болката разкъсваше гърдите му, въпреки че сега дишаше полеко, и не му се зави свят, когато потегли на път. Сега намери стръкчета безсмъртниче, изяде и неговите цветенца — жълтички, спаружени, те не променят боята си от цъфтежа през цялата зима и чак до пролетта. Хапна и малко лайкучка, но на тази главичките бяха

узрели, натрошиха се в устата и му залютяха на гърлото, от което жаждата се усили. Когато прекосяваше един междуселски път, намери в коловоза локвичка разтопен сняг. Пътят беше запазил за Бим малко водица. Той пи и продължи полека.

По тъмно стигна най-сетне до шосето. Поседя, изпрати с поглед няколко коли със заслепяващи фарове и съобрази накъде трябва да върви. Но през нощта ли? Ами ако се появи изневиделица Клим! Или Сивия чичко? Или пък вълк?

Бим реши да не се отдалечава от пътя на автомобилите и да се скрие през нощта някъде наблизко. Довлече се до спирката, където имаше малка къщичка без една стена, но с широки пейки; спря се в един ъгъл под пейката и зачака.

Цяла нощ не затвори очи, въпреки че беше страшно отпаднал. Край него непрекъснато летяха коли — пътят живееше и нощем. Автобусът забавяше ход пред спирката, където лежеше Бим, но тъй като нямаше пътници, продължаваше нататък.

Нощта беше тревожна и болна, но за щастие поне топла — есента беше пропъдила още веднъж зимата.

Но какво се бе случило през това денонощие в отсъствието на Бим?

Хрисан Андреевич и Петровна се прибраха от пазара по тъмно. Альоша го нямаше, катинарът висеше на вратата. Влязоха, преброиха парите, спечелени в града, скътаха ги засега в сандъчето, за да ги отнесат на другия ден в града, в спестовната каса. В това време се прибра и Альоша.

— Къде ходиш? — попита бащата.

— Ходих у Климови.

— Той не доведе ли Черноушко?

— Още не се е върнал от лов.

— Ще се върне. Ще го доведе, няма къде да иде — успокои го Петровна и премери на Альоша ново пуловерче.

— Абе то си е тъй — каза неуверено Хрисан Андреевич, — ама Клим си е крадлив... Барем само от колхоза да влачеше, че там поне е ничие, ами и от колхозниците краде — каквото докопа. Не дай боже да си имаш земене-даване с такъв. Всички се страхуват от него. Нека води Черноушко на лов, когато си ще, пуст да опустее!

— Как така „ничие“? — попита Альоша. — Нали е наше?

— Абе то си е така, ама... Сбърках... Право казваш — наше е... Как да ти обясня, та да ме разбереш: там е наше, а тука си е свое, училището, да речем, е наше и всички деца са наши, ама ти си мой. Нивите, и те са наши, но бахчата — своя... Ще рече, и е добитъка е така: има и наш, има и свой. Разбра ли?

— Ами да! Веднага разбрах... Пък ти — „ничие“ било.

— Право казваш: хептен ничие не може да е.

Бащата винаги разговаряше с Альоша като с възрастен. Альоша му отвърщаше със същото:

— Та и Клим значи по-добре да беше от нашето, а не от моето, така ли?

— Фактически така — заключи бащата. — Ние с тебе нали зимаме... къде сенце, къде цвекло за кравичката? Зимаме. Тайничко от председателя, по мъничко. Той, председателят, знае, и бригадирът знае, всички знаят. Как иначе: нали от нашето си зимаме. Ама не без мярка, от ланшните копи скубем, от неприбраното цвекло зимаме. Няма как. Добитъкът нали иска да яде, да пие.

— То фактически е така — потвърди тринадесетгодишното селянче, което умееше вече и стадо да пасе, и „своя си“ добитък да гледа, и масло да бие, за да помогне на майка си, ако е свободен, и да чисти, вече по студа, „нашето“ цвекло, и „своите“ картофи да вади.

Хрисан Андреевич продължи да разяснява:

— По устава я караме: онова си е наше, а това тук — свое. Аз отнесох ли агне в града? Че що не? Тоя народ нали трябва да го храним — това ни е задължението на нас. И майка ти занесе яйца, масло. Всичко според устава, всичко по план. Животът ни, Альошка, сега добре потръгна, обути сме и облечени не по-зле от учителя или от председателя — и телевизор си имаме, и какво ли не, и парици сме скътали. Вярно, много блъскаме, ама от работата по-як ставаш. Само водка дето не бива да пие човек — поучаваше го Хрисан Андреевич.

— А ти си пийваш — прекъсна го с право Альоша. — Ако не бива, недей! Каква ти е ползата от нея?

— Прав си, прав си — съгласи се бащата. — Ама бригадира можеш ли да не го почерпиш? Така си му е редът открай време, не съм го аз измислил... А Клим какво е? Клим е крадец. Хич бива ли така: да идеш при съседа и да му отмъкнеш кокошката? Трябва да си хептен без съвест. Зарежи го ти него! Пропаднал човек.

В очакване на Черноушко, Альоша и Хрисан Андреевич си приказваха така чак до единадесет. После обиколиха двора, надникнаха при прасетата, под стълбището (може да е избягал от Клим и да се е скрил). Най-сетне Хрисан Андреевич отиде сам да провери.

Наталия, жената на Клим, кротка и наплашена от мъжа си, същата, която беше отронила сълза върху цвекловия лист, каза горчиво:

— Още не се е прибрал, хайманата. Артисал е някъде да ноцува, поразникът. Може и да се е запил, проклетникът. Ох, горко ми! Чак утре ще се довлече тая хайта. Кучето няма да затрие, знам си го аз. Ще го доведе.

Хрисан Андреевич се прибра, разказа какво беше чул и двамата с Альоша си легнаха и си приказваха шепнешком, за да не събудят майката. Не чуха как Черноушко се качи по стълбата, как Клим се приближи крадешком, а после се махна и как добрият им нов приятел избяга от злия човек.

На сутринта бащата събуди Альоша:

— Ставай. На стълбището има пресни дири: Черноушко си е дошъл.

Почнаха и двамата да го търсят, свиркаха, но Черноушко вече не можеше да ги чуе. Хрисан Андреевич изтича почти бегом до Климови, събуди го.

— Абе, доведох го аз, доведох го — хриптеше оня басово и сърдито. — След полунощ го доведох, не исках да те будя... Да ти покажа ли стъпките си? Що ме будиш бе, що ме стряскаш? Това човешко ли е, кажи де? Псето ти, да знаеш, не го бива за лов. Дотрябвало ми е — повече няма да го зимам.

Хрисан Андреевич не възрази: от тоя по-надалечко стой.

Обиколиха с Альоша цялото село, бахчите, колхозната ферма (дали не гостува Черноушко на кучетата). Не, никой не беше виждал Черноушко. Черноушко беше изчезнал.

— Значи Клим го е бил — досети се Хрисан Андреевич. — Черноушко е избягал.

На Альошка му се свиваше сърцето от жалост и мъка. Заразглежда стълбището: следите бяха изсъхнали, но мястото, където беше лежал Бим, още се открояваше. Альоша се наведе, после се втурна в къщата с вик:

— Тате! Кръв!

Бащата изтича, взря се: там, където беше лежала главата на Черноушко, имаше изсъхнали петна от слюнка, смесена с кръв.

— Звяр! — каза Хрисан Андреевич. Помисли малко и предупреди Альоша: — С този човек да си нямаш земене-даване, ще си докараш сума бели. Виж какво, хайде да тръгнем подир Черноушко — той към шосето ще върви.

Стигнаха до автобусната спирка. По целия път бяха викали и търсили Черноушко, дълго го чакаха на спирката и се прибраха. Решиха, че ако е вървял в тази посока, трябва да е вече много-много далеч. Този ден минаха край копата, където си почиваше Бим, техният Черноушко.

Вечерта Альоша няколко пъти излиза на прага, чакаше, викаше. После се върна в пруста, седна до кучешката колибка, постлана със сено, и заплака открито, по детски, като хлипаше и размазваше с ръкав непослушните сълзи.

Хрисан Андреевич го чу. Излезе в пруста, запали лампата.

— Ама ти какво толкова, а? — учуди се той.

— Такова — отвърна Альошка и целият потрепери.

Бащата прекара грапава, корава длан по косата на сина и каза:

— Това е добре, Альоша... Добра душа имаш, момче...

Излезе и Петровна.

— Мъчно ти е за Черноушко ли? — попита тя.

— Мъчно ми е, майко!... Мъчно ми е...

— Какво нещастие, татко — изхлипа и тя. — Няма как, Альошенка... Така е трябвало да стане... Жалко...

... А в това време Бим вече лежеше под пейката в навеса на автобусната спирка.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ГОРСКАТА БОЛНИЦА. ТАТКО И МАМА.

БУРЯ В ГОРАТА

Щом почна да се развиделява, Бим се опита да стане, но не беше лесно, беше почти невъзможно. Най-мъчното беше, както се е сгънал на кравайче, пак да се разгъне: сега нещо беше застинало вътре в него и сякаш се беше слепнало. Криво-ляво, не по кучешки, той изпъна отначало единия заден крак, както го изпружва кокошката изпод крило, после — втория, опря го на стената и изпълзя изпод пейката. Полежа и изпълзя от навеса. Седна. Отеклите му крака се пораздвижиха. Като превъзможваше болката и я уталожваше с тихо скимтене, той запристъпва — отначало с мъка, като дращеше с лапи по земята, а после все по-уверено.

Опита се да тича бавничко — така болката в гърдите намаляваше. Заситни леко, заситни напред. Отстрани би могло да се стори, че кучето нито тича, нито върви, а мести крака почти без да поклаща тялото. Така му беше по-леко. Бим усети, че изобщо му е по-добре — и от тревите, и от движението. И ситнеше ли ситнеше покрай шосето.

Вървеше отляво на платното, срещу колите. Не беше запознат, разбира се, с „Правилата за уличното движение по пътищата на СССР“ и в избора на тази оправдана за него посока нямаше никаква логика или целесъобразност, както биха могли да си помислят шофьорите — просто инстинктът му подсказваше: откъм тази посока ме докараха, по нея ще се върна. Хората, които се мяркаха в прозорците на автомобилите, положително си мислеха: „Какво умно куче — спазва правилата за движението. Но е болно.“ Всъщност, не беше необходим кой знае какъв ум, за да се разбере, че съответният параграф от правилника отговаря на изискванията за безопасност.

Дълго ситни Бим — може би три, може би четири часа (със спиранията, с почивките, разбира се, повече). Скоростта му не

надминаваше тази на пешеходец, беше може би малко по-голяма. Но и това не беше зле!

Но ето че, неочаквано за самия себе си, той позна автобусната спирка, на която слизаха с Иван Иванич преди лов. Позна я!

Край навесчето стояха хора, чакаха автобуса. Бим поспря, без да ги приближи, и сви вляво, по пътя, по който беше ходил на лов. Някой засвирка подире му, някой подвижна: „Бясно е!“ Бим не обръщаше внимание. Опита се дори да ускори крачка, да мине в галоп, но не можа, скоростта не се увеличи, само го заболя.

Най-важното беше — да отиде там. Там, където може би е бил наскоро или скоро ще отиде Иван Иванич. Натам, напред.

Бим ситнеше към гората. Като стигна до нея, спря, озърна се и влезе. Скоро намери съвсем наблизо познатата полянка и застана като вцепенен до едно пънче. Постоя, провери с нос наоколо, без да помръдва от мястото си, после обиколи пънчето, задуши ниско по земята. Изведнъж легна някак много решително върху окапалата шума край пънчето: тук, ето тук сядаше всеки път Иван Иванич преди лов. Бим изопна глава и дълго я търка в жълтите листа на същото място, където бяха стояли някога краката на неговия приятел, въпреки че всички миризми отдавна се бяха изпарили.

А денят беше много топъл!...

* * *

Случва се в късна есен, дори след първия сняг, лятото да се върне и да закачи с огнена опашка отминаващата есен. Тогава есента се стопява от нежност, притихва като ласкав пес, гален от жена. Гората дъхти на прощалния аромат на окапала шума, на рубинените плодове на шипката и кехлибара на киселата трънка, тръпчива и люта, като пипер, и още на копитник, на непипната манатарка, вече изгнила и напоена с вода, но още миризлива, напомняща за хубавото време; из цялата гора се разлива ведър, чудесен аромат: от бора към брезата, от брезата към дъба, а той отвърща с могъщия си мирис на сила, на горска якост и вечност. В миризмата на леса има нещо вечно и неизтребимо, което се усеща най-вече през топлите, меки и гальовни прощални дни на отминаващата есен; тя вече се е освободила от

досадните дъждове, от злите набези на първия студ и от педантичните, покриващи всеки сантиметър иглички на скрежа: всичко си е отишло, всичко е в миналото. Есента сякаш е заспала и сънува лятото, и разкрива пред нас виденията си чрез цялото величие на одухотворената красота и животворните аромати на земята. Блазе на онзи, който е съумял да попие от детинство всичко това и го е съхранил през целия си живот, без да разплиска нито капка от дарения му от природата съсъд за опасение на душата.

През такъв ден в гората сърцето е всеопрощаващо, но и възискателно към себе си. Умиротворен, ти се сливаш с природата. В тези тържествени мигове на сънищата на есента така искаш да няма неправди и зло на света. В тишината на отминаващата есен, облъхнат от нежната ѝ дрямка, в дните на кратка забрава на приближаващата зима, почваш да разбираш: само истината, само честта, само чистата съвест и за всички тях — *словото*. Словото, обърнато към малките хора, които ще станат възрастни, словото, предназначено за възрастните, които не са забравили, че са били някога деца.

Може би тъкмо затова пиша за съдбата на едно куче, за неговата вярност, преданост и честност. За кучето, което лежеше през този топъл-топъл есенен ден до пънчето в гората. И тъгуваше.

И тъй, през един щастлив за природата ден, в гората лежеше нещастното куче Бим. А денят беше толкова топъл!

Но земята беше студена. Затова Бим се сви до пънчето на кравайче, като да лежеше в краката на господаря си, поотпочина си и тръгна бавно през гората да търси нещо. Усети глад. Загриза сочната кора на току-що повалена черна топола — най-вкусната и най-любимата храна на лосовете. Подозираше ли Бим, че и тази кора е целебна за него?

Впрочем хората може би изобщо не се досещат, че с извънредно тънкото си обоняние кучетата навярно различават полезните миризми от вредните. Нали Бим не ухапа отровния копитник, но спря до корена на валериана. Защо кучетата и котките обичат миризмата му? И това не е ясно. Но Бим порови пухкавата покривка на шумата, прегриза коренчето и го изяде. Намери още, и него изяде. Коренчето на валериана е почти на повърхността — не е мъчно да се извади. Яде колкото трябваше, не повече, повъртя се на едно място, като че искаше да отпче, да си приготви място за лежане, но мястото не му хареса

(пак неизвестно защо). Описа малък кръг, после го стесни, натъкна се на някогашно фронтно окопче, пълно догоре с шума, влезе в него и пак се завъртя на едно място. Беше си отъпкал вече дълбока и мека постеля, но явно не искаше да ляга, като че се преборваше със съня; после някак изведнъж просто се строполи на постелята си и веднага, в същия миг, заспа дълбок сън.

Валерианът беше почнал да действа. В Тамбовска област го наричат „купир“. Но в нито една област и губерния здравите кучета никога не са яли и не ядат корена на валериана, най-много да отъркат муцуна в него, а болните го ядат. В това отношение Бим не отстъпваше на другите кучета, въпреки че беше интелигент. Ето, и той яде. Тъй че много те ви моля: по-тихо. По-тихо. В окопчето спи нашият мил Бим.

Вече трето денонощие Бим не беше хапвал нищо освен треви, не беше мигнал от болка и тревога, затова отдавна не беше спал толкова дълбоко. В окопчето беше топло и тихо. Гората, есенно притихнала, бдеше над спокойствието на болния Бим, лекуваше го с тревите си и с целебния си въздух. Благодаря ти, гора!

Бим се събуди чак привечер. Излезе от падинката. Вървеше с мъка, но по-лесно отпреди, много по-лесно, отколкото сутринта. Вътре в него онова нещо беше поомекнало. Но още нямаше сили. Отиде до милото пънче, поседя малко и се върна в окопчето. Пак поседна. Отново провери с нюх, озърна се: всичко беше спокойно. Легна пак в топлата, уютна, дълбока ямичка. Навярно му се присъни хубав сън. Положително, защото Бим въртеше леко, едва забележимо опашка.

Спа цялата нощ. И не настина.

На разсъмване го събуди тихо шумолене, той вдигна глава, послуша се: някой рови шумата. Бим стана на крака, прочете с нос едва доловимите в безветрието микроскопични струйки въздух и установи с положителност: бекас.

Непреодолимата страст на ловеца караше слабото му тяло да пружинира и заглушаваше притискащата отвътре болка. Бекастът беше на четири-пет крачки, не повече. Той разравяше с лапички шумата, пъхаше клюнче в меката пръст и уцелваше абсолютно точно отвора на дупката на червея, измъкваше червея и с удоволствие го излапваше. Крилото на птицата се влачеше по земята (такива сакати птици остават от разни пишман ловджии, преживяват до зимата, а после стават плячка на лисиците или загиват, ако оцелеят до силните студове).

Бим премести лапа; увлечен в работата си, бекасът не го чу. Премести и втората — пак не го чу: работеше си. И бекасът не бива да губи време: при топло време червеите се приближават към повърхността и дори лягат направо под плътната шума. Бим се приближи иззад дървото и замря в стойка. Никои не му викна: „Напред!“; той сам се устреми, искаше да се хвърли върху птицата, да я притисне с лапи, но не можа да скочи: просто падна и хвана бекаса със зъби. Поддържа го, легнал на хълбок, обърна се по корем и... изяде дивеча. Целият. Останаха само пера. Глътна даже клюнчето, съвсем меко, както установи Бим.

Как стана така, как можа Бим, дресиран, обучен от опитна ловна ръка, да наруши честта и да изяде дивеча? Знам ли, и аз съм се замислял над това. Случи се, защото и кучето иска да живее. Друго обяснение едва ли може да се намери.

Най-важното беше, че усети прилив на сили. Ожадня. Бим намери локвичка, каквито има много във всяка гостоприемна гора, и утоли жаждата си. На връщане напипа с обонянието си мишка: изяде я като добавка към първата порция. Затърси треви. Най-напред откъсна вече полуизсъхналите стебълца на дивия чесън, изплю ги, но изяде главичката. Преглътна я и се намръщи (все пак чесън е). Скиташе из гората и намираше, каквото му беше нужно. Кой го знае откъде беше научил, че чесънът съдържа два или три процента йод. Никой няма да отговори на този въпрос. Можем само да се досещаме, че в тежките, почти предсмъртни часове преди около два дена го беше осенил като откровение опитът на далечните прадеди, програмиран още през изминалите немалко векове, още по времето на Мойсей. Това също беше чудо на природата!

Бим се лекува още пет дни. Хранеше се с каквото дал господ, но се лекуваше упорито. Спеше в удобното трапче, станало временно негов дом. Веднъж се натъкна даже на спящо зайче, но не можа да го опита: то рипна и дим да го няма. Бим изобщо не се опита да го гони. Дори здрав сетер не може да го стигне, а за него преследването беше немислимо. Изпрати го с поглед, облиза се и толкоз. Но гората не оставяше Бим гладен, прехранваше се някак — лошо, разбира се, но се прехранваше. Беше отслабнал, измършавял от болестта и недояждането, но тревите направиха своето — Бим не само оживя, но беше вече в състояние да продължи пътя си, за да търси човека

приятел. Направи го, без да влага много разум, то беше продиктувано от сърцето, от предаността и верността.

При поредната проверка на полянката с пънчето Бим полегна, стана, отново легна и пак стана. Сигурно беше решил, че няма да дочака тук Иван Иванич. Върна се при трапчето, от него — пак при пънчето; оставаше около минута и на двете места и пак се връщаше. Тези претичвания насам-натам издаваха силно нетърпение; тревогата му се засилваше. Най-сетне отмина пънчето, без да спира, и заситни леко към шосето. Беше привечер и слънцето се канеше да си ляга.

* * *

В града Бим стигна късно вечерта. В града беше светло, не както в гората нощем, но тъкмо тази светлина тревожеше Бим. Такова нещо никога не беше му се случвало. Вървеше предпазливо, но забързано, доколкото му позволяваше здравето, и отиваше, разбира се, при стопанина си, при Степановна, при Люся, при Толик: те положително са там. Неочаквано за самия себе си, още в началото на новия квартал, сред онези къщи близнаци, Бим реши да заобиколи опасния участък, за да избегне къщата на Сивия. Описа кръг, сви в една странична улица и се намери пред една ограда. Искаше да я заобиколи, но изведнъж замря пред вратичката: дирята на Толик! Момченцето, което Бим така обикна, бе минало оттук. Току-що беше минало. Вратичката беше затворена, но Бим, без да се замисля, се промъкна пълзешком под нея и тръгна по следата на своя малък приятел. Току-що, току-що е минал! Беше се озовал в малък парк градина, сред който се издигаше неголяма двуетажна къща. Дирята го поведе към нея.

Бим стигна до вратата, през която Толик беше влязъл преди малко. Свикнал още от паленце да се отнася с доверие към всяка врата, задраска и по тази. Отговор не последва. Бим не разбираше, че такова поведение пред вратата може да се нарече наивно нахалство. Драсна още веднъж, вече по-силно.

Зад вратата се чу женски глас:

— Кой е?

„Аз — отговори Бим. — Бау!“

— Това на какво прилича? Толик! Някой те търси и е довел куче. Само това липсваше!

„Аз съм, аз съм! — каза Бим. — Бау, бау!“

— Бим! Бим! — извика Толик и отвори вратата. — Бим, миличък Бим, Бимчо! — И го прегърна.

Бим ближеше ръцете на момченцето, якенцето му, пантофките и го гледаше в очите. Колко надежда, вяра и любов имаше в погледа на кучето, понесло толкова изпитания!

— Мамо, мамо, виж какви очи има. Човешки! Бимчо, умният Бимчо ме намери. Мамо, сам ме е намерил...

Докато приятелите се радваха на срещата си, майката не каза нито дума. Когато възторгът поутихна, попита:

— Онова същото ли е?

— Да — отговори Толик. — Това е Бим. Той е добър.

— Изпъди го веднага.

— Мамо!

— Веднага.

Толик прегърна Бим:

— Мамо, моля ти се, недей! — И заплака.

Извън музикално звънче. Влезе един човек. Той попита с добър, но уморен глас:

— Какви са тези викове? Толик, защо плачеш? — Съблече си палтото, събу се, обу пантофи, отиде при момчето и кучето и каза: — Какво има, глупаче? — Погали Толик по главата, подръпна и ушето на Бим. — Я виж ти! Кученце. Гледай само какво е... мършаво.

— Тате... тате, Бим е много добър. Недей.

Чак сега майката се развика:

— Винаги е така! Аз му говоря едно, ти — друго. И това ми било възпитание! Ще осакатиш детето! — тя мина на „вие“: — Някой ден ще си удряте главата, Семьон Петрович, но ще бъде късно.

— Чакай малко, не викай. Спокойно. — Отведе я в по-отдалечена стая, където тя крещеше по-високо, а той я успокояваше.

От всичко това Бим разбра, че Майката е против Бим, а Таткото е на негова страна и че сега-засега ще остане при Толик. Даже за човек не беше необходимо да чуе думите, можеше всичко да разбере със запушени уши. А на това куче ушите му не бяха запушени, а очите му

бяха умни. Как няма да разбере! После Толик отведе Бим в своята стая (тя миришеше само на Толик).

Нито Бим, нито Толик чуха по-нататъшния разговор между Мама и Татко:

— Защо говориш пред Толик такива неща: „Ще осакатиш детето“ и тям подобни? Та това е пагубно за него.

— А това не е ли пагубно: някакво болно, бездомно псе — сред нашата образцова чистота! Да не си луд! Още утре може да се разболее дявол знае от какво. Няма да допусна! Веднага изпъди кучето!

— Ех, майко, майко! — въздъхна Семьон Петрович. — Хабер си нямаш от тактика.

— Махайте ми се от главата, Семьон Петрович, с вашата тактика.

— Ти едно си знаеш... Нали трябва умно да постъпим: хем да не травматизираме Толик, хем да махнем кучето. — Прошепна ѝ нещо и заключи: — Така ще направим: ще го махнем.

— Защо не ми каза веднага — поуспокои се Майката.

— Как да ти кажа пред Толик... А ти, нали си ми глупавичка, крещиш: „Махайте ми се от главата с вашата тактика“. — Той я потупа по бузата (значи, бяха се сдобрили).

Влязоха двамата при Толик, Майката каза:

— Добре де, нека остане...

— Разбира се, да остане — потвърди и Таткото.

Толик се зарадва. Гледаше с благодарност Майка си и Татко си, разказваше им за Бим, показва им какво може.

Бяха щастливо семейство, където сега всички са доволни от живота.

— При едно условие, Толик: Бим ще спи в антрето, в никакъв случай при тебе — заключи Таткото.

— Добре, добре — съгласи се Толик. — Бим е много чист. Познавам го добре.

Бим забеляза, разбира се, че Таткото е добър, спокоен, сигурен и уравновесен. Когато малко по-късно Толик поведе Бим из стаите, за да го запознае с жилището, Бим забеляза, че Таткото се храни сам, с вестник в ръка, пак така спокойно и уверено. Добър човек е Таткото или още Семьон Петрович.

Толик си игра до късно с Бим: вчеса го, даде му да хапне (Таткото каза да не му дава много — „Гладно куче не бива да преяжда, опасно е“), измоли от Майката едно дюшечче (съвсем новичко), сложи го в ъгъла на антрето и каза:

— Ето твоето място, Бим. Иди си на мястото!

Бим се подчини незабавно. Беше разбрал всичко: засега ще живее тук. Усети как отвътре му става топло от грижите и вниманието на малкото човече.

— Време е за сън, Толик. Хайде. Вече е десет и половина. Лягай си — придумваше го Бащата.

Толик си легна. Заспивайки, си помисли: „Утре ще ида при Степановна, ще и кажа: нека Бим поживее при мен, докато се върне Иван Иванич“... Спомни си: когато разказа, че ходи при Степановна, че там живее и Люся, че води Бим на разходка, мама се развика, а татко каза на Толик: „Повече няма да ходиш при тях“; а когато Толик се заплака, баща му каза най-накрая на майка му: „Ние с тебе сме забравили какво значи тактика“. Той галеше Толик по касата и повтаряше: „Няма как. Ти трябва да пораснеш, да станеш голям човек, а не кучкар и няма защо да обикаляш разни бабички. Няма как!“ Но сега Бим ще живее при него и няма да става нужда „да обикаля бабичките“... Само веднъж ще изтича при Степановна да ѝ разкаже всичко... и при Люся... Люся е мило момиче... Бим сигурно вече спи. Милият Бим!

Толик заспа с тази мисъл, спокоен, радостен, светъл сън.

... Късно през нощта Бим чу стъпки. Отвори очи, без да вдигне глава, и се взря. Таткото се приближи тихо до телефона, почака малко, послуша се, после свали слушалката и каза шепнешком само две думи:

— Колата... Веднага.

Бим, естествено, не разбра значението на тези думи. Но забеляза, че Бащата поглежда тревожно към вратата на Толик, хвърли неспокоен поглед и към Бим, после отиде в кухнята, върна се на пръсти с въже и някакво вързопче. Бим съобрази: нещо не е в ред, а Таткото нещо се е променил — той не прилича на себе си. Вътрешното чувство му подсказваше, че трябва да лае, да избяга при Толик! Бим несъмнено щеше да постъпи точно така, но Таткото се приближи към него и почна да го гали (значи всичко е наред), после върза въжето за нашийника, облече си палтото, отвори много тихо вратата и изведе Бим.

Пред вратата стоеше и боботеше истински автомобил.

Ето, Бим вече пътува на задната седалка. Пред него е човекът на кормилото, до него Семьон Петрович. От вързопчето, сложено до Бим, мирише на месо. На врата му има въже. Хората мълчат. Бим също. Нощ. Тъмна, тъмна нощ. Небето е покрито с облаци — то е черно като котела в къщата на Хрисан Андреевич, непрогледно. В такава нощ кучето не може да наблюдава пътя през стъклото на колата и да запомни как да се върне. Къде го водят, Бим също не знае. То не е кучешка работа. Откарват го някъде и толкова. Но защо е това въже? Когато стигнаха гората и спряха, Бим вече сериозно се разтревожи.

Семьон Петрович поведе с въжето Бим навътре в гората, взе си и пушката. Вървяха надолу, към някакво дърво, и осветяваха просеката с фенерче. Пътеката ги доведе до малка поляна, заобиколена от огромни дъбове. Там Семьон Петрович върза Бим за едно дърво, разтвори вързоп, извади от него паница с месо и я сложи пред Бим, без да пророни ни дума. После си тръгна. Като се отдалечи на няколко крачки, обърна се, заслепи Бим с фенерчето и каза:

— Хайде, довиждане. Няма как.

Бим изпращаше с поглед отдалечаващата се светлина на фенерчето и мълчеше — учуден, недоумяващ, горчиво оскърбен. Нищо, нищичко не разбираше. Трепереше от вълнение, въпреки че беше топло и даже задушно, необичайно за есенно време.

Колата замина. Замина „натам“, определи Бим по отдалечаващия се звук, който ставаше все по-слаб и най-сетне заглъхна; звукът сякаш начерта на Бим посоката, която трябваше да поеме в случай на нужда.

Гората мълчеше.

През една тъмна — тъмна есенна нощ в гората, под могъщите дървета, седеше куче, вързано с въже.

Как можа да се случи тъкмо тази нощ! Случва се рядко, много рядко, но се случва: в края на ноември, при такова необичайно затопляне, някъде много далече се чу гръмотевица.

Отначало Бим седеше, заслушан в гората, и проверяваше наоколо, доколкото му позволяваше обонянието. За кучето не е трудно да определи каква е гората, ако веднъж е идвало в нея. Бим скоро разбра, че е там, където бе идвал с господаря си на хайка. Същата гора. Сега-засега наблизо не миришеше на вълк. Бим притисна хълбок към

дървото и притихна в непрогледния мрак, сля се с него, самотен, незащитен, изоставен от човек, комуто не бе сторил никакво зло.

С най-съкровени дълбини на своето същество, с инстинкта си Бим разбра, че вече не бива да се връща при Толик, сега ще отиде при своята родна врата, само там и никъде другаде. И така му се дощя да е там, че, забравил за въжето, се дръпна с всички сили, които му бяха останали, отлепи се от дървото и падна: болката в гърдите отекна в цялото тяло и го подкоси. Сега лежеше неподвижен, прострял и четирите си лапи. Но това трая малко, той се вдигна пак и седна до дървото, привидно примирен със съдбата си.

В черната нощ още веднъж избоботи гръмотевица, сега по-близо, закънтя изтежко и нашироко в безлистната гора. Духна вятър, клоните на дърветата застанаха като в предчувствие на беда, по-слабите стволове се залюляха и най-сетне всичко се сля в единен тревожен черен шум, сред който се открояваше ясно стенанието на полуизсъхнала трепетлика: тя скърцаше, скърцаше ритмично някъде до корена, вече прекършена и стара; нейното глухо, мъчително стенание плашеше Бим повече от всичкия шум в гората.

А гората шумеше, шумеше, шумеше. Вятърът беснееше все по-силно — единствен и пълен властелин сред непрогледния мрак, така се разлудя, че застанаха и дъбовете. На Бим му се струваше, че някакво черно — черно и огромно същество е разперило криле над могъщите дъбове, над безнадеждната, умираща стара трепетлика, над него, захвърления сред този ужас пес; черният плющеше с полите на черното си наметало по върхарите на дърветата, обгръщаше ги разлюляваше ги в див танц, правеше заклинания, тресеше се и се извиваше, крещеше и виеше със стогласа дива сила.

Бим бе обхванат от такъв ужас, че дори болката в тялото му замря за малко, забрави се. Той се притисна в ствола на дървото, прилепи се към него. Вятърът взе да хвърля в гората студ и долу, в дерето, потече вледеняваща струя, която веднага прониза Бим. Така късното затопляне винаги бива последвано от рязко застудяване. Бим се премести откъм другата страна на ствола, срещу вятъра, за да може да души — по вятъра, и да гледа — под вятъра. Наоколо му беше пълен мрак. Бим трепереше.

Изведнъж мълния разсече като с тесен нож тъмнината, освети за секунда виещия непокорно лес, после горе нещо изтрещя, загромоля и

задрънча като строшено, избоботи надолу и се пръсна из гората по всички посоки. Мълнията и гръмотевицата сякаш уплашиха магьосника, той хукна да бяга и най-сетне се спотаи; тогава отгоре затрополяха капни. Дъждът беше кратък, силен, студен. После и той спря.

Сега гората мърмореше тихичко, отърсваше се и се оправяше, като след битка. Но изведнъж трепетликата изскриптя, изпраця и като се вкопчваше в другите дървета и се прощаваше със съседите си, зашумя страшно и рухна на земята, кършейки клони в горчиво предсмъртно отчаяние: издържа последното сражение и падна. Трепетликата беше близо до Бим и той слушаше с тревога и ужас смъртта на дървото, защото отначало му се стори, че то ще падне право върху него; в този миг заотстъпва от своя съдбоносен дъб, изопна въжето, но въжето си е въже.

Бим седя така до разсъмване, премръзнал, болен, измъчен. Пред него стоеше паницата с месото — не беше го докоснал.

На разсъмване някъде далеч почна да вие вълк. Виеше сам: в гората нямаше кой да отговори на неговия зов. Беше онзи, най-хитрият вълк, който се спаси тогава от хайката. Козината по врата на Бим настръхна, зъбите му затракаха и той слушаше, слушаше, слушаше, ловеше с ноздри въздуха и го вдишваше дълбоко. Пригответи се за срещата, без да подозира нито за миг, че куражът му да се брани може да се нарече героизъм на отчаянието (нали беше ухапал Сивия чичко и едва не го бе съборил!) Но вълкът този път не дойде. Вятърът беше утихнал и отдалеч звярът не можеше да усети Бим, изглежда, не му беше дошло и времето да броди из тези места. В напрегнатото очакване, без сам да забележи, Бим беше изопнал въжето и нашийникът силно го душеше. Тогава Бим отстъпи към дървото, притисна задница към ствола, захапа с кътници въжето и... го прегриза. Като с нож го отрязва. Край!

Бим беше вече свободен, макар и сам сред гъстата гора.

Така постъпва в края на краищата всяко куче, въпреки че при различните породи то става по различен начин: кучетата, свикнали да ги връзват с верига, за да пазят, веднага прегризват въжето: те признават само яките вериги: мопсовете не прегризват въжето, но вържеш ли ги, почват да се дърпат, да се въртят, да вият, могат даже и да се удушат; хрътките размислят дълго, но прегризват въжето:

интелигентно куче, дресирано за лов на ценен дивеч, ще чака дни наред стопанина си, но ще прегризе въжето само в минута на опасност или отчаяние, ако стане ясно, че никой няма да му се притече на помощ. Така постъпи и Бим: дойде времето и той направи, което трябваше.

Бим се отдалечи предпазливо от дървото, озърташе се, вслушваше се в гората. Наблизо изведнъж заграчи сврака: „Тук има, има, има някой! Има, има, има някой!“ Бим незабавно, още при първото предупреждение на свраката, спря в гъстия дъбак, заобиколил плътно стария и много дебел вековен дъб. Почти не чувствуваше вече болка, тя се бе притаила някъде дълбоко. Полепна върху шумата, проточи врат и притисна глава до земята. Свраката изкрещя наблизо — Бим я видя на едно високо дърво. Положително би се махнал, без да губи нито минута, но свраката крещеше за опасност тъкмо и посоката, която трябваше да поеме Бим. Зачака с трепет, но и много решително, благодарен на свраката, че овреме го предупреди за врага. Благодаря ти, сврако! Само хищните животни ругаят тази птица, чудесна вестоноска, родена с телеграф на опашката, доброволен слуга на мирните обитатели на гората. Без свраката тичащото и летящо население щеше да е напълно лишено от информация за живота в гората.

Вълчицата излезе на края на поляната и спря. Предният ѝ крак беше крив (значи била е някога ранявана от човек). Направи, накуцвайки, още няколко крачки, извърна глава към Бим и веднага се спусна към него. Не го улучи — попречи ѝ сакатият крак. Бим ѝ се изплъзна в последния миг със скок встрани. Звярът се извърна, подскочи сякаш на три крака и пак се нахвърли върху Бим. Но той се отърколи като пумпал зад дъба и усети с гърба си отвърстие, хралупа. Веднага, в мила на втората несполука на вълчицата, той се вмъкна в хралупата, озъби се, изръмжа яростно и почна да лае, както никога през живота си не беше лаял — като хрътка, попаднала на дия, като лайка пред леговището на мечка, без да спира. Гласът на Бим зазвънтя из гората с една-единствена дума, ясна за всички: „По-омощ! По-омощ!“ Гората я подхвана и му помагаше вече с ехото си: „По-омощ! По-омощ!!!“

Благодаря ти, горо!

Веднага се понесе от сврака до сврака, по-бързо от телеграф, тревожното известие: „Някой иска да изяде някого, някой иска да изяде някого, някой някого, някой някого...“ Горският в лесничейството разбра, че и неистовият лай на кучето, и ужасната тревога на свраките не са на добро. Той взе пушката, зареди я с едри сачми и се запъти навътре в гората. Човекът вървеше смело, защото гората беше почти негов дом, а горските обитатели го познаваха лично. И той познаваше мнозина от тях, познаваше лично и вълчицата, но, кой знае защо, не я убиваше. „Дали не се е наврял някой млад ловец в собствената територия на вълчицата? А после се е уплашил от нея и се е покатерил на някое дърво, оставил кучето на произвола на съдбата?“ — мислеше си лесничейт и бързаше. Лаят идеше отдалеч, чак откъм Вълчи дол, но изведнъж секна. „Край!“ — реши той и продължи по-бавно, но в същата посока. Жалко — трябваше да побърза. На всяка цена!

Но какво се бе случило там, при вековния дъб?

Вълчицата беше „видяла и патила“: тя се отдалечи от хралупата, за да млъкне Бим. Знаеше, че с кучешкия лай винаги се появява и човек с пушка. Бим млъкна, защото вълчицата вече не се хвърляше върху него. След известно време тя се приближи и седна, без да откъсва поглед от Бим. Така двете кучета се гледаха очи в очи; дивото псе, далечен роднина на Бим, враг на човека, и интелигентното куче, което не можеше да живее без човешката доброта; вълкът мрази всички хора, а Бим беше готов да ги обича всичките, ако всички бяха добри към него; кучето — приятел на човека, и кучето — врат на човека, се гледаха очи в очи.

Вълчицата разбираше, че не може да се промъкне през отвора на хралупата, но отиде до нея и проточи муцуна. Бим отстъпи и се озъби, но вече не лаеше, в своята крепост той беше недосегаем.

Колко време щеше да продължи това, никой не знае. На ето че вълчицата почна да души, отдалечи се рязко от хралупата, приведе глава, като пред опасност, и се запъти крачка след крачка към поляната, към дъба, за който бяха вързали Бим. Вървеше с някакъв ужас, отпуснала опашка като цепеница.

Обзета от ловна страст, беше пропуснала това място, защото нощният дъжд беше поизмил миризмите, а сега, като подушна вятър, тя ги откри: въжето около дървото, паницата с месо. О, тя вече знаеше какво значи това; тук е идвал човек! Въжето мирише на човек,

кръглият предмет мирише на желязо, а дирите също са *негови*; месото е измама, предателство, капан. Поспря, направи скок встрани и хукна да бяга като от голяма беда. Така бяга вълкът от капан, сложен неумело — незамаскиран нито отвън, нито по миризма.

Избяга от Бим последната в тази гора, храбра и горда вълчица.

... Единственото същество на света, което вълкът ненавижда, е човекът. По земята още се разхождат последните вълци и ти, човече, ще изстребиш тези доброволни санитарни изгорите и полята, които очистват земята от мръсотия, от мърша и болести и регулират живота, та да остане само здраво потомство. Последните вълци още са живи... Живеят, за да изстребват краставите лисици и да опазят от зараза останалите, за да не могат омаломощените от ехинокок зайци да разпространят болестта из горите и полята и да дават потомство, хилаво и порочно; живеят, за да има кой в години на силно размножаване на мишките, разпространители на туларемия, да ги унищожава в огромни количества. Последните вълци още са живи.

Когато те вият мъчително и възбудено в нощта, душата ти, човече, кой знае защо, потреперва от това откровено и пряко известяване на всичко живо наоколо: „Аз съм ту-у-ук! Аз съм ту-у-ук!“ Но ти знаеш, човече, че вълчицата няма да пипне кутрето сукалче на кучето, а ще го приеме като своя рожба; няма да пипне и малкото детенце, а ще го домъкне в леговището си и ще го побутне към циците си. Много са случаите вълчица да откърми от човек дете човек вълк! Чакалите не могат така. Дори кучетата не могат. А ще отвлече ли вълкът овца от родните си места, оттам, където живее? Никога. Но ти, човече, въпреки всичко се боиш от вълка. Омразата може понякога така да помрачи разума (разлика от животните), така да обхване човешкото същество, че полезното да бъде взето за вредно, а вредното — за полезно.

Но последните вълци все още живеят на тази земя.

Един от тях избяга от омразната и опасна миризма на човека, а не от Бим. Не знаем как щеше да завърши срещата им и колко време щеше да седи вълчицата пред хралупата. Или може би щяха да се сдушат (тя беше самотна вълчица, а Бим — самец). Няма да говорим за това, което не е станало, само ще напомним, че хората са виждали неведнъж кучета сред глутница вълци. Но Бим не бе сполетян от такава участ.

Когато вълчицата избяга, Бим усети как в него се надига от само себе си силна болка в премазаните гърди. Почна да се задушава и затова изпъзля от хралупата и се строполи до нея — да става каквото ще! Въпреки всичко не изяде месото, дори му помина и можа да стане. Оставаше му едно: да върви напред, докато му стигнат силите.

Бим тръгна. Изкачва дълго и мъчително огромния стръмен скат, дълъг близо километър. Някъде по средата на склона се натъкна на дирята на вълчицата и не се реши да я пресече (нали и тя беше минала оттам!), затова сви в гъстия непроходим трънак и... видя вълк. Видя го право пред себе си, мъртъв. Беше същият, който избяга, смъртно ранен, в кръга, образуван от хайката; вълчицата продължаваше да се върти край него и да известява от време на време на всичко живо своята страшна за човека тъга. Мъртвият вълк. Козината му се беше увлякла на фъндъци. Беше останала само част от разлагащия се и хлътнал в земята звяр. Само ноктите му бяха пораснали дълги, зловещо чисти и страшни. Бим видя: дори когато вълкът е вече мъртъв и изтлял, ноктите му остават. И плашат.

Бим направи полукръг и забърза, колкото можеше, да се върне на пътечката, като заобикаляше отклонилата го диря.

Най-сетне се изкачи горе и спря там, където вчера стоеше колата, озърна се и се запъти точно накъдето трябваше — към къщи. Силите му отново го напуснаха, той пак си почиваше ту в копа сено, ту върху борова хвойна, пак търсеше из пътя треви и ги ядеше.

По шосето тичаше мършаво куцо куче, тичаше напред, само напред, бавно, тромаво, но все напред, към онази врата, която е добра, пред която Бим искаше да легне и да чака стопанина си, да чака доверието и най-обикновена, проста човешка ласка.

... Ами Толик? Какво стана с него, когато се събуди сутринта?

Още необлечен, по долни дрешки, той изтича при Бим и изведнъж се развика:

— Мамо! Къде е Би-им?! Къде е!!!

Майка му го успокои:

— Бим искаше да се изпишка, татко ти го пусна и той не се прибра. Избяга. Татко ти го вика, вика, но той избяга.

— Тате! — разплака се Толик. — Не е вярно, не е вярно! — Той се просна върху креватчето си, момченце по долни дрешки, и викаше с

укор, с молба, с надежда, че това не е истина: — Не е вярно, не е вярно, не е вярно!

Сега почна да го успокоява Семьон Петрович:

— Той ще си дойде, ще си дойде... Ако не се прибере сам, ние ще го намерим и ще го вземем при нас. Непременно ще го вземем. Ще то намерим — кучето не е игла.

Толик опря да плаче и втренчи поглед в една точка. После изтри сълзите си, погледна родителите си и каза твърдо:

— Нищо, аз ще го намеря.

Произнесе думите е такава увереност, че бащата и майката се спогледаха тревожно, казаха си с очи: „Това момче си има собствено мнение“.

От този ден Толик стана мълчалив и в училище, и в къщи, затвори се в себе си, стана недоверчив към близките си.

Той търсеше Бим. В града често можеше да се види спретнато момченце от щастливо културно семейство да спира някой минувач, избран по физиономия, и да го пита:

— Чичко, да сте виждали едно бяло куче е черно ухо?

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПЪТЯТ КЪМ РОДНАТА ВРАТА. ТРИТЕ УЛОВКИ

Когато Бим наближи града, краката му се подкосяваха. Нали пак беше гладен. Какво можеше да намери за хапване край шосето? Нищо. Някоя изхвърлена динена коричка, но това не е храна, а залъгалка. На такова куче му трябва месо, тлъста каша, борш с хляб (ако остане от трапезата), с една дума, всичко, което яде обикновеният човек. Бим близо две седмици почти беше гладувал. При неговите болни гърди, премазани от ботуша, такова гладуване е бавна смърт. Ако добавим още, че в борбата с вълчицата беше ударил силно премазаната от стрелката задна лапа и куцукаше на три крака, може да си представим как изглеждаше Бим, когато влизаше в родния град.

Но има добри хора на този свят. В предградието той спря пред малка къщица с една врата и едно прозорче. До къщурката бяха натрупани планини от тухли, камъни, каменни плочи, дъски, греди, желязо и какво ли не още, а от другата страна се извисяваше половин огромна нова къща, но без прозорци и врати и без покрив. Вятърът шареше из дограмата, свистеше по камарите камък и тухли, пееше на стифите дървен материал, виеше високо над строителния кран — и навсякъде гласът му беше различен. В такава картина за Бим нямаше нищо чудно (навсякъде все строяха, строяха), откровено казано, през време на скитничеството си той неведнъж се бе обръщал към строителите с молба: „Момчета, дайте нещо за хапване“. Те разбираха езика му и хвърляха по нещо. Веднъж един шегобиец изля през обедната почивка в консервна кутия лъжица водка и я поднесе на Бим:

— Пийни, бе пес, за здравето на ония тук, дето не крадат.

Бим се обиди и се извърна.

— Браво бе! — възкликна шегобиецът. — Акъллия си — няма за кого да пиеш. Това поне го знам с положителност.

Всички присъстващи се превиваха от смях и наричаха момъка присмехулник Шурик. Затова пък същият този Шурик отрязва с ножа голямо парче салам, истински, от магазина, а не от боклука, и го сложи пред Бим:

— Задето казваш истината, Черноушко. Яж, мъдрецо.

Хората в изцапани комбинезони отново се разсмяха. Шурик добави изглежда най-смешното:

— Щото тая нощ, братле, пак се изпари една трета от дъските.

Пак се смяха, въпреки че момъкът дори не се усмихна.

Бим разбра думите на Шурик посвоему: първо, водката е вредна за кучетата и ако не я пиеш, ще ти дадат салам; второ, всички тези момци, които миришат на тухли, дъски и цимент, са добри. На Бим му се стори, че Шурик през цялото време е говорил именно за това.

Като си спомни всичко и ръководен от познатите вече миризми, тоест като се доверяваше на своята памет, Бим легна крайно изнемощял пред вратата на къщичката на пазача.

Беше ранно утро. Освен вятъра, нямаше никой. След известно време в къщичката някой се закашля и взе да си приказва сам. Бим се надигна и въз основа на същото право задраска по вратата. Както винаги, тя, разбира се, се отвори. На прага застана човек с брада, едното ухо на калпака му беше увиснало, другото стърчеше, мушамата беше изопната върху кожуха: личност, която напълно можеше да внуши доверие на Бим.

— Брей, че ний сме имали гост! Мале, колко си мършав, скитнико, ужас! Хайде, влизай де.

Бим влезе в къщичката и лепна мълчаливо, почти се строполи до прага. Пазачът отрязва парче хляб, хвърли го в една кофичка, наля вода и го побутна към Бим. Той го изяде с благодарност. После сложи глава върху лапите и загледа дядото.

Подеха разговор за живота.

Скучно му е на пазача, където и да пази, а сега това живо същество го гледаше с изумен, човешки, откровено страдащ и затова даже поразяващ поглед.

— Тежък ти е животът, Черноушко, веднага см личи... Да не би и твоят ред за квартира още да не е дошъл? — беше първият му въпрос. — Или друго те мъчи?... И моята не е лесна, братле: редът ми идва и си отива, а Михей все тука си стои. Колко къщи вдигнахме, аз все е тая

будка се местя от място на място. Ти например, като речеш да си идеш, може да ти се доще писмо да ми пратиш: да, ама нямам адрес. Вече пета година: „СМУ — 12, за Михей“. Ни повече, ни по-малко. Не е адрес, ами подигравка. Ядене, пиене — заповядай, колкото искаш, и без дрешки не съм останал, ако щещ, връзка си вържи, ако щещ, шапка накриви; но сега за сега поне нямам къде да живея. Няма как. Временни трудности... Името ми е Михей. Михей се казвам — сочеше с пръст гърдите си и отпиваше по малко от едно шише (всеки път, щом привършваше един заряд приказки).

Бим чудесно разбра монолога, на Михей, но посвоему, по кучешки, тоест според външния вид на човека, по неговата интонация, доброта и непосредственост: добър човек е Михей. Впрочем съвсем не е важно да разбираш думите (на кучето това изобщо не му е необходимо), важното е да разбереш човека. Бим го разбра и веднага задряма, не слушаше внимателно по-нататъшните думи. Все пак от уважение към събеседника ту затваряше, ту пак отваряше очи, надвивайки съня.

Михей продължаваше със същия тон:

— Твоята е лесна — ще заспиш и толкоз. А аз не бива. Ще връхлети контрола: „Къде е Михей? Няма го. Да се уволни тоя Михей. Веднага.“ Така си е. Само да не си на поста или да заспиш — ще ти натрият носа: „Къде е Михей? Няма го. Да се уволни тоя Михей!“ И край на предаването.

През дрямката Бим чува само: „Михей... Михей... Михей... И край на предаването.“

Михей отпи още няколко глътки, изтри мустаци, посоли си хлебец, помириса го и почна да яде, като се обръщаше и към Бим:

— Аз и друго ще ти кажа, Черноушко, по-добре си е даже пред куче да си излееш мъката: нито ще ми се опъва, нито ще иде да ме обади, а на мен ще ми полекне... Ето аз, Михей, съм охрана. Въръжена. Въпрос: ами ако крадецът не е един? Какво да прави Михей? Нищо не може да направи. И край на предаването... Има си закон — казват. Добре де, закон: ако го спипам, за пет години трябва да го запрат, кучия му син! А-а! Хубаво де, но първо трябва да го опипаш, там е цялата работа. А как ще го спипаш? Е, видиш ли? Ето, ти си пес. Ще напъхам в торбата двацет заека и ще те накарам да ги хванеш. Те ще се пръснат кой накъде види — и край на предаването. Айде, да

речем, ще хванеш един. Ами другите? Ще офейка-ат! — Михей така заразително се засмя, че Бим вдигна глава — да имаше как и той да се усмихне.

Но на Бим не му беше до усмивки.

Вратата се отвори. Влезе някакъв човек, също пазач, каза:

— Смяна. Хайде, Михей, лягай да спиш.

Михей се довлече до нара и веднага заспа. Смяната седна до мястото на Михей, поседя малко и забеляза Бим:

— Този бухал що ще тука? — попита той Бим, навярно беше забелязал огромните му очи.

Бим седна, както го изисква учтивостта, завъртя уморено опашка. (Болен съм, искаше да каже. Търся стопанина.) Смяната нищо не разбра, както много хора не разбират кучетата, вместо отговор отвори вратата и побутна Бим с крак:

— Марш оттука, муцуно.

Бим излезе, убеден, че Смяната е отвратителен човек. Не можеше да продължи пътя си: като изяде попарата на Михей, усети се, кой знае защо, още по-изнемощял, а сънят му подкосяваше краката. Бим се пребори със съня, довлече се до постройката, зарови се в купчинка стружки, които миришеха на бор, и заспа дълбоко.

През деня никой не го закачи. Лежа чак до вечерта. По здрач обиколи долния етаж, намери на един прозорец близо половин хляб, по-голямата част изяде (до насита), по-малката изнесе от строежа и я зарови в меката пръст до изкопа; свърши всичко много добросъвестно, както му е редът: беше капнал, но спази кучешкото правило: „Скътай си парче за черни дни“. Почувствува, че сега може да продължи пътя си. И тръгна към родната врата.

Родната врата, позната от първите дни на този свят, зад която доверието, наивната свята истина, съчувствието, приятелството и състраданието бяха така естествени, напълно непринудени, че по начало беше излишно да се търси определение на тези понятия. Не е работа на Бим да осмисля всичко това. Първо — не би могъл да го стори, защото е куче, второ, дори да беше се опитал да се издигне на непостижимата за него висота на разума на Хомо, щеше да загине, та ако ще и само защото хората биха възприели наивността му като необичайна и дори престъпна дързост. Наистина тогава Бим положително щеше да хапе подлещите и страхливците, лъжците — без

дори да се замисля, а бюрократите щеше да ги разкъсва на парченца. Щеше да хапе съзнателно, изпълнявайки своя дълг, а не както бе ухапал Сивия, чак след като она го удари жестоко по главата. Вратата, към която отиваше Бим, беше част от неговото съществуване, тя беше неговият живот. Нито едно куче на този свят не смята обикновената преданост за нещо изключително. Но хората са измислили да превъзнасят това чувство на кучето като подвиг само защото не всички хора и не много често са способни да бъдат така предани на приятеля и верни на дълга, че това да е оста на техния живот, основа на самото им съществуване, а благородството на душата — най-естественото им състояние.

Вратата, към която вървеше Бим, беше вратата на неговия приятел, а следователно и негова врата. Той отиваше при вратата на доверието и живота. Бим искаше да стигне до нея и да дочака там приятеля си или да умре: да го търси из града вече нямаше сили. Можеше само да чака. Само да чака.

Но какво да правим, ако Бим и тази нощ не можа да стигне до своя дом?

Трябваше преди всичко да заобиколи квартала на Сивия, затова не можеше да не мине край къщата на Толик. Така и стана. Бим се озова пред градинската врата на своя малък приятел и не можа, просто нямаше сили да я отмине като чужда. Полегна до високата тухлена ограда, свит на половин кравайче, извърнал глава; ранено куче или умиращо, или изобщо мъртво — би могъл да си помисли всеки минавач.

Не и не, Бим за нищо на света няма да спре пред вратата на този дом. Само ще си откъдне до оградата от болката и мъката, после ще се прибере у дома. Но може би все пак... може би отгук ще мине Толик... Имаме ли право да обвиняваме Бим в липса на логика, ако тя не му е достъпна? Той лежеше в позата на измъчено куче, лежеше без всякаква логика.

Вечерта беше тъмна.

Пристигна една кола. Тя изтръпна от тъмното част от оградата, после опипа цялата ограда и опули право срещу Бим две ослепителни очи. Бим вдигна глава и погледна, почти притворил клепачи. Автомобилът изръмжа тихичко и от него слезе някой. От бензина не можеше да се разпознае миризмата на човека, който се приближаваше

към Бим, но когато очите на автомобила го осветиха, Бим седна, беше Семьон Петрович. Той се приближи, убеди се, че това наистина е Бим, и каза:

— Измъкнал си се значи. Я виж ти!...

От колата слезе и втори човек (същият, който беше откарал Бим преди бурята при вълчицата), погледна кучето и каза доброжелателно:

— Умно псе. Няма да се затрие.

Семьон Петрович тръгна към Бим, като си разкопчаваше колана.

— Бимчо, Бимчо... Ти си добър, Бимчо... Ела, ела при мене...

О, не-е! Бим не вярва, Бим е загубил доверие и няма да отиде при този човек, та дори той да е с най-добри намерения. Може би Семьон Петрович искаше да върне Бим на Толик, разбрал състоянието на своя син, но беше късно: Бим хукна. Да, точно така, не се отдалечи, а хукна да бяга от Семьон Петрович — все покрай оградата, по осветеното шосе. Откъде само взе сили!

Семьон Петрович хукна след него. Вторият човек се опита да му пресече пътя. Бим се изплъзна от светлината в тъмното, смъкна се пълзешком в канавката и тръгна бавно по нея, като едва местеше лапи. Но Бим беше улучил не посоката, в която тичаше по светлото към канавката, а обратната.

И отново в минута на опасност Бим беше озарен от откровението на своите прадеди: заплитай дирята! Така правят зайците, лисиците, вълците и други зверове — обичайната хитрост номер едно при преследване. В такива случаи лисицата и вълкът умеят да се върнат така изкусно по собствената следа, че само опитен ловец може да съобрази, и то след време, по отпечатъците от ноктите, че са го измамили; хитрост номер две е да направиш завой (тръгваш вляво, стигаш отдясно; хитрост номер три — лягаш и чакаш: след като си оплел дирята, лягаш в закътано място и се ослушваш. Ако са отминали, оставаш да си лежиш, ако са тръгнали срещу тебе, почваш всичко отначало и пак заплиташ дирите). И трите хитрости на зверовете са много добре известни на истинските ловци, но Семьон Петрович никога не е бил ловец, въпреки че знаеше да държи пушка и даже ходеше всяка година на откриването на сезона.

Сега стана така: Семьон Петрович се затича в една посока, като си светеше с фенерчето, а Бим — в обратната, и то под прикритието на спасителната канавка.

Но ето че канавката свърши и Бим спря пред дървена ограда, над която беше надвиснал кошът на един екскаватор. Значи нямаше да се измъкне от капана: беше успял да се отърколи в канавката, но да се измъкне от нея вече нямаше сили: отляво и отдясно — стена, отпред — стена. Да беше здрав и на четири крака — лесно щеше да се оправи, но сега може само да излезе — нито да прескочи, нито да изскочи, само да излезе.

Нашият Бим поседя, поседя, погледа коша, надигна се криволяво на задна лапа, опрял предните на стената, и пак седна. Сякаш размисляше, но всъщност само се ослушваше къде са преследвачите. Изправи се по същия начин и на противоположната стена, без да напуска мястото си, и видя, че фенерчето се върти на едно място, олюлява се насам-натам, а после угасна. Видя също как колата потегли обратно и почна да се приближава към него, но отстрани. Бим се притисна към стената на канавката, ослуша се разтреперан. Колата мина съвсем близо до него.

Наоколо всичко утихна. После чу как крякат не много силно и късо леки коли, как скърца трамвай — бяха познати, безопасни звуци.

В тъмната студена есенна нощ в канавката седеше куче. Сега никой на света не можеше да му помогне. А то трябваше, трябваше на всяка цена да стигне до своята врата. Бим се опита да подскочи, но падна. Къде ти! Върна се по следата си тихо и предпазливо; ослушваше се и току опипваше стените. На едно място откри малък сипей, застана върху него и се надигна на задна лапа — сега предните стигаха до купчинката пръст. Бим загреба пръстта от горе на долу, под себе си; колкото повече работеше, толкова по-висок ставаше сипеят. Бим си почиваше и почваше пак. Най-сетне можа да опре гърди на ръба на канавката, но сега не можеше да стигне пръстта на сипея. Тогава се смъкна по хълмчето, което бе натрупал, и полежа. Имаше такова желание да вие, да повика господаря си или Толик, да вие диво, та да го чуе целият град! Но Бим трябва да мълчи — нали е оплел дирята и се е спотаил. Изведнъж се изправи решително, поотдръпна се от струпаната купчинка и забравил болката, размаха цялото тяло, като да беше парцал, подскочи върху хълмчето с двата задни крака и падна на самия край на канавката, в трапчето, което беше изровил сам, като изхвърляше долу пръстта.

Как превъзможна неимоверната болка и немощ? Кой би могъл да каже... Вълкът как прегризва крака си, заклещел в капана? Никой няма да обясни как може със собствените си зъби да прегризеш собствения си крак. Можем само да предположим, че вълкът се подчинява на своя инстинктивен стремеж към свобода, а Бим е забравил себе си заради неудържимия стремеж към вратата на добротата и доверието.

Тъй или иначе, Бим се измъкна от капана и сега лежеше горе, в трапчето.

Нощта беше студена. Градът спеше каменно — железен и скърцаше тихичко даже през нощта, даже насън. Бим още дълго го слуша. Беше премръзнал, но въпреки всичко тръгна пак.

По пътя се отби в отворената врата на една къща, и то само защото трябваше непременно да полепне, поне за малко — толкова беше отпаднал. Да легне наред улицата не бива, ще загине (беше виждал неведнъж кучета, прегазени от автомобил). Освен това асфалтът е студен. А там, във входа, той се притисна към топлия радиатор и заспа.

В чуждия вход късно през нощта спеше чуждо куче.

Случва се.

Не прогонвайте такова куче.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПРЕД ПОСЛЕДНАТА ВРАТА. ТАЙНАТА НА ЖЕЛЕЗНИЯ ФУРГОН

Бим се събуди още преди да съмне. Не му се тръгваше от топлото и толкова гостоприемно място, където никой не наруши неговия сън. Стори му се, че усеща прилив на сили — опита се да стане, но не можа отведнъж. Тогава седна. Успя, но му се зави свят (както тогава в полето, след удара в гърдите): стените се олюляха на една страна, перилата на стълбите затрепериха, етажите се сляха в някакво възвишение и сякаш се нагънаха на хармоника, лампата се люшкаташе заедно с тавана. Бим седеше клюмнал и чакаше да разбере какво ще става с него.

Главозамайването спря пак така внезапно, както бе почнало. Бим запълзя по корем надолу по стълбата. Външната врата беше отключена, Бим изпълзя, полежа малко на освежаващия студ и въпреки всичко се изправи на крака. Беше някъде на границата на пълно загубване на съзнанието, затова не усещаше болка и подчинен на непозната на хората вътрешна кучешка воля, тръгна, повлече се като чулав.

Едва ли щеше да стигне до дома, ако не беше срещнал по пътя си някакъв боклук, из който ровеше малко кученце. Бим се приближи и седна. Кученцето, рунтавичко и мърляво, го помириса и му завъртя опашка.

„Къде отиваш?“ — питаше го Рошла.

Бим веднага позна Рошла — беше я срещнал в ливадата, където тя гризеше тръстиков корен. Отговори ѝ доверчиво и тъжно, само с очи: „Зле съм, приятелко“.

Кученцето се върна при боклука, сякаш канеше гости, обърна оттам глава към Бим и завъртя опашка, което значеше: „Тук може да се намери нещичко. Я ела.“

И какво мислите? От туй малко, от онуй малко, коричка хляб, глава от скумрия — Бим можа да похапне. Силите му бавно се възвръщаха; след малко той се облиза, благодарен на Рошла, и продължи пътя си, вече много по-уверено.

Не, в трудни мигове боклукът е велико нещо! От този ден Бим навярно би се отнасял вече с уважение към подобни места, ако...

Трудно ми е да разкажа за това.

В сивото утро, на разсъмване, когато остатъците от вчерашния пушек се спускаха над земята като лека прозрачносиня мъглица, Бим стигна най-сетне до своя дом... Ето го! Ето и прозореца, през който гледаха с Иван Иванич изгряващото слънце. Няма ли да се покаже той сега на прозореца? Бим седна на отсрещния тротоар и гледаше, гледаше, гледаше сега е радост и надежда. Стана му хубаво. Прекоси улицата, бавно, но вече с вдигната глава и сякаш се усмихваше, сякаш още миг и ще срещне незабравимия си приятел. Бяха минути на очакване и щастие. Та и кое ли живо същество не е бивало пощастливо в миговете на очакване, отколкото в минутите на самото щастие?

Напред улицата, пред родния дом, вече близо до заветната врата, Бим беше щастлив от пробудилата се надежда.

Но изведнъж той съзря страшното: от входа на къщата излезе Лелката! Бим седна с широко разтворени от ужас очи и целият се разтрепери. Лелката го замери с тухла. Бим се върна бързо на отсрещния тротоар.

Толкова рано улицата беше безлюдна, даже портиерите още не бяха излезли с метлите. Само Лелката и Бим се гледаха един-друг. Тя явно бе решила да стои там и да не го пуска да влезе, дори се разкрачи по-широко, за да е по-стабилна, и застана като истукана напред входа, опряла юмруци в хълбоците. Гледаше Бим надменно и презрително, унищожавашо и гордо със съзнание за собственото си достойнство, превъзходство и правота. А Бим беше безпомощен, можеше да се надява вече само на зъбите си, още страшни в предсмъртна хватка. Той го знаеше, не беше го забравил, затова се поприведе и като надигна горната си устна, показа предните си зъби. Човекът и кучето се гледаха втренчено. Минутите се струваха на Бим безкрайни.

... Докато човекът и животното не откъсват поглед един от друг и дебнат и най-леките си движения, нека се обърнем към Лелката,

въпреки че я познаваме донякъде от предишните истории с Бим. Лелката беше напълно свободна жена: свободна от експлоатацията на капиталиста, от каквото и да било понятие за дълг пред социализма, свободна от труд. Но тя си оставаше все пак робиня на своя стомах, без да забелязва ярема на това робство. Освен това имаше все пак известни задължения. Така например тя ставаше най-рано от всички обитатели на многолюдната къща, още преди да съмне. За свое първо задължение смяташе да види дали от някоя врата няма да излезе чужд човек; чий прозорец свети, докато всички спят дълбок утринен сън; кой е тръгнал за риба или на лов и с кого; кой е изхвърлил пръв, още по тъмно, нещо на боклука. После тя ще надникне и ще реши какво е ставало, съдейки по изхвърленото: ако са бутилки — значи крил ги е от жена си; ако е ненужно вехто палто — значи е скъперник, държал е у дома си ненужни парцали; ако са изхвърлили развалено месо — значи домакинята никаква я няма и тъй нататък. Ако девойка се прибереше на разсъмване, за Лелката това беше върховно тържество. Кучетата и притежателите им тя мразеше, затова наблюдаването им беше навярно едно от нейните най-важни мероприятия и тя често ги сподиряше с мръсни приказки — от тях притежаваше неизчерпаеми запаси, което свидетелствуваше за силна памет и голяма ерудиция.

Всичко това ѝ беше трайно необходимо за ежедневната информация, когато ще седи дълго заедно с други свободни жени на грижливо боядисаните пейки и ще докладва кой какъв е; да, тогава никой няма да бъде забравен и нищо няма да бъде забравено. Талант! Тя издаваше ежедневно устен бюлетин. Смяташе това за второ свое задължение пред обществото. Беше осведомена и по международните събития (със собствените си уши е чула: ще има война, много скоро, та трябва, да се позапаси човек с брашно, със сол); слухът плъзваше с усърдното съдействие на ней подобните, но вече с позоваване на „едикого си“, а той е доцент, няма да лъже, със собствените си уши го „е чул“.

Въпреки всичко, както вече знаете, Лелката наричаше себе си „светска жена“ — ни повече, ни по-малко — и се гордееше с това, напълно уверена, че нейната дивашка съвест е просто образец за подражание. Да имаше дете — какво ли човечище щеше да стане!

Но два дена в седмицата тя почиваше; в неделя ходеше да купува на колхозния пазар, а в понеделник препродаваше купеното. По такъв

начин, без да има кокошки, зеленчукова градина, мрежа за ловене на риба, тя продаваше яйца, кокошки, домати, прясна риба, изобщо всичко необходимо, за да може да живее човек. Благодарение на това свое трето задължение (през почивните дни) Лелката имаше спестовна книжка, живееше си доста добре и нямаше нужда да работи. Освен това се разполагаше с квартира с всички удобства, съответстващи на високата ѝ култура (два скрина, три огледала, една картина, купена на пазара: „Девојката и лебедът“, огромен глинен орел и вечните изкуствени цветя, имаше и хладилник, телевизор). Притежаваше всичко необходимо и нямаше нищо излишно.

И тъй, Лелката стоеше на самия вход и Бим не можеше да я заобиколи. Той трябваше да се махне, час по-скоро да се махне, но той нямаше сили да се откъсне от родния дом. Сега ще чака, озъбен, докато врагът си отиде, ще чака колкото и дълго да се наложи да чака. Кой — кого!

Но ето че в сивкавата студена мъгла се появи самотен фургон и спря неочаквано между Лелката и Бим. Фургонът беше тъмносив, обкован с тенекия, без прозорци. От него излязоха двама и тръгнаха към Лелката. Бим наблюдаваше внимателно, без да помръдва от мястото си.

— Чие е кучето — попита мустакатият и посочи Бим.

— Мое — отговори надменно Лелката, без да се замисля.

— Защо не го прибереш? — попита вторият, младо момче.

— Опитай се да го прибереш. Нали виждаш, въжето му е киснало от врата, прегриза го. Хапе всички наред. Побесняла е гадината! Положително е побесняла.

— Вържи го — каза мустакатият, — иначе ще го приберем.

— Божке, че аз заявление писах. Ходих, молих ги — да го приберат. Ама къде ти! Мръсни бюрократи! — Тя вече крещеше: — Душа не ми остана от тия бюрократи.

— Хайде — каза мустакатият на младото момче.

Момъкът извади от автомобила малокалибрена пушка, а мустакатият измъкна, от един жлеб на стената на фургона дълъг прът с обръч и мрежа накрая, нещо като сак за лов на пеперуди, големи колкото овца. Пръв се приближи оня с пушката, зад него вторият, приготвил сака...

Бим видя пушката, завъртя опашка, с което искаше да каже: „Пушка! Пушка! Познавам пушката!“

— Гали се — каза момъкът. — Оная лъже, че е бясно. Хайде.

Мустакатият мина напред. Бим го усети, че мирише на куче.

„О, вие положително сте добри хора!“ — каза им той с цялото си държание.

Но изведнъж откъм фургона жалостиво изскимтя куче, безнадеждно и горчиво. Бим разбра всичко: това е измама! Даже пушката е измама. Всичко е измама! Понечи да скочи встрани, но... беше късно: обръчът на сака беше вече около врата му. Бим подскочи нагоре и се озова в мрежата, която сам беше праметнал през обръча...

Бим гризеше въжетата, скърцаше със зъби, хриптеше яростно и се мятеше конвулсивно, като в припадък. Това му отне бързо и последните сили и той скоро притихна. Кучкарите пъгнаха сака през вратата на фургона и изтърсиха Бим на пода.

Вратата се хлопна.

Мустакатият се обърна към Лелката, станала изведнъж много весела:

— Какво се хилиш? Като не знаеш да гледаш кучета, що си го мъчила, жабешка муцуно. Наклала се като свиня, а псето мършава, да те е страх да го погледнеш, на куче не мяза.

(Той се оказа наблюдателен: отпуснатите крайчета на дебелите устни, плоският нос и облещените очи на Лелката наистина напомняха „жабешка, муцуна“.)

— Мене, съветската жена, ли ще оскърбяваш, бе, вонящ кучкарино, гадино мръсна! — Че като се разкреця, без да подбира много-много изразите си. Думи, дете няма как на хартия да ги напишеш, изскачаха от устата ѝ леко и свободно и дори някак плавно и широко. Бяха, изглежда, програмирани: натиснеш копчето и готово, сами изскачат.

— Я не хулиганствуй! — кресна ѝ момъкът. — Че като те захлупя със сака и ще те набутам в железния сандък. Такива като тебе трябва барем веднъж в годината да ги озаптисват в такъв фургон. — Той наистина грабна пръта с обръча и пристъпи решително към нея.

Лелката хукна да пише жалба за оскърбление. Написа я до председателя на градския съвет и го наруга не по-малко от кучкарите. Тя не носеше отговорност за нищо, за нищо не отговаряше пред

обществото, но за сметка на това изискваше отговорност от всички. И това беше част от нейните задължения, както и на всеки паразит в обществото.

... Това утро слънцето изгря огромно и жълто, студено и неприветливо, като в началото на зимата. Отърси така неохотно и вяло предутринната мъглица, че на места сиво-синкави повесма останаха да се влачат над града като скъсан тюл: на една улица беше светло, на друга мътно и сиво.

Тъмносивият, обкован в тенеке фургон напусна града и влезе в двора на самотна къща, заобиколена с висока ограда. На вратата висеше табела: „Вход за външни лица забранен — опасно за здравето“. Това беше карантинната, където докарваха бесните кучета и ги изгаряха, тук попадаха и уловените бездомни псета като възможни носители на епидемии — тях не изгаряха, а ги предоставяха за научни изследвания или им одираха кожата; животни, заболели от инфекциозни болести, ги лекуваха, ако си заслужаваше: на конете например се даваха лекарства до последния миг на живота им, унищожаваша ги в един-единствен случай — ако са болни от шап. Но тази болест е много рядка: останали са толкова малко коне, че няма кой да боледува.

Двамата, дето хванаха Бим, бяха тук обикновени общи работници. Не бяха лоши хора. Нещо повече, непрекъснато бяха изложени на опасността да прихванат тежка болест или да ги ухапе бясно куче. Те очистваха от време на време града от бездомните псета или откарваха някое куче по лично желание на собственика му. Смятаха това задължение за неприятно и тежко, въпреки че за всяко уловено куче получаваха допълнително възнаграждение към основната заплата.

Бим не чу как железният фургон спря в двора, как двамата слязоха от кабината и отидоха някъде. Той беше в безсъзнание.

Нашият Бим дойде на себе си след два-три часа. До него седеше същата, отдавна позната Рошла, която срещна на разсъмване при боклука. Сега тя ближеше носа и ушите на Бим...

Удивително същество е кучето! Ето, на кучката ѝ умира кутренце, а тя му ближе нослето, ближе му ушетата, ближе го дълго, безкрайно дълго, масажира му коремчето. Случва се кутретото да

оживее. При кучетата масажът е нещо задължително при отглеждането на новородените кутренца. Чудно е всичко това и странно.

Рошла ближеше сега Бим пак по някаква непонятна за нас повеля на природата. Изглежда, през време на скитанията си и тя бе натрупала опит, а може би не за пръв път попадеше тук. Кой знае.

Тънък-тъничък слънчев лъч се промъкна през пролуката на вратата и падна върху Бим. Той вдигна глава. В железния затвор бяха само двама: той и Рошла. Като превъзможваше болката в гърдите, Бим се опита да промени положението на тялото си, но не успя още с първия опит. При втория можа все пак да подгъне под себе си и четирите лапи и да отлепи хълбоци от студения метал, на който лежеше. Рошла, премръзнала и тя, се притисна плътно до него и се сви на кравайче. Заедно им стана малко по-топло.

Двете кучета лежаха в железния затвор и очакваха участта си.

Бим не откъсваше поглед от вратата, от тъничкия слънчев лъч, единствен вестител от светлото. Но ето, някъде наблизко се чу рязък изстрел. Бим потрепери. О, колко познат му беше този звук! Той напомняше за стопанина, за Иван Иванич, той означаваше: лов, гора, волност и призив, ако кучето се е заблудило или се е увлякло по дирята на птица или заек. Откъде намери Бим сили, щом чу изстрела, да стане, да отиде, олюлявайки се, до вратата, да долепи нос на пролуката и да поеме дълбоко въздуха на свободата? Но той вече стоеше на крака, той сякаш беше възкръснал. Почна да снове като махало из фургона, от единия ъгъл до другия. После пак до вратата, пак душеше през пролуката и установи по миризмите: на двора става нещо тревожно. Продължи да се разхожда, като дращеше с нокти по тенекето, затопляше се и сякаш се готвеше за нещо с това раздвижване.

Трудно е да се определи колко време беше минало. Но Бим... почна да драска по вратата.

Тази врата беше много различна от другите, които Бим познаваше: беше обкована с тенеке, на места вече разкъсано, с щръкнали остри краища. Но все пак беше врата, сега единствената врата, през която можеше да издаде вик за помощ и съчувствие.

Настъпи нощ. Студена, мразовита.

Рошла почна да вие.

А Бим драскаше. Гризеше със зъби тенекията и пак дращеше, вече легнал. Зовеше. Молеше.

Призори във фургона стана тихо: Рошла не виеше, Бим също притихна, само от време на време ще задраска с лапа по желязото. Дали беше изнемощял до краен предел, или се беше примирил, беше загубил надежда и очакваше безропотно участието си — не знаем. Засега това си оставаше тайната на железния фургон.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

СРЕЩИ ПО ВРЕМЕ НА ТЪРСЕНЕТО. ДИРИТЕ НА БИМ ПО ЗЕМЯТА. ЧЕТИРИТЕ ИЗСТРЕЛА

Неделен ден в града се струпват повече хора, отколкото делник: вървят пеш или пътуват, тичат, купуват, продават, тъпчат се като сардели по влакове, автобуси, тролейбуси, трамваи, бягат от града като луди. Към обед блъсканицата понамалява, а вечерта пак: едни се връщат от селата и горите в града, други се прибират от града по своите села и гори.

Затова няма нищо чудно, че един неделен ден и Хрисан Андреевич дойде в града заедно с Альоша. Бяха се разбрали, че Альоша ще се опита да потърси Черноушко, докато баща му продаде на пазара донесените продукти. Хрисан Андреевич и преди беше водил сина си и го беше пускал да се поразходи из града, без да се страхува за него (нали знае номера на трамвая, знае на коя автобусна спирка трябва да се качи, а пакост той никога нямаше да направи). В такива случаи Альоша получаваше три рубли и можеше да си купи каквото поиска, да отиде в който си пожелае край на града, а също така на кино и даже на цирк. Този път Хрисан Андреевич пъкна сам в „потайното джобче“ на Альоша петнадесет рубли и каза:

— Ако се случи да намериш Черноушко и почнат да се пазарят, дай десет рубли. Ако не кандисат — дай дванадесет. И те ако им се видят малко — извади всичките пари. Не ги ли придумаш, запиши си адреса и право при мене: аз ще ида. Не се разхождай до късно: преди четири да си на автобуса; сега денят е къс — по тъмно ще се прибираме. За Черноушко да разпитваш културно: „Другарю, може ли един въпрос?“ И чак тогава докладвай: тъй и тъй значи, от село сме, хора овчари, без куче не можем, пък се загуби. Избяга в града значи. Добри хора много: ти само питай.

... Из града вървеше сериозно, малко тантуресто момченце и се обръщаше от време на време към минувачите, които, според него, заслужаваха доверие:

— Другарю, бива ли да попитам? Ние сме хора овчари...

Срещаше ужасно много дебели хора, особено жени, тях не ги спираше. (Трябва да не работят, та са затлъстели без мярка.) Но тъкмо един тлъст другар, като чу въпроса на момченцето, не към него, към друг човек, спря и го посъветва да отиде на гарата (неделен ден всички младежи ще се източат оттам — все някой ще знае!) Альоша не пропускаше нито едно момче.

В същото време и Толик излезе от къщи да потърси и този ден Бим. Търсеше го упорито вече трети ден, но след часовете, а днес беше решил да почне от сутринта: неделя е и няма училище. Из града вървеше спретнатичко момченце от културно семейство, вървеше и се взираше в лицата, сякаш изучаваше минувачите, избираше си някои и ги питаше:

— Чичко, прощавайте, да сте виждали едно куче с черно ухо?... Бяло на жълти петна?... Не, не сте? Жалко. Извинявайте.

Въпреки забраната на родителите си Толик отиде един път в Степановна и занесе на Люся чешките моливи, които не могат да се купят в никоя книжарница, и блока за рисуване. Разказа, че Бим е идвал при него, пренощувал е, а после е изчезнал; научи от Степановна, че Иван Иванич, когото никога не беше виждал, е пратил писмо, че скоро ще се прибере. Тази вечер Толик на всяка цена ще намине още веднъж — дали няма новини от Бим, освен това Люся беше обещала да му подари картината си „Нашият Бим“.

На една улица близо до гарата към Толик се приближи момченце на около тринадесет години, загоряло, якичко, в ново костюмче, ушито като за възрастен, и попита:

— Другарю, мога ли да ви задам един въпрос?

На Толик му хареса, че се обръщат към него като към възрастен и отговори охотно:

— Може. — После попита на свой ред: — Кажете какво има?

— Ние сме хора овчари. Пък кучето ни избяга в града. Да сте го виждали случайно? Бяло, на жълти петна, едното му ухо е много черно. И кракът...

— Как се казва кучето? — възкликна Толик.

— Черноушко — отговори Альоша.

— Бим — каза Толик. — Той е!

Не е трудно да се разбере, че момчетата бързо изясниха всичко: Толик установи кога и къде е бил купен Бим и кога е избягал от селото; Альоша разбра, че именно Черноушко е идвал при Толик. Всичко съвпаднаше: Бим беше някъде в града. Двамата дори не се замислиха кой ще вземе Бим, ако го намерят. Най-важното беше да го търсят, веднага да тръгнат да го търсят.

— Да постоим първо пред гарата — предложи Альоша. — Един човек така ме посъветва.

— Там е пълно с народ, все някой ще е видял Бим — съгласи се и Толик.

Наивността на такава търсене беше очевидна, но не за Альоша и Толик. Те почувствуваха само, че стават приятели, че ги свързва обща цел и любовта им към Бим, те вярваха и това определяше постъпките им. Въображението вече им рисуваше, че Бим може и от само себе си да се появи пред тях.

— После ще се отбием и при твоята Степановна — реши Альоша, когато тръгнаха. — Той непременно ще иде при нея. Натам се е запътил, сигурен съм. Той иначе не може: това му е дом.

— Да се отбием — съгласи се Толик...

Много му беше харесал този Альоша, който говореше бавно и разсъдливо и беше в същото време толкова наивен и простодушен. Подобни познанства остават за цял живот. Блазе на онова момче, комуто улицата подари добър приятел, а не мошеник.

Децата бяха разпитали вече не по-малко от стотина души и все избираха на кого могат да зададат своя въпрос.

Същата сутрин в общата навалица на гарата от един вагон на бързия влак слезе побелял човек, в кафяво палто, който се подпираше на бастун. Излезе от гарата, спря се и се огледа. Човек, който се разделил за дълго с родните места и се е върнал пак, се оглежда така да види дали всичко е на старото си място, дали няма промени. В това време го приближиха две непознати момченца. Едното, явно селянче, попита:

— Другарю, може ли да зададем един въпрос?

Побелелият човек кимна леко с глава и отговори, като съдържаше усмивка:

— Разбира се, че може, другарю.

Другото момче, явно гражданинче, продължи въпроса:

— Кажете, моля ви, да сте виждали едно куче с черно ухо, бяло, на пет...

Белокосият стисна рамото на момченцето и възкликна с нескрито вълнение:

— Бим?!

— Да, Бим. Видяхте ли го? Къде?

Тримата седнаха на една пейка в градинката до гарата. И тримата изпитаха един към друг пълно доверие, въпреки че момчетата виждаха за пръв път този стар човек, не знаеха, че това е именно Иван Иванич, стопанинът на Бим, и дори не биха се сетили веднага, ако той сам не им беше казал.

Дори неговите близки не биха го познали веднага. Беше се прегърбил още повече, лицето му беше станало по-слабо, бръчките още повече (операция в областта на сърцето не е шега работа), но очите бяха същите — внимателни, съсредоточени, те сякаш проникваха в човека. Само по тъмнокафявите очи можеше да се познае, че този човек е бил някога брюнет. Защото сега косата му беше бяла като сняг.

Толик разказа всичко, което знаеше за Бим, дори това, че е куц и болен. Альоша разказа смислено и кратко за живота на Черноушко на село. Децата харесаха много Иван Иванич: разговаря с тях като с възрастни и слага от време на време ръката си върху рамото на събеседника, харесваше им, че ги изслушва, без да ги прекъсва, и целият побелял, че има такова хубаво име, но най-вече, че той явно ги обича, въпреки че са непознати момчета. Иначе защо щеше да каже:

— Добри деца сте. Ще станем истински приятели... А сега да идем у дома. Мисля, че Бим вече си е в къщи.

По пътя той разпита внимателно момчетата и лесно можа да разбере кои са, откъде са, от какви семейства, кой с какво се занимава и на кого какво му харесва.

— Та ти, Альоша, значи пасеш овце. Браво. И на училище ходиш? Не ти е леко, нали?

— Овцата трябва да знаеш да я храниш — отговори също като баща си Альоша. — Не е лесна работа. Да пръснеш стадото нашироко, че да не тъпче тревата — туй не всеки може и голямо тичане иска, вечер не си усещаш краката. И заран ставаш по тъмно. Клепачите ти залепват. С куче е по-лесно, то ще ти помогне повече от човек, дето не отбира. Ние, овчарите, без куче сме загубени. Като сакати оставаме.

— А ти, Толик, с какво се занимаваш? — попита Иван Иванич.

— Аз ли? — учуди се Толик. — Аз ходя на училище.

— Добиче някакво не държите ли? — попита Альоша.

— Не, нямаме добиче — отговори Толик. — Морски свинчета бях почнал да развъждам, но мама не даде... Миришели.

— Ела ми на гости да ти покажа: имаме крава, Милка се казва, да знаеш само колко е добра — ако щещ, под корема ѝ се пъхни, няма да помръдне с крак. Само ще ти оближе калпака... и дланите. Петелът ни е цар на всички петли, в цялото село той пръв почва да пее, още преди да съмне, пък другите вече по него. Такива петли рядко се срещат... Виж, куче си нямаме. Имахме, ама умря. Черноушко избяга. — Альоша въздъхна: — Жалко. Толкова беше добър...

Иван Иванич позвъни на Степановна. Тя излезе заедно с Люся и занарежда:

— Ах, Иван Иванич! Как ще ви погледна сега в очите? Няма го Бим. Преди три дена е бил при Толик, а в къщи не се е прибирал.

— Не се е прибирал — повтори замислено Иван Иванич. Но за да окуражи момчетата, добави: — Ще го намерим, положително ще го намерим.

Степановна даде на Иван Иванич ключовете и влязоха и петимата в стаята му. Там всичко си стоеше, както си го беше оставил стопанинът: едната стена цялата в книги, които много учудиха Альоша, бюрото си стоеше и то на мястото, беше дори поприбрано (Степановна беше ошетала), но беше пусто — нямаше го Бим. На неговия стол — бял лист хартия — писмото от Иван Иванич. Степановна беше запазила и него. Иван Иванич застава с гръб към гостите и се загледа през прозореца с наведена глава. На Степановна ѝ се дочу, че той тихичко изстена.

— Иван Иванич, да бяхте полегнали след пътя — посъветва го тя.

Той легна, полежа сред всеобщото мълчание, загледан в тавана, а Степановна се опита да поуталожии болката му с приказки.

— Значи сполучлива излезе операцията, а? Щом сте се прибрали сам, значи всичко е наред.

— Да, да, Степановна, всичко е наред. Благодаря за всичко, мила. Дай боже роднини да се отнасят помежду си така, както се отнасяте вие към чуждите хора.

— И таз добра! Какви са тия приказки! Глупости говориш. Голяма работа — на съседа си да помогнеш. Дано само всичко потръгне на добре. (Степановна се чувствуваше неловко, когато я хвалеха.)

След няколко минути Иван Иванич стана, погледна децата и каза:

— Планът ми, момчета, е следният: вие търсете тук, в нашия квартал, разпитвайте по-смело — Бим трябва да е някъде наблизо. А аз... — Той се позамисли. — Аз ще ида до едно място... дали не е останал при кучетата, дето пазят.

На вратата Люся подаде на Толик картината си „Нашият Бим“. Толик я показва на Альоша, а той се учуди:

— Ти ли я нарисува?

— Аз — отговори Люся.

— Художничка ли си?

— Не-е — засмя се Люся. — Тази година съм пети клас.

На картината Бим много си приличаше: черно ухо, черен крак, жълти петънца по бялата кожа и големи очи; само едното ухо беше подлъжко от другото, но това нямаше значение.

И тъй, Альоша и Толик тръгнаха отново да търсят. Все така си избираха на улицата минувачите (сега се съветваха продължително, преди да спрат някого), пак така задаваха същия въпрос и описваха какъв е Бим.

Иван Иванич, още докато лежеше, реши, че трябва да отиде час по-скоро в карантинната. Да предупреди кучкарите, да им опише Бим, да им даде шари, за да му съобщят, ако го видят. Бим може да е вече там. Избягал е от Толик през нощта срещу четвъртък... три дена. По-бързо, по-бързо!

Взе такси и след малко беше пред вратата на карантинната. Освен пазача нямаше никой (почивен ден). Но пазачът отговори охотно и многословно на въпросите на Иван Иванич.

— В четвъртък и петък не са ловили кучета, вчерашни има, във фургона са. Колко са — дявол знае, но съм сигурен, че има. Утре ще дойде докторът и ще каже: кое е за науката, на кое да бием инжекция, че да умре, та после да му одерем кожата, щото случва се и с кожата да ги заравяме. Те, докторите, са затова. Тъй де! Щото случва се и с кожата да ги горим.

— Случва ли се и ловджийски да хващат? — попита Иван Иванич.

— Рядко. Тях не ги убиват и на науката не ги дават да ги мъчи, ами чакат първо дали ще се обади стопанинът, или телефонира в Ловното дружество: така и така значи, вие се оправяйте. Тъй де. Те, докторите, защо са? Във фургона имало едно ловджийско — Иван ми рече — бяло било, краставо било, бездомно, стопанката му го дала. Тъй де! Мъжът ѝ умрял.

„Дали не е той?“ — помисли си Иван Иванич и почна да моли:

— Нека да надникна във фургона, много ви моля. Търся кучето си, чудесно куче. Може би е вътре. Пуснете ме.

Пазачът беше неумолим:

— Чудесните кучета никой не ги лови. Хващат изпосталелите, болните, да не разнасят зараза — отсеке той безапелационно и уверено. В същия миг лицето му стана друго: той вирна брадичка и махна с ръка, сякаш искаше да пропъди молителя от вратата, пред която беше застанал, потиснат и безсилен да предприеме каквото и да било. Дори пазачът не можа да преодолее изкушението да се наслади на своята власт, затова каза строго: — Не виждаш ли? „Вход забранен“. Чети и разбери — и посочи застъклената рамка на златопечатния надпис: „Вход забранен — опасно за здравето“.

Иван Иванич загуби надежда да влезе в двора, но каза все пак:

— Ех, ти! Човече, човече!... На операция бях. Парче снаряд ми беше заседнало ей тука, от войната. Върнах се, а Бим го няма.

— Как така? Повече от двайсет години си го носил туй парче. Ей там? — Пазачът си възвърна неочаквано предишното лице, стана какъвто беше в началото на срещата. — Я виж ти! Да кажеш на някого, няма да повярва. Ти затуй значи... — Той не довърши и го покани, вече поомекнал, да влезе, вдигна резето: — Влез. Само че никому нито дума.

Иван Иванич освободи таксито с надеждата, че ще поведе Бим с колана си, и се запъти към фургона. Запъти се наистина с голяма надежда: ако Бим е тук, веднага ще го види, ще го приласкае, ако Бим го няма, значи е жив, ще се намери.

— Бим, миличък Бим... Момченцето ми... Глупаченцето ми — шепнеше той, докато прекосяваше двора.

И ето, пазачът разтвори широко вратата на фургона.

Иван Иванич се дръпна и се вцепени...

Бим лежеше с нос към вратата. Устните и бузата му бяха разкъсани от парчетата тенеке. Ноктите на предните лапи бяха окървавени.

Той беше драскал много дълго по последната врата. Беше драскал до последен дъх. Беше молил за толкова малко! Беше искал свобода и доверие — нищо повече.

Рошла, свряна в един ъгъл, почна да вие.

Иван Иванич сложи ръка върху главата на Бим — на своя верен, предан, любещ другар.

Запрехвърча рядък снежец. Две снежинки паднаха върху носа на Бим и... не се стопиха.

... През това време Альоша и Толик, станали още по-големи приятели, вървяха из града. Питаха, разпитваха и се озоваха в същия ветеринарен участък, където Толик беше довеждал Бим. Там научиха от дежурния, че в участъка няма никакви кучета и ако кучето е изчезнало, трябва да го потърсят най-напред в карантинната, защото кучкарите са там.

Нашите две момчета не бяха от онези, които могат да пратят писмо с адрес: „За дядо на село“. След не повече от час те бързо тръгнаха от автобусната спирка през празното поле към карантинната.

Видяха Иван Иванич да излиза през портата. И той видя децата, забърза, а като ги приближи, попита:

— И вие ли насам?

— Казаха ни тука да дойдем — отговори Альоша.

— Бим няма ли го? — попита Толик.

— Не го ли намерихте тук? — повтори въпроса Альоша.

— Не, момчета... Бим не е тук... и не са го докарвали. — Иван Иванич се мъчеше да скрие колко му е тежко на душата и как му се свива сърцето; в неговото състояние това се оказа много, много трудно.

Тогава Толик навъси гъстите си черни вежди, смръщи селцето си на хармоника и каза:

— Иван Иванич... не ни лъжете... моля ви.

— Бим не е тук, момчета — повтори Иван Иванич вече потвърдо и уверено. — Трябва да го търсим. Да го търсим.

Валеше ситен снежец.

Тих.

Бял.

Студен сняг, който ще покрие земята до следващото, ежегодно повтарящо се начало на живота, до пролетта.

Един човек с коса, бяла като сняг, вървеше по побелелия от сняг пущинак. До него, хванати за ръце, две момченца отиваха да търсят своя общ приятел. Те имаха надежда.

Лъжата е понякога свята като истината. Така умирацията казва с усмивка на любимите си: „Вече ми е добре“. Така майката пее на безнадеждно болното дете весела песничка и му се усмихва.

* * *

А животът си тече. Тече, защото има надежда, без която отчаянието би убило живота.

* * *

През целия ден момчетата продължиха да търсят Бим. А вечерта, щом се здрачи, Толик изпрати Альоша с трамвая до „нашата“ автобусна спирка.

— Това е моят татко — каза Альоша на Толик.

Хрисан Андреевич подаде на Толик ръка.

— Ясно: значи намерил си приятел. Ти да не си се наканил да погостуваш на Альоша? Много ще ни е драго.

Альоша отговори вместо Толик:

— Той друг път ще дойде. И аз ще дойда пак... Ще идем при Иван Иванич. Ще го търсим.

— Е, харно. Тъй да бъде. У дома ще разправиш кое как беше, а сега — ей го е-е! — нашият автобус.

Преди да се качат, Альоша върна на баща си петнадесетте рубли.

— Една не похарчих. Не дотрябвах.

— И туй е ясно — каза малко тъжно бащата.

Толик махна с ръка след потеглящия автобус. Беше му тъжно да се раздели с новия си приятел, но и радостно, че го има. Сега Толик ще живее и в очакване на нови срещи с Альоша. Дължеше го на онази ярка дияра, която беше оставил след себе си Бим.

У дома Толик каза на баща си с дълбока увереност:

— Бим е някъде в града. Непременно ще го намерим. Ние ще го намерим.

— Кои „ние“?

— Альоша, Иван Иванич и аз... Ще видиш, че ще го намерим.

— Кой е Альоша и кой е Иван Иванич? — попита майката.

— Альоша е едно момченце от село, баща му се казва чичо Хрисан, а Иван Иванич не зная какъв е... Но е много добър човек... Той е стопанинът на Бим.

— Но защо ти е Бим, щом се е върнал неговият стопанин? — попита бащата.

Толик не можа да отговори, той не проумя въпроса, защото беше прекалено неочакван и сложен.

— Не зная — каза тихо той.

Късно вечерта, когато Толик спеше и сънуваше как кравата на Альоша му ближе шапката, бащата и майката спореха в крайната стая.

— Синът ти расте като улично дете — каза строго бащата.

— А ти къде си? — отби нападите майката.

— Аз съм на работа.

— Аз да не седя със скръстени ръце? Ти излезеш от къщи и повече нищо не те интересува. А на мене... на мене само от тази чистота свят ми се вие.

— Където и да работи човек, той има задължения, които трябва да изпълнява честно. Аз имам предвид друго: кой ще възпитава Толик? Ти или аз? Или и двамата? Тогава ще трябва да намерим общ език.

— Изглежда нито ти, нито аз.

— Кой тогава? — настояваше бащата.

— Цялата ми надежда е в училището — отговори майката вече по-миролюбиво.

— И улицата, нали? — не миряваше бащата.

— Е да, и улицата. Защо не? Всички деца са на улицата.

— А кой ще го научи да бъде честен, на честност кой ще го научи? — повиши глас бащата.

— Вземи, прочети. Дай, аз ще ти го прочета. Слушай. — Майката зачете от вестника отделни изречения: — „Организация, бдителен надзор, строг контрол, взискателност — ето как да се възпитава у хората честност“... „Честният човек трябва да се дава за пример, да бъде хвален...“ Чуваш ли: да бъде хвален! Каква идиотщина! — Майката се захлупи по очи на канапето.

Бащата вече нямаше желание да задълбочава спора, той обичаше мама, и тя го обичаше, но той винаги се сдобряваше пръв. Двамата рядко се скарваха за дълго. И сега каза примирително:

— Няма как, ще трябва да я оправим тая работа. Ще се опитам да намеря Бим. Ще се опитам. Стопанинът се е върнал, Толик няма да довлече кучето у дома и ако ние с тебе го намерим, авторитетът ни в очите на Толик ще порасне.

Не, не, той не каза думите, които му се въртяха в главата, не. Тази вечер Семьон Петрович не беше спокоен и уверен: синът му растеше и се разминаваше с баща си, а той родният му баща, в суматохата на ежедневието не беше забелязал това. Семьон Петрович се замисли. Опомни си как срещна веднъж пред една кръчма край реката едно момче, още голобrado: то стоеше до стената и се олюляваше, краката му се преплитаха, а то крещеше и плачеше истерично... От този спомен го побиха тръпки. Семьон Петрович си представи ужасен пред кръчмата своя Толик след около пет години и сърцето му се сви. Отиде три жена си, седна до нея и я попита тихо, кротко и за нея неочаквано:

— Дали да купим на Толик хубаво куче?... Или да помолим стопанина на Бим да ни го даде? Ще му платим добре. Как мислиш?

— Ох, не зная, Семьон, не зная. Да му купим, ако искаш.

Разбира се, Семьон Петрович изпусна едно дребно обстоятелство — дружбата и доверието не се купуват и не се продават. Не знаеше също, че дори да иска, Бим вече няма да се намери. Но Бим, нашият добър Бим, беше оставил следа и в душата на таткото на Толик.

Може би беше укор на съвестта. От нея никой никъде не може да избяга, разбира се, ако тази съвест не прилича на идеално права клонка: такава можеш да извиеш на дъга, а после да я отпуснеш, когато пожелаеш, и да я изправиш, както си щеш. Но Бим тревожеше сърцето на Семьон Петрович и през нощта.

Тази нощ Бим остана да лежи там, във фургона, обкован в тенеке. Още утре бащата на Толик ще организира търсенето на Бим. Ще го намери ли? Ще открие ли и тайната на железния фургон, ще разбере ли колко непреодолим и силен е бил устремът на Бим към светлина и свобода, към дружба и доверие?

Не, това не стана по много проста причина. На другия ден сутринта, в понеделник, Иван Иванич взе пушката си заедно с калъфа и замина за карантинната. Там се срещна с двамата кучкари и разбра от тях с болка и горчивина, че са хванали Бим пред къщата. Двата се възмуцаваха от Лелката и я псуваха безмилостно, наричаха я как ли не. На Иван Иванич му беше тежко, че Бим е станал жертва на предателство и клевета. Не обвиняваше двамата работници, които бяха изпълнили задълженията си, въпреки че младият човек, изглежда, се чувствуваше виновен, та макар и за това, че беше повярвал на Лелката.

— Да знаех само... — той не довърши и удари с юмрук по фургона. — Как можах да повярвам на тая мръсница.

Иван Иванич ги помоли да откарат Бим в гората и им предложи пет рубли. Двата се съгласиха с готовност. Потеглиха тримата в кабината на фургона.

На полянката, където Иван Иванич седнаше преди всеки лов на пънчето и слушаше гората, на същата полянка, където Бим беше търкал в мъчително очакване муцуната си в шумата, на няколко метра от пънчето, заровиха Бим. Покриха го с лек, тънък слой жълти листа, поръсени със сняг.

Гората шумеше монотонно и тихо.

Иван Иванич извади пушката от калъфа, зареди я, помисли малко и стреля във въздуха.

Гората отекна глухо и безропотно с печално ехо, надвило за миг есенното шумолене. В далечината то замря в къс, сподавен стон.

Стопанинът стреля още веднъж. И пак изчака да чуе стенанието на леса.

Двамата му спътници гледаха с недоумение Иван Иванич. Но той, без да се отмести, сложи в пушката още два патрона и стреля още два пъти, пак така отмерено, през абсолютно еднакви интервали, които можеха да се определят по замирация в далечината звук. После сложи пушката в калъфа и тръгна към пънчето.

По-възрастният попита:

— Защо четири пъти?

— Така трябва — отговори Иван Иванич. — На колкото години е било кучето, толкова пъти се стреля. Бим беше... на четири. В такива минути всеки ловец сваля шапка и стои в мълчание.

— Я виж ти! — възкликна тихо младият момък. — Както при напаст... при беда... — той отиде три фургона, седна в кабината и затвори след себе си вратичката.

Иван Иванич поседна на своето пънче.

Гората шумеше, шумеше-ееше, шумеше-ееше монотонно, почти както зиме, шумеше студено, голо и неудобно. Имаше съвсем малко сняг. Отдавна трябваше да завали, много беше закъснял. Може би тъкмо затова шумът на гората беше станал сърдито — отегчен, сънлив и сякаш съвсем отчаян, като че ли никога нямаше да дойде зима и никога нямаше да настъпи пролет.

Изведнъж Иван Иванич усети в себе си, в онази празнота, която остана в него след загубата на последния приятел, някаква топлинка. Не се досети веднага откъде е полъхнала. Бяха я донесли двете момченца, които му бе довел, без сам да знае, неговият Бим. Те ще дойдат пак при него и ще идват често.

Странен, много странен се видя Иван Иванич на двамата работници, когато той седна в кабината и каза сякаш на себе си:

— Не е вярно. Ще дойде пролет и кокичета ще има... В Русия има и зими, и пролети. Такава е тя, нашата Русия — със зими и с пролети.

На връщане младият момък спря неочаквано фургона до едно селце край шосето, отвори фургона и пусна Рошла.

— Не мога. Не искам! — възкликна той. — Тичай, кученце, в селото, спасявай се — там ще оцелееш.

— Какво правиш? Какво правиш?! — нали знаят, че кучетата бяха две — викна му от кабината по-възрастният.

— Едното умряло, другото избягало — и край. Не искам. Нищо не искам. Не мога. Край!

Рошла побягна от шосето, после седна, изпрати фургона с учуден поглед, поозърна се и хукна, сама се затича към селото, при хората. Умно кученце беше.

Още в гората Иван Иванич беше разбрал, че младият момък се нарича Иван, а името на възрастния също е Иван. И тримата — Ивановци, много рядко съвпадение. Това ги сближи още повече и се разделиха като добри познати. Въпреки че ги свързваше само едно: бяха заровили заедно едно куче, което не беше могло да издържи кучешкия затвор. Случва се хората да се сближат в името на велики дела, а после да се разделят, случва се и да ги свържат по-незначителни неща, но да ги свържат задълго, за цял живот.

Когато Иван Иванич слезе от кабината и подаде на младия Иван обещаните пет рубли, той отстрани ръката му и повтори същите думи:

— Не искам. Не мога. Край!

Стана ясно, че той смята и себе си виновен за гибелта на Бим: изглежда, мъчеха го укорите на мъртвия. Да, укорът на мъртвите е най-страшният укор, защото от тях не ще дочакаш прошка, нито съчувствие, нито жалост към сторилия зло каещ се грешник. Но младият Иван беше взел премного присърце малката си грешка. Това му правеше чест. Ето още една дияра на тази земя, оставена от доброто, предано и вярно куче. Наистина възрастният Иван не изпитваше душевни терзания — той взе петте рубли от ръката на Иван Иванич и ги пъкна с благодарност в страничното джобче. Няма защо да го обвиняваме: той получи уговореното възнаграждение за своя труд, а когато хвана Бим, изпълняваше задълженията си.

... Същия ден Семьон Петрович организира търсенето. Най-напред във вестника се появи съобщение „Загубено куче — бял сетер с черно ухо, казва се Бим, изключително умно, дресирано куче. Който знае къде се намира, да съобщи срещу добро възнаграждение на адрес...“

Големият град заговори за Бим. Звъняха телефони, получаваха се съчувствени писма от читателите, много хора го търсеха упорито.

Така Бим се прослави два пъти: веднъж приживе — когато го обявиха за бесен, и втори път след смъртта си — като „изключително

умно куче“. Заслугата на Семьон Петрович за повторното прославяне на Бим беше несъмнена.

Въпреки всичко не можаха да открият дирите на Бим нито през зимата, нито по-късно. Наистина, кой можеше да знае? Младият Иван напусна карантинната и по съвсем понятни причини не се обади, когато прочете обявлението. Иван Иванич предупреди възрастния Иван да мълчи! Освен тях никой на този свят не знаеше, че Бим лежи в гората, в току-що замръзналата пръст, под тънката снежна пелена и вече никой никога няма да го види.

Тази година зимата беше сурова, с два урагана. След тях снегът в полята почерпя. Но на онази полянка в гората той остана чист и бял. Гората я опази.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА ГОРАТА ВЪЗДЪХНА

(ВМЕСТО ПОСЛЕСЛОВ)

Отново дойде пролетта. Слънцето изтласкваше зимата да си върви. Тя офейкваше вече, подгизнала, с полуразтопени и хилави крака. Топлите дни, които вървяха по петите ѝ, ставаха постепенно все повече, изгаряха по дрехата на старицата петна, разкъсваха я на мръсно бели дрипи. Пролетта е винаги безмилостна към издъхващата зима.

Ето ручеите се успокоиха, вече не бързат, стават все по-малки, все по-тънички, а нощем почти замират. Настъпи късна, но ярка пролет.

— Такава пролет е на плодородие — каза Хрисан Андреевич тези дни, когато пренощуваха с Альоша у Иван Иванич.

Скоро ще изкарат овцете по пасбищата, но сега Альоша чак до ваканцията само ще „изпровожда“ с баща си стадото сутрин, а вечер ще го посреща извън селото.

Альоша идва няколко пъти и сам. В такива дни те двамата с Толик са неразделни и все търсят Бим, милите момчета. Но веднъж, когато пиеха чай у Иван Иванич, Хрисан Андреевич разсъди така:

— Щом и по вестниците го писаха и пак не се намери, значи някой го е откарал много надалече. Русия майчица е огромна — къде да го търсиш? Да беше умрял, по таз обява все някой щеше да се обади: тъй и тъй значи, няма го вече вашето куче, видях го там и там. Важното е, че е жив, това е най-важното. Не всеки си намира кучето. Както гледам, друго нищо не може да се направи. — Спогледаха се с Иван Иванич и Хрисан Андреев добави: — Та, мисля си, деца, че вече няма нужда да го търсите. Вярно ли казвам, Иван Иванич?

Иван Иванич кимна утвърдително.

От този ден опряха да търсят. Остана само споменът, но той остана на момчетата за цял живот, до края на дните им. Може би след

много, много години нашите момченца ще раз казват на своите деца за Бим. Та нали всеки татко или дядо, ако е имал приятел — куче, непременно разказва на децата и внучетата си забавните или печални истории, станали с него. Тогава и на децата им се дощява да си имат *свое* куче.

Когато си тръгнаха, Хрисан Андреевич пъхна в пазвата си едномесечно кутре овчарска порода — подарък от Иван Иванич. Альоша беше във възторг.

... Сега в стаята ново кутре си играе с една вехта обувка. И то се казва Бим и е породист английски сетер с цвят на косъма, отговарящ на всички изисквания. Иван Иванич го беше взел „за двамата“ — за себе си и за Толик.

Но той никога няма да забрави стария си приятел. Няма да забрави утрините преди лов, които му подари Бим, няма да забрави неговата добрина и всеопрощаващото му приятелство. Споменът за верния другар, за неговата печална съдба тревожеше стария човек. Затова отиде на полянката и седна на същото пънче. Озърна се. Бе дошъл да послуша гората.

Беше неимоверно тих пролетен ден.

Небето беше поръсило цялата полянка с кокичета (капчици небе по земята). В живота на Иван Иванич това чудо се беше повтаряло много пъти. Сега се бе извършило отново, тихо, но могъщо в своята истинска простота и всеки път смазващо с неповторимата новота на това зараждане на живота — пролетта.

Гората мълчеше, току-що пробудена от сън, поръсена с небе и вече разтревожена от топлите слънчеви зайчета по лъскавите и сладостно нежни езичета на още неразтворилите се листенца. На Иван Иванич му се стори, че седи във величествен храм с небесносин под, с небесносин купол и колони от живи дъбове. Това приличаше на сън.

Но изведнъж... Какво можеше да е това? През гората премина късо шумолене — дълбока въздишка. Приличаше много на въздишка на облекчение, че след дълго очакване дърветата отново се пробуждат за живот, ето, то личи по езичетата на разтворените пъпки. Нали затова клонките потръпнаха, после засвирука синигер, кълвачът зачука бодро музикалния си барабанен дроб, за да призове дружката си, да извести на гората за началото на любовта. Нали той и бекасът са между първите, които дават сигнала за тържествената — симфония на

пролетта; само че бекасът зове тихо, по здрач, зове предпазливо, отгоре: „Доб-доб! Доб-доб!“ — тоест доб-ре-добре!! А кълвачът, като намери на познатия клон сухата си хралупа, възвестява неистово, смело, решително с извечния си инструмент своята радост: „Кр-р-р-р-р-р-р-расота!“

Ясно: гората въздъхна облекчено, защото чудото бе започнало и бе настъпило времето, когато се сбъдват надеждите. Птиците му се откликваха като на могъщ юнак и спасител. Иван Иванич го чу съвсем ясно. Нали затова бе дошъл тук, да послуша гората и нейните обитатели.

Той щеше да е щастлив, както всяка година в такива часове, ако в края на полянката не личеше петно — пусто, незапълнено с небесносиньо, означено само с прясната пръст, смесена с ланшна шума. Тъжно е да гледаш такова петно през пролетта, в самото начало на всеобщото ликуване на природата.

Но към Иван Иванич вече поглеждаше отдолу нагоре с добрите си, наивни, мили и невинни очета мъничкият Бим. Той вече бе успял да покори Толик, защото и малкият Бим беше започнал живота си с доброта.

„Каква ли ще е неговата съдба? — помисли си Иван Иванич. — Не бива, не, не бива и новият Бим, който едва започна да живее, да изпита съдбата на моя приятел. Не искам. Не бива.“

Иван Иванич стана, изправи се и почти извика:

— Не бива!

Гората повтори с кратко ехо няколко пъти:

„Не бива... Не бива... Не бива...“, и замълча.

А беше пролет.

Земята беше поръсена с капчици небе. И беше много тихо. Толкова тихо, сякаш никъде нямаше зло.

Но... все пак в гората някой... стреля! Стреля три пъти.

Кой? Защо? По кого?

Може би зъл човек беше ранил красавеца кълвач и го беше довършил с два патрона...

Или ловец беше заровил своето тригодишно куче?...

„Не, неспокойно е и в този небесносин храм с колони от диви дъбове“ — така си помисли Иван Иванич, застанал с непокрита

побеляла коса и вдигнал поглед към небето. Това приличаше на пролетна молитва.

Гората мълчеше.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.